

“Beyşehir Gölü Yüzey Su Toplama Havzası Yönetim Planı” Örneğinde Ekolojik Planlama Yaklaşımı

Ayşe EZER*

Y. Şehir Plancısı,
Milli Parklar Şube Müd.,
Orman Bakanlığı

Son bir milyon yılda hızla artarak dünyayı kaplamış olan insanoglu, korkulur ki, geçmişteki doğal birikimleri hızla tüketme yolundadır. Bu olumsuz (kısır) döngüden çıkmanın tek yolu, doğanın işleyişini akılcı bir şekilde tanımak, davranışımızı ona göre belirlemek, olumsuz gelişmeleri doğa kurallarına uygun biçimde çözümlenmek, her şeyden önce elimizdeki varlığın değerini bilmek ve korumakla mümkündür.

Nüfus artışına ve teknolojik gelişmeye paralel olarak doğal sistemin işleyişinin göz ardı edilmesi sonucunda, doğal sistemin aleyhine bozulan denge, insanoglunun başlangıçta avantajlı olduğunu zannetmesine rağmen, aslında diğer canlılar gibi kendisinin de aleyhine bozulmaya başlamıştır. İşte bu noktada, yaşam alanlarının sürekli kılınabilmesi için, atalarımızın doğal sisteme uygun yaşam biçimini yeniden keşfetmeye, teknolojik gelişmenin olumsuz sonuçlarını gidermeye çalışmaktayız.

Bu nedenle, tamamı doğal süreçler sonucunda oluşan, yaşadığımız alanlarda yapılacak her türlü planlama çalışmalarında, sorunların doğru tespiti ve isabetli çözüm önerilerinin geliştirilebilmesi için, coğrafik sınırların esas alınması gerekmektedir. Doğal kaynak değerlerinin oluşturduğu ekosistemlerin, bugüne kadar olduğu gibi doğal, coğrafik sınırlar göz önüne alınmadan planlanması durumunda; telafisi mümkün olmayan tahribatlar yaratılabileceği gibi, planlamanın boşa emek ve

kaynak israfı olmaktan öteye gitmesi mümkün değildir.

“Beyşehir Gölü Yüzey Su Toplama Havzası Yönetim Planı” Projesinde izlenen yöntemi, yukarıda anlatılan bakış açısı belirlemiştir. Coğrafik sınırlar ile tanımlanmış doğal ekosisteme ilişkin tüm verilerin, yerleşim alanlarına ilişkin verilerle birlikte ele alınması ve plan kararlarına aktarılması, “Ekolojik Planlama” yaklaşımını, mevcut planlamadan ayıran temel farktır. Bu yazıda bu özetlenmeye çalışılmıştır.

EKOLOJİK-PLANLAMA YAKLAŞIMI

Ekolojik Planlama yaklaşımının temelini “nasıl birlikte yaşarız” sorusunun sorulduğu bütüncül bir bakış açısı oluşturmaktadır. Ana konu başlıkları ve izlenen genel yöntem açısından mevcut planlama yaklaşımı ile aynı özellikleri göstermektedir. Ancak, detayda birçok farklılığa sahip olmakla birlikte, burada, konuları ele alış biçimi, değerlendirme sonuçlarının planlamaya yansıtılması gibi temel farklılıklar başlıklar halinde aktarılmıştır.

PROJE ALANININ ÖNEMİ

Yurdumuzun Van ve Tuz Gölleri’nden sonra üçüncü büyük gölü olan Beyşehir Gölü, “Göller Bölgesi” olarak bilinen irili ufaklı birçok göl içerisinde ekonomik konumunun yanında doğal güzelliği ile göze çarpan göllerden biridir.

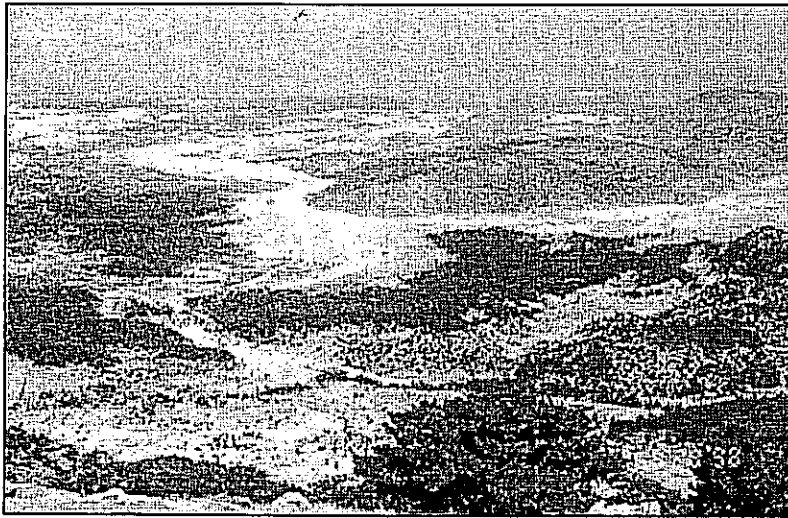
* Proje çalışması sırasında TÜSTAS Sınai Tesisler AS Şehir Pl. Böl. Bşk/ Proje Koordinatörü görevini yürütmüştür.

1 “Kent Ekosistemlerinde Ekolojik Planlama Yaklaşımı” (1997) Yayınlanmış Bildiri, Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, ODTÜ, Ankara.

Coğrafik sınırlar ile tanımlanmış doğal ekosisteme ilişkin tüm verilerin, yerleşim alanlarına ilişkin verilerle birlikte ele alınması ve plan kararlarına aktarılması, "Ekolojik Planlama" yaklaşımını, mevcut planlamadan ayıran temel farktır.

Beyşehir Gölü, İç Anadolu ile onun güneyindeki Toros Dağları arasında bir geçiş alanıdır. Toros Dağları kuzeyinde bulunan Konya Ovası'nın, Konya ile Niğde arasında ve dik dağ yamaçlarının hemen dibinde, arada bir geçiş alanı olmadan uzanan tipik bir İç Anadolu düzlüğü olmasına karşın, Beyşehir Gölü'nün içinde bulunduğu havza bir ara basamak halinde, dağlarla ovalar arasına girmiştir. Bu tipik özelliği ile havza kendine özgü bir doğal karakter kazanmış ve bir yandan güneyindeki yüksek dağların doğal kaynaklarından yararlanırken, öte yandan kuzeyindeki geniş ova düzlüklerinin doğal özelliklerini devam ettirmiştir. Bu konumun en önemli yanlarından birisi, bu ortamda yaşayan bitki, hayvan ve insanların, Torosların su kaynaklarını sınırsız bir şekilde kullanma olanağı bulması hatta bu ortamın, iklim etkileri, bitki ve su varlıkları ile doğal özelliklerini Konya Ovası ve daha kuzeyine genişletme olanağının bulunmasıdır.

Beyşehir ve çevresi, Anadolu'da, günümüzden 3500 yıl öncelerine dayanan ve 'Beyşehir Occupation Phase' olarak bilinen² ilk insan yerleşimlerinin görüldüğü yer olmuştur. Bu genç Bronz Çağı yerleşimleri daha sonra, Beyşehir'den Çumra'ya doğru akan Çarşamba Suyu Vadisi boyunca genişleyerek, Konya Ovası güneyindeki Çumra sekileri üzerine, yani Konya Ovası'na yayılmış, hatta bu asrın başlarına ait olan ilk büyük sulama alanı burada oluşturulmuş, en eski demiryolu olan 'Bağdat Hattı' da oradan geçmiştir. Özetle, bütün veriler, Beyşehir ve çevresinin ne derece büyük bir doğal potansiyele sahip olduğunu göstermektedir.

Beyşehir Gölü, çevresinde yer alan sulak alanların barındırdığı ekosistem ve yörenin başlıca içme-kullanma ve sulama suyu kaynağı olması gibi özellikleri açısından, gerek doğal hayatın ve gerekse insan yaşamının devamlılığı yönüyle büyük öneme sahiptir. Söz konusu devamlılığın sürdürülebilmesi, Beyşehir Gölü su kalitesinin korunmasına bağlıdır. Bu bakımdan, Beyşehir Gölü "koruma-kullanma" dengesinin güvenilir biçimde tanımlanması, bu dengeyi tehdit eden unsurların belirlenmesi ve uzun dönemde dengenin korunmasına yönelik önlem ve yönetim planlarının hızla uygulamaya konması büyük önem taşımaktadır.

Yerküre üzerinde içilebilir ya da kullanılabilir suya olan gereksinim, gün geçtikçe artmaktadır. Ülkemizin en büyük tatlı su gölü olan Beyşehir Gölü, uzun zamandan beri bu özelliği nedeniyle bölgede daima bir cazibe merkezi olma özelliğini korumuş, insanları yakın çevresine çekerek civarında ve hatta göl içerisindeki bazı adalar dahil olmak üzere irili ufaklı pek çok yerleşim merkezinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Göl, yöre halkı için; içmesuyu temini, sulı tarım yapılması gibi özellikleri nedeniyle vazgeçilmez bir konumdadır.

Coğrafi konumu, çevredeki yeryüzü şekilleri ve barındırdığı ekosistemler nedeniyle yaban hayatı açısından da üzerinde durulması gereken bir konumdadır. Yaban hayatını doğrudan etkileyen bu özellikleri şöyle sıralamak mümkündür:

- Gölün çevresinde, suların çekilmesi veya taşınma ile gelen sedimanlar nedeniyle, yer yer sığlaşmış bölgeler olup; buralarda oluşan oldukça geniş sazlık ve kamışlıklar, özellikle su kuşları için kuluçka ve barınma alanlarını oluştururlar.

- Göl çevresindeki alanda, çam, sedir, ardıç ve meşenin tek tek veya bir arada birlikler oluşturduğu bir orman ekosisteminden söz edilebildiği gibi, geniş düzlüklerde otsu bitkilerin yer aldığı step ekosistemini de gözleyebiliriz. Alanın bu doğal yapısına, tatlısu ekosistemi de eklendiğinde eşsiz bir ekosistemler bütünlüğü oluşmaktadır.

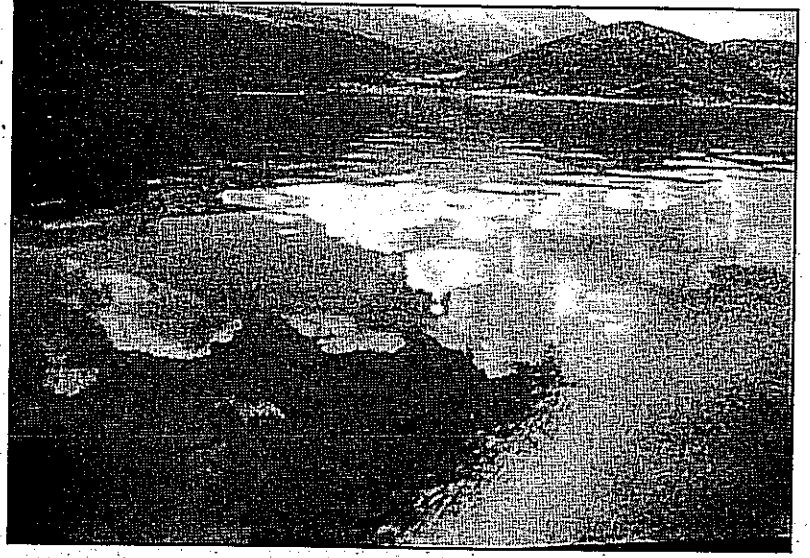
- Göl içerisindeki çeşitli büyüklüklerde yaklaşık 60 civarındaki ada, bazı kuş türlerinin güvenle kuluçka yapmasına olanak sağlamaktadır.

Beyşehir Gölü Havzası, Zoocoğrafik açıdan İç Anadolu, Toroslar ve Batı Anadolu dağlarının

klasifikasyon noktasında bulunması ve çok farklı habitat tiplerini kapsamaları nedeniyle omurgasız, hayvan yaşamı, sürüngen ve memeli faunası açısından büyük önem taşımakta ve omurgasız ve omurgalı sınıflarına ait çok sayıda tür için doğal bir yaşam alanı oluşturmaktadır.

Alanın bu özellikleri göz önüne alınarak, Orman Bakanlığı tarafından korunmak amacıyla; Beyşehir Gölü ve Kızıldağ Milli Parkı olmak üzere yaklaşık 160.000 hektarlık alanı iki ayrı isimde birbirini tamamlayacak şekilde Milli Park ilan edilmiş ve havzanın bir kısmı koruma altına alınmıştır.

Beyşehir Gölü aynı zamanda içmesuyu rezervuar alanı olduğu için Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliğine tabidir.

PROJENİN AMACI

Projenin amacı, yaklaşık 414.320 ha'lık Beyşehir Gölü Sulak alanı Yüzeysel Su Toplama Havzasında, mevcut doğal kaynak değerlerinin korunarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacak ve bölge halkının sosyo-ekonomik kalkınmasına olanak verecek Yönetim Planı'nın yapılması ve uygulama araçlarının geliştirilmesidir.

Bu amaç doğrultusunda, Beyşehir Gölü Yüzeysel Su Toplama Havzasının;

- a. İklim özellikleri, iklimsel vejetasyon dönemleri,
- b. "Jeolojik ve Jeomorfolojik yapı" başlığında;

Havzanın jeolojik yapısının tanımlanarak, jeolojik durumunun belirlenmesi amacıyla;

- * Jeomorfolojik evrimi,
- * Jeomorfolojik birimler ile yerleşim alanları ilişkisi,

- b. "Hidrojeolojik yapı" başlığında

- * Göl su bilançosunun çıkarılması,
- * Su kullanım programının yapılması amacıyla;

1. Beyşehir Gölü Havzası hidrojeolojik yapısının,
2. Beyşehir Gölü su kalitesinin alansal ve zamansal değişimine etkiyen faktörlerin,
3. Yüzeysel ve yeraltı suyu kalitesinin,
4. Havza ve göl su bütçelerinin,

5. Mevcut ve planlanan yaşamsal, tarımsal ve endüstriyel faaliyetlerin, yüzeysel, yeraltı ve göl su kalitesi üzerindeki etkilerinin belirlenmesi,

- c. "Toprak özellikleri" başlığında;

Alanın toprak yapısının, genel toprak özelliklerinin, tarımsal kullanım kabiliyetinin ve erozyon durumunun ortaya konulması.

- d. "Ekolojik ve biyolojik yapı" başlığında;

- * Ekosistem çeşitliliği,
- * Flora ve fauna varlığı,

- e. "Yerleşim ekosistemi" başlığında;

- * Tarihsel gelişimi,
- * İdari, sosyo-ekonomik, demografik yapısı,
- * Mevcut altyapı (teknik ve sosyal) olanakları,
- * Fiziksel gelişme eğilimleri,
- * Arazi kullanım özellikleri,
- * Sosyal antropolojik çalışma ile insan-kültür-çevre ilişkisi ve etkileşimi,

ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ÇALIŞMADA İZLENEN YÖNTEM

Arazi Çalışmaları

Her uzmanlık konusunun çalışma periyodu, süreleri ve örnekleme alanlarının belirlenmesi amacıyla üç kez arazi keşif çalışması düzenlenmiştir. İlk arazi keşif çalışması, genel gözlem ve alanı tanımaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir.

Beyşehir Gölü "koruma-kullanma" dengesinin güvenilir biçimde tanımlanması, bu dengeyi tehdit eden unsurların belirlenmesi ve uzun dönemde dengenin korunmasına yönelik önlem ve yönetim planlarının hızla uygulamaya konması büyük önem taşımaktadır.

PLANLAMA
2003/1

Şehir Planlama ve Ekolojik çalışmalara yönelik, önce havza bütününde arazi keşif çalışması, daha sonra bölgesel arazi çalışması gerçekleştirilmiştir.

İkinci ve üçüncü arazi keşif çalışmalarında ise; havza bazında, benzer özellik gösteren alanlar tanımlanarak, arazi çalışma bölgesini oluşturabilmek amacıyla;

- * Ulaşılabilirlik,
- * Genel arazi yapısı,
- * Yerleşimlerin genel karakteristiği,
- * Ekosistem özellikleri,
- * Genel arazi kullanım biçimi ve özellikleri

belirlenmiştir.

Bu tespitler, ofis çalışmaları ile değerlendirilmiş, idari yapı da dikkate alınarak, genel karakteristikleri itibarıyla birbirine benzer özelliklere sahip, mevcut konumları itibarı ile (birbirleri ile) ulaşılabilirliği yüksek alanlar tanımlanarak, havza, 14 arazi çalışma bölgesine ayrılmıştır. Oluşturulan arazi çalışma bölgeleri, biyolojik çalışmalarda uzmanlık konularının gereklilikleri doğrultusunda değiştirilerek, ekosistem farklılıklarına göre örnekleme alanları ile Beyşehir Gölü'nün limnolojik yapısının ayrıntılı biçimde ortaya konması için izlenmesi gereken göl örnek alım noktaları (istasyonları) belirlenmiştir.

Ekolojik ve biyolojik yapı ile ilgili, mevsimsel değişikliğe bağlı periyodik çalışmalar ile ölçüm-analiz çalışmaları 12 aylık ve dört mevsimi kapsayacak şekilde tamamlanmıştır. Bu verilerin karşılaştırılabilir olanlarının ilişkilendirilmesi yapılmış ve ilgili konu başlıklarında verilmiştir. Haritalama çalışmaları veri değerlendirme çalış-

malarına paralel olarak yürütülmüştür. Arazi çalışmalarında, bilgi alışverişi yapması gereken görülen uzmanların programları birlikte oluşturularak eşgüdüm sağlanmıştır.

Mevsimsel değişikliğe bağlı olmayan, şehir planlama ve genel ekosistemlerin tanımlanmasında yönelik arazi çalışmaları sırasında, diğer uzmanlık konularına ilişkin (flora, fauna) örnekleme alanları ekosistem farklılıklarına göre belirlenmiştir. Ayrıca, istasyonlar dışında da önemli görülen alanlar ilgili uzmanlara bildirilerek incelenmesi sağlanmıştır.

Uzmanlık konularının ilişkilendirilmesinin yapılabilmesi ve darboğazların ivedi olarak aşılabilmesi için arazi çalışmaları sırasında arazi çalışmalarının tamamlanmasından sonra değerlendirme toplantıları yapılmıştır.

Şehir Planlama ve Ekolojik çalışmalara yönelik önce havza bütününde arazi keşif çalışması, daha sonra bölgesel arazi çalışması gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen arazi çalışmaları sonucunda, bölgede genel arazi kullanım durumuna ilişkin tespit ile genel ekosistem değerlendirmesi tamamlanmıştır.

Proje kapsamında ele alınan her bir konu ile ilgili olarak haritalama çalışmaları yapılmıştır. Arazi tespitleri, literatür ve kurum bilgileri ile karşılaştırılarak önce 1/25.000, 1/50.000 veya 1/100.000 ölçeklerde AutoCAD 12 programı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Bir uzmanlık konusu için ayrı ayrı hazırlanan raporların, projenin amacı ve hedefleri doğrultusunda ilişkilendirmesi yapılarak bütünsellik sağlanmıştır.

Yerleşim Ekosistemine İlişkin Çalışmalar

Yerleşim alanlarının idari, ekonomik ve demografik yapısının ortaya çıkarılması amacıyla yapılan çalışmalar üç yönlü yürütülmüştür. Birincisi, bir güne kadar oluşturulan mevcut dokümanter verilerin elde edilmesi, ikincisi, hazırlanan Bilgi Boylarının doldurulması, üçüncüsü ise tüm yerleşim birimlerine gidilerek yerel idareci ve yetkililerle görüşülmesidir.

İzlenen yöntemin en önemli özelliklerinden birisi de çalışma sırasında yeni bulgulara göre yaklaşımın yeniden düzenlenmesidir. Çalışmalar sırasında yerleşim birimlerinin coğrafik konum ile ekonomik faaliyetler ve sosyo-kültürel yapı arasında ilişki tespit edilmiş, çalışma yaklaşımı kendi içinde yeniden revize edilmiştir. Bu yeniden değerlendirme sonunda, yerleşim alanları özelliklerine göre gruplandırılmış, sorular hedef gruplara yönelik olarak yeniden düzenlenmiştir

- Göl kıyısında yer alan ve balıkçılığın birkaç istisna hariç, genellikle geçimsel etkinlik olarak bulunduğu yerleşimler,
- Yaygın ve etkin tarımsal faaliyetin sürdürüldüğü ovalık/düzlük yerleşimler ve
- Daha yüksekçe mevkiilerde bulunan dağlık/ormanlık arazideki

yerleşim birimlerinin altyapı durumu, ekonomik yapı ve sosyal antropolojik yapısı bu gruplara göre değerlendirilmiştir.

EKOLOJİK PLANLAMADA İZLENEN YÖNTEMİN FARKLILIKLARI

A) Mevcut planlama yaklaşımında "Doğal Ekosistemler" başlığıyla tanımlanan, doğal kaynaklara ilişkin verilerin, "Ekolojik ve Biyolojik Yapı" başlığı altında incelenmesi ve değerlendirilmesi;

Burada, doğal kaynakların bilimsel tanımları, doğal ekosistem içindeki rolleri açısından incelenmektedir. Bunun anlamı; jeolojik, jeomorfolojik, hidrolojik ve biyolojik yapının (flora fauna ve tüm canlılar) bir bütün olarak ele alınmasıdır.

B) Doğal yapı elemanları, yasal ve doğal (fiziki)

kısıtlayıcılar "daha fazla alanı nasıl kullanabiliriz" sorusuna yanıt aramak için değil, alanın nüfus taşıma kapasitesinin ortaya çıkarılması amacıyla da incelenmektedir.

C) Doğal yapıya ilişkin değerlendirmelere paralel olarak yürütülen yerleşim ekosistemine ilişkin çalışmalar, mevcut planlama yaklaşımında olduğu gibi yürütülmekte, yapılan nüfus projeksiyonu hesapları ile gelecekte ihtiyaç duyulan yerleşim alanı ihtiyacı belirlenmektedir. Ancak, burada unutulmaması gereken en önemli husus, bu nüfusun altyapı ihtiyaçlarının yakın çevre alanlarındaki doğal kaynakların taşıma kapasitesi ile uyumunun aranmasıdır.

D) Plan çalışmasında hazır veri olarak kullanılan veya planlamayı yapan kişinin kendi tespitleri ile aktarılan bu veriler, ilgili uzmanların planlama sürecine fiili katılmaları sağlanarak elde edilmektedir. Bu şekilde, planlamanın multi-disipliner yaklaşımına da işlerlik kazandırılmaktadır.

PLANLAMAYA BAKIŞ AÇISI, BEYŞEHİR-PROJESİNİN ELE ALINIŞ BİÇİMİ

*Planlama alanının sınırları coğrafik sınırlara göre belirlenmiş, yüzey su toplama havza sınırı esas alınmıştır,

Planlama alanı, parçacı (İdari sınırlar) yaklaşımına değil, bütüncül yaklaşımla ele alınmıştır. İdari sınırlar, planlama alanının sınırlarını belirlemedi; uygulama açısından, alt bölge sınırlarının belirlenmesinde etkili olmuştur,

İki il ve sekiz ilçe sınırı ile 5 adet ilçe merkezinin girdiği havza alanında; ayrıca, yasalara göre belirlenen iki adet Milli Park alanına ilave olarak, arkeolojik ve doğal sit alanları da bulunmaktadır. Farklı idari sınırların bulunduğu alanda, idari sınırlara göre yapılacak çalışmaların sonucunun, parçacı olması kaçınılmazdır. Bu nedenle; Beyşehir Gölü'nü besleyen yüzey su kaynaklarının drenaj alanlarına göre tanımlanan, doğal (coğrafik) sınırlar esas alınarak, çalışma alanı belirlenmiştir.

*Planlamanın temel verilerini oluşturan konularda uzmanların fiili katılımı sağlanmıştır, daimi 15 uzman, zaman zaman 20 uzman ile çalışılmıştır.

Burada yer darlığı nedeniyle, özellikle mevcut

PLANLAMA
2003/1

planlama anlayışı içinde planlama sürecinde yer verilmeyen veya tek bir bakış açısı ile değerlendirilen bazı uzmanlık konularına ilişkin örnekler verilmiştir.

Doğal Ekosisteme İlişkin Çalışmalar

Jeoloji: Yasal zorunluluk da olan, jeolojik etüt çalışması ile, deprensellik, sakıncalı alanlar vb konular dışında jeolojik öneme sahip alanlar da tespit edilmiştir.

Jeomorfoloji: Jeomorfolojik evrim içinde gölün oluşum süreci, kıyı çizgisi değişimlerine ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Jeomorfolojik çalışmaların amacı, jeolojik yapının denetimi altında yer şekillerinin, iklimin, toprak ve bitki örtüsü, akarsular, yeraltı sularının işlevleri ile nasıl oluşup geliştiğini ortaya koymak, daha sonra asırlar boyunca insan topluluklarının bu doğal ortamı hangi kurallara uyarak kullandığını saptamaktır. Ayrıca, bu araziden yararlanma koşullarının, değişmekte olan doğal ortam ve toplumsal koşullar karşısında nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır. Doğal sınırlara müdahale yapmadan yerleşime uygun alanların tespiti ile birlikte doğal yaşam için gereken su sınırının tespiti yapılmıştır.

Hidrojeolojik ve Limnolojik Çalışmalar: Yerleşim alanlarının devamlılığının sağlanması kadar Ekolojik yapının devamlılığının sağlanmasında en önemli unsurlardan birisi olan su sisteminin tanımlanması amacıyla; Hidrojeolojik ve limnolojik araştırmaların ağırlıklı bölümünü göl, yüzey ve yeraltı suyu kimyasının ayrıntılı biçimde ortaya konmasını amaçlayan çalışmalar oluşturmaktadır. Beyşehir Gölü Havzasının hidrojeolojik

yapısının ve bu havzadaki yüzey ve yeraltı suyu kalitesinin alansal ve zamansal değişiminin etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla gölde belirlenen ölçüm noktalarında hidrojeokimyası amaçlı ölçüm ve örnekleme çalışması yapılmıştır. Ölçüm yapılan su noktalarında su kalitesinin olumsuz yönde etkileyen mevcut tarımsal endüstriyel faaliyetlerin, yüzey, yeraltı ve göl suyu kalitesi üzerinde etkilerinin belirlenmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır.

Yine bu çalışma içerisinde Beyşehir Gölü Yüzeysel Su Toplama Havzası içinde bulunan, nüfusu 2500 kişinin üzerindeki yerleşimlerin içme-kullanım suyu kaynakları (doğal kaynaklar, keson kuyular, sondaj kuyuları) ile bölgesel hidrojeolojik yapının anlaşılmasında yardımcı olacağı düşünülen diğer su noktalarında, yerinde ölçümler tekrarlanmıştır. Yerleşimlerin içme suyu olarak kullandıkları kaynakların hidrojeolojisi gelecekte oluşabilecek hijyenik riskler açısından incelenmiştir.

***Mevcut planlama mevzuatında "bitki örtüsü orman alanları..." olarak tanımlanan konular "ekolojik ve biyolojik veriler" olarak ele alınmıştır.**

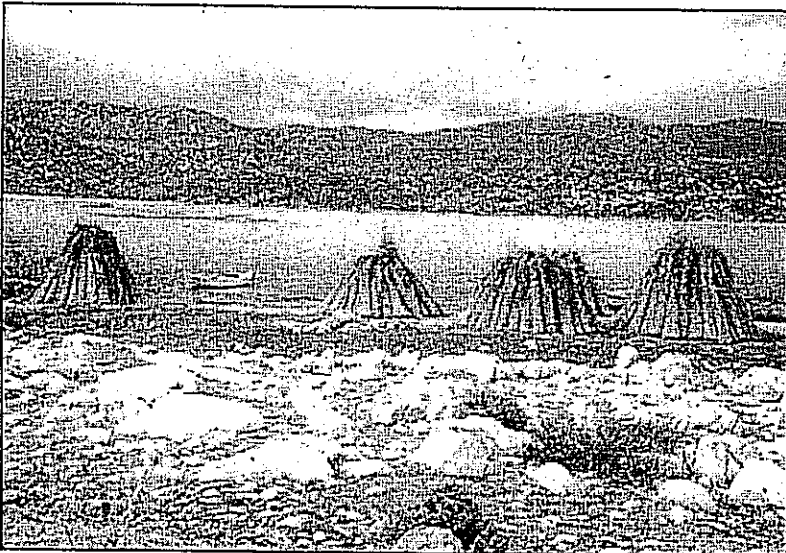
Ekolojik Yapı: Karasal ve sucul ekosistem başlığı altında yürütülen çalışmalarda, karasal ekosistem; orman, step, tarım alanları (monokültür), sucul ekosistem ise göl ve akarsu ekosistem alt başlıklarında incelenmiştir. Her bir ekosistemin biyolojik yapıları ayrı ayrı değerlendirilmiş, arazi çalışmalarında flora ve fauna çalışmaları için önem arz eden alanlar tespit edilerek, özellikle değerlendirilmesi sağlanmıştır.

Biyolojik Yapı: Bir yılı kapsayan mevsimsel periyodik çalışmalara ve dokümanter verilerle dayanılarak hazırlanmıştır.

Biyolojik çalışmalar ekolojik çeşitliliğe bağlı olarak;

1. Orman ekosistemi,
2. Bozkır ekosistemi,
3. Durgun su, göl ve akarsu ekosistemi başlıklarında

incelenerek, ekolojik çeşitliliğin belirlenmesi ekolojik çeşitlilik çalışması neticesinde havza sınırları dahilinde yer alan mevcut flora ve faunanın biyolojik, sistematik, ekolojik yönlerinin ortaya konması ile (özellikle balık türlerinin özelliklerinin (önceki ve şimdiki) incelenmesi) tür listeleri oluşturularak karasal, sucul omurgalı ve invertebratların incelenmesi tamamlanmıştır.

ekosistemdeki yerleri belirlenerek biyolojik açıdan hassas alanlar tespit edilmiştir.

Flora: Havza alanının flora ve vejetasyonunu tespit etmek için, bitkilerin çiçeklenme periyotlarına uygun olarak, özellikle ilkbahar aylarında (çiçeklenme dönemi) onbeş günlük periyotlarla, diğer aylarda mevsim ve yüksekliğe bağlı olarak ayda bir kez olmak üzere arazi çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalarda vejetasyon yapısı ortaya çıkarılırken aynı zamanda bitki örnekleri de toplanmıştır.

Fauna: Omurgasızlar ve omurgalılar olarak incelenmiştir. Her iki grupta da incelenen faunaya ilişkin tespitlerde, yaşam alanları, beslenme, üreme, dolaşma, yumurtlama, kuluçka vb alanların belirlenmesi, tür sayısı, tür çeşitliliği konularında çalışılmıştır.

-Omurgasızların tespitinde Havza alanının yer şekilleri bakımından gösterdiği farklılık, bitkilerin çeşitliliği, yoğunluğu ve dağılımının değerlendirilmesi sonucunda vejetasyona (tarım, step, orman) bağlı olarak örnekleme noktaları (istasyonları) belirlenmiştir.

-Planktonlar; gölün limnolojik özelliklerinin, kirlenme durumunun tespit edilebilmesi amacıyla gölün tümüyle karakteristik özelliklerini yansıtacak nitelikte seçilen örnek alımı noktalarından alınan örnekler ile değerlendirilmiştir.

-İki Yaşamlılar, Reptiller, Memeliler ve Kuşlar olarak incelenen omurgalılar açısından önemli olan olası yaşam alanları belirlenerek arazi çalışması yapılmıştır. Avifaunistik çalışmalarda tür tespitinin yanı sıra, populasyon yoğunlukları ya da populasyon büyüklüklerinin belirlenmesi de çok önemlidir.

Bu çalışmaların bir sonucu olarak, Toroslardan uzun süredir kaydedilemeyen ve oldukça nadir bulunan bir tür olan *Vipera xanthina* (Şeritli engerek) göl etrafından kaydedilmiştir. Yapılan bu çalışmalar doğrultusunda; iki yaşamlılara ait 3 tür, sürüngenlere ait 11 tür, memelilere ait 20 tür belirlenerek bunların habitatları (yaşam alanları), saptanabilen bazı ekolojik ve biyolojik özellikleri bugünkü statüleri açıklanmıştır.

Beyşehir Gölü Yüzey Su Toplama Havzasının ihtiyofaunasının tespit edilmesi için; tüm havzada yer alan derelerin, su kaynaklarının ve gölün incelenmesi, bugün itibari ile gölde en fazla bulunan ve ekonomik önemde sahip olan türlerin populasyonlarının yoğunluk, büyüme,

beslenme ve üreme özelliklerinin belirlenmesi için de, mevsimsel bazda (iki aylık periyotlarla) örnekleme yapılmıştır.

***Doğal yapıya (doğal ekosistemlere) ilişkin veriler sadece yerleşime uygunluk açısından ele alınmamış, doğal ekosistemler açısından önemli alanlar belirlenmiştir,**

Çalışmalar sonucunda planlamanın temel verilerini oluşturan doğal ekosisteme ilişkin veriler (flora;endemik bitki alanları, tehlike altındaki türler, ulusal ve uluslararası yasalar ile korumaya alınmış türler vb; fauna; yaban hayatı için beslenme, dolaşma, üreme vb açıdan önemli alanlar) planlamaya girdi oluşturmaları için doğal hayatın devamlılığı için gereken alanlar, ekolojik ve biyolojik açıdan önemli alanlar olarak tanımlanmıştır.

Göl su değişim çizgileri araştırılmış, su sistemi belirlenerek (beslenim-boşalım sistemi, taşkın dönemleri) su kullanım durumu ve bunun yeraltı ve yerüstü su durumu açısından değerlendirilmesi yapılmış, suyun yenilenebilir rezervleri açısından değerlendirilmiş ve elde edilen sonuçlar kullanım kararlarına baz oluşturmuştur.

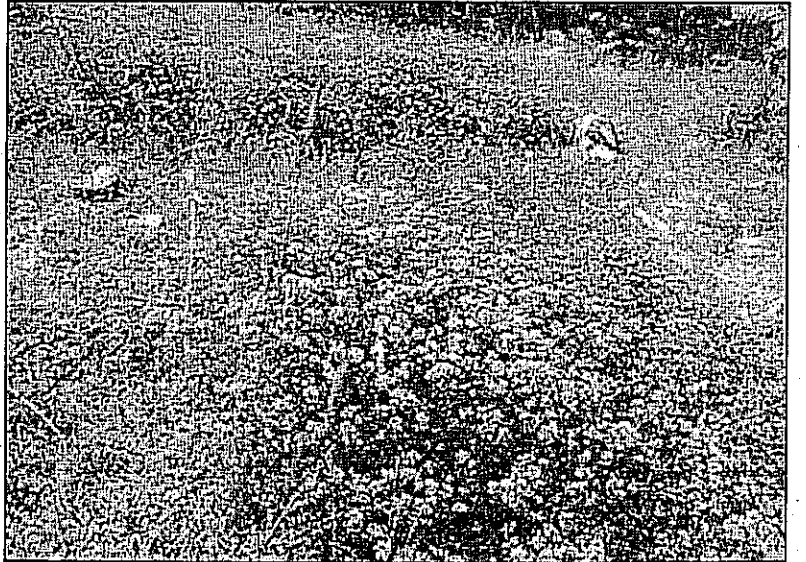
Planktonların tür ve populasyon oranları, gölün nitelikleri belirlenmiş, kirlilik durumu ve kirlilik kaynakları tespit edilmiştir.

Jeolojik ve jeomorfolojik öneme sahip alanlar belirlenmiştir.

*** "Yerleşim Ekosistemi" olarak tanımlanan yerleşim birimleri de diğer ekosistemlere göre üstün tutulmadan incelenmiştir.**

Hali hazırda Beyşehir Gölünü etkileyen ve gelecekte etkilemesi muhtemel olan tüm yerleşimlere

Yapılan bu çalışmalar doğrultusunda; iki yaşamlılara ait 3 tür, sürüngenlere ait 11 tür, memelilere ait 20 tür belirlenerek bunların habitatları (yaşam alanları), saptanabilen bazı ekolojik ve biyolojik özellikleri bugünkü statüleri açıklanmıştır.

ilişkin; idari, sosyo-ekonomik, demografik yapı, fiziksel gelişme eğilimleri, mülkiyet durumu- arazi sahipliği, arazi kullanım özellikleri (tarım, yerleşim, sanayi, vb.) konu başlıklarında; yerleşimlerin idari yapılarının, sınırlarının, ayrıntılı arazi kullanım özelliklerinin (insan faaliyetlerine ilişkin tanımlamalar ile birlikte tarım, sanayi, yerleşim alanları, ulaşım vb.); temel ekonomik sektörlerin, sosyal-kültürel antropolojik yapının ve nüfus yapısının, nüfus gelişiminin tespit edilmesi, yerleşimlerin gelecekte fiziksel gelişme eğilimlerinin ve büyüme kapasitelerinin ortaya çıkarılmış,

Yerleşimlerin havza ile etkileşimi, havzaya yönelik faaliyetlerin (balıkçılık, turizm, otlatma, tarım, vb.) nitelikleri, yararlanma biçimi, beklentileri ve faaliyetlerin etkilerinin tanımlanmış,

Faaliyetlerden ortaya çıkan her türlü çevre sorunu, (kara, su, toprak ortamında kirlilik düzeyi), çevre sorunlarını yaratan mevcut kaynaklar ile gelecekteki muhtemel yatırımların etkilerinin incelenmiş,

Bugüne kadar gerçekleşmiş veya proje halindeki yatırım kararlarının havzanın doğal sistemine olan olumlu veya olumsuz etkilerinin ortaya konularak yasal açıdan değerlendirilmesinin yapılmıştır..

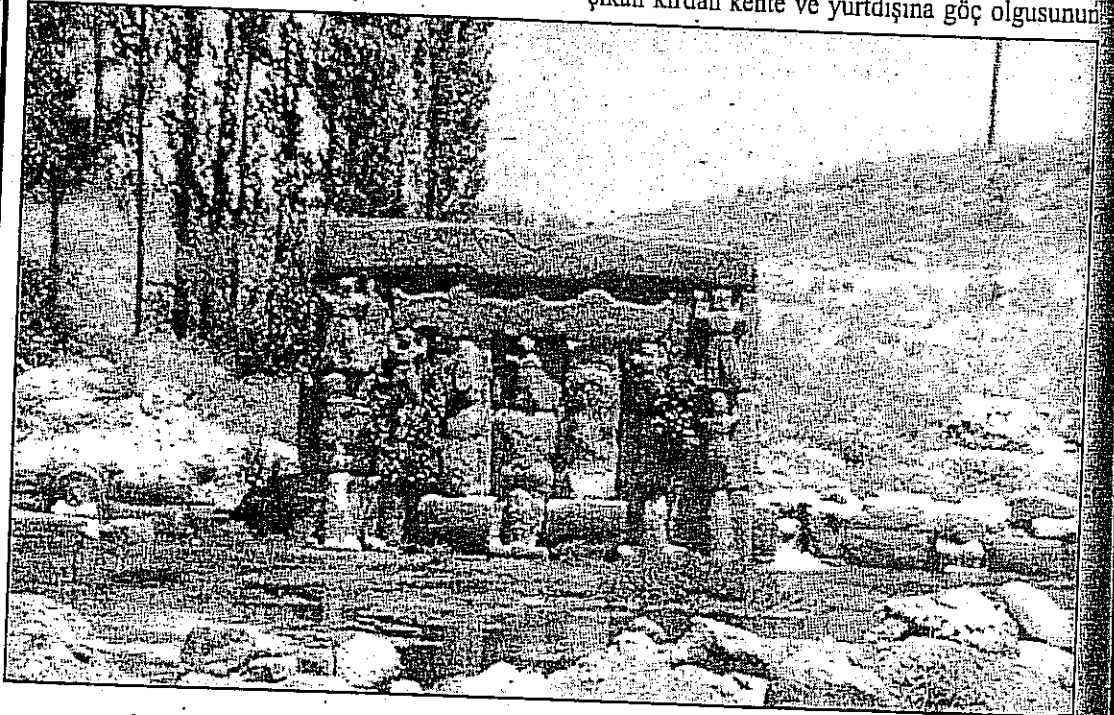
Sosyal-Kültürel Antropolojik Yapı: Beyşehir Gölü Havzası içerisinde olduğu belirlenen 106 yerleşimden 67'si (köyler, kasabalar ve ilçe merkezleri) ve havza dışında kalmakla birlikte kültürel süreklilik açısından inceleme kapsamına alınan iki yerleşim olmak üzere toplam 69 yerleşimde alan çalışması gerçekleştirilmiştir.

Sosyal antropolojik çalışmayla; insan-kültür çevre ilişkisi ve etkileşimi tespit edilerek insanların yerleşime ve kentleşmeye ilişkin algılamalarının ve yaklaşımlarının nasıl olduğunu ortaya konulması; yöre insanların, yaşamlarının en merkezi yerinde duran "Göl" e ilişkin kavrayış ve algılamalarının belirlenmesi; gölün yaşamla ilgili ne ölçüde etkilediğinin tespit edilmesi; yaşam döngüsü-göl ilişkisinin belirlenmesi sağlanmış insanların Beyşehir Gölü'nün geleceğine yönelik yürütülen bu kapsamlı çalışmayı nasıl algılayıp değerlendirdiği tespit edilmiştir.

İncelemeler sırasında yöreye gidilerek gerçekleştirilen alan çalışmalarının seyrine, insanlarla kurulan diyalog ve etkileşimin akışına bağlı olarak, belli ilgi odakları üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunlardan birincisini "kültürel-ekolojik boyut" olarak nitelemek mümkündür. İkinci grupta "yapısal değişim boyutu" ve üçüncü grupta "etnografik boyut" yer almaktadır.

Kültürel-Ekolojik boyut: Yaşam döngüsü ile doğal çevre arasındaki ilişkiye dikkat yöneltmesi, özellikle de göl-merkezli ortaya çıkan ve doğal süreçlere kültürel-insani bir müdahaleden kaynaklanan ekolojik değişimin insan yaşamına etkisi, Türkiye'de bir bütün olarak etkili olan modernleşme sürecinin Beyşehir Gölü çevresine özgü toplumsal ve ekonomik sonuçları, bu başlık altında ele alınan belli başlı temalardır.

Yapısal Değişim Boyutu: Bu boyutta sosyo-ekonomik modernleşme sürecine bağlı olarak ortaya çıkan kırdan kente ve yurtdışına göç olgusunun

kültür ilerek in algı ünün larının vrayıs şamla yaşam umuş önelik layıp, rçek- nlarla bağı laşıl- lojik kinci üncü ü ile eltil- n ve eden nına olan sine' şlik ko- aya un

sonuçları, kentleşme dinamikleri, boşalan kırsal yerleşimlerin durumu ele alınmıştır. Ekonomik geçim biçimlerinde ortaya çıkan ve kültür plânında da etkileri gözlenen değişimler, dolayısıyla da modernlik ve gelenek arasındaki sorunlu ilişkinin Beyşehir Gölü çevresi özelindeki tezahürlerine de bu çerçevede yer verilmiştir.

Demografik Boyut: Bu bölümde, yörenin kültürel doküsüne ilişkin taramalardan çıkan gelenek ve göreneklerin halihazırdaki, özellikle de modernliğin "taarruzu" karşısındaki durumları, dinsel-inanç örüntüleri, efsaneler ve diğer folklorik öğeler üzerine analiz ve tespitlerin birleşimi aktarılmıştır. Bu boyutla ilişkilendiği söylenebilecek olan, yörenin etnik/kültürel demografyasının önemli vechelerinden olduğu düşünülen ve üzerlerinde odaklaşma imkanı bulunabilen bazı topluluklar üzerine bir değerlendirme yapılmıştır.

Altyapı: Çevre sorunlarının birbirleri ile ilişkili olması, dolayısıyla tanımlarının aynı perspektif altında yapılması; konunun daha iyi anlaşılması, geniş bir çerçevede bakılmasını sağlayarak geçmişte tek tek problemlerin ele alınmasıyla işlenen hatalar, bu projede konuların bütüncül olarak ele alınmasıyla ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu bütüncül perspektifte birinci boyut "ekolojik denge"dir. İkinci boyut ise projenin bir bölümünde irdelenecek "beşeri faaliyetlerin yarattığı kirliliklerin çevre üzerindeki etkileridir".

Belediyeler; nüfusları, göle yakınlıkları, coğrafi konumları açısından bir sınıflamaya tabi tutulduktan sonra; kanalizasyon şebekesi, içmesuyu şebekesi, arıtma tesisleri, katı atık depolama alanları gibi altyapıya ilişkin mevcut veriler doğrultusunda ikinci bir sınıflandırmaya gidilerek; arazi tetkikleri için belediyelerin öncelik sıralaması yapılmıştır. Yerleşim birimleri içmesuyu temin biçimi, yeterliliği, arıtmaya (dezenfeksiyona) tabi tutulup tutulmadığı, evsel atıksuların bertaraf yöntemine göre gruplandırılmıştır. Ayrıca, planlama açısından da coğrafi olarak yakın olan belediyelerin ortak arıtma tesisi projesi için "birlik modeli"ne bakış açıları öğrenilmiştir. Bunların dışında, sanayiden kaynaklı atıksular ve arıtma çöplerin bertaraf yöntemleri, kompozisyonu ve miktarı, geri kazanılabilir çöp olup olmadığı, mevcut çöp dökülen alanın sızdırmazlığı, büyüklüğü, kaç yıldır kullanıldığı, yerleşim yerlerine uzaklığı, mülkiyetinin kime ait olduğu, ortak düzenli katı atık depolama alanları yapılması için belediyelerin "birlik modeli"ne bakışları gibi konular incelenmiştir.

İlk arazi çalışmasından da elde edilen görüşler doğrultusunda, köylerin büyük bir çoğunluğunun coğrafi konumlarına bağlı olarak yaşam standartları, alışkanlıkları, sosyo-ekonomik durumları, nüfusları gibi göstergelerinin birbirine çok yakın olduğu saptanmıştır. Ancak,

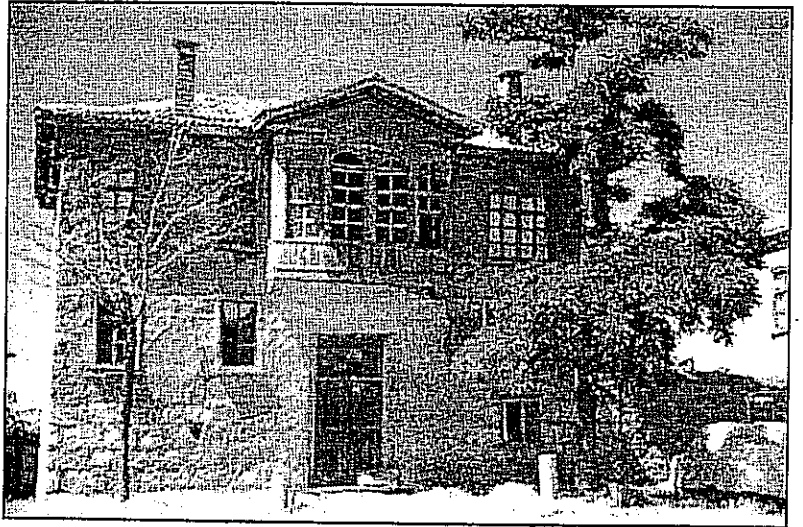
- Göl kıyısında konumlanması,
- Nüfusunun 1.000 kişiden fazla olması,
- Gölü besleyen ana dere kenarlarında yer alması,

kriterleri göz önüne alınarak, ayrıntılı çalışma yapılacak kırsal yerleşim alanları belirlenmiştir. Ayrıca, bu tür alanlardaki çevre kirliliğine neden olabilecek gözle görülebilen etkiler incelenmiştir.

Bu çalışmalar sonucunda planlamaya baz oluşturacak;

- Havza alanı içindeki yaşamın temel kaynağı olan Beyşehir Gölünün mevcut durumu, özellikleri, gölü olumsuz olarak etkileyen her türlü faaliyet, kirlilik kaynakları ve etki düzeyi-doğal hayat açısından önemli alanlar,
- Yerleşim ekosisteminin gelişme alanı ihtiyacı, yerleşim alanlarında yaşayanların sosyo-ekonomik faaliyetleri, beklentileri, nüfus gelişimi ve gelecekteki nüfus miktarı, teknik altyapı durumu,
- Tüm kamu kurum ve kuruluşlarının gerçekleştirdiği, planlanan ve tasarı halindeki plan, proje ve uygulamaların olumlu ve olumsuz etkileri,

(Her bir konuya ait bilgiler bilgisayar ortamında haritalara aktarılarak bilgi paftaları hazırlanmıştır.)

Bu çalışma, yeni ufuklar açmasının yanı sıra, bundan sonra yapılacak çalışmalar için de başlangıç olacaktır.

.... doğal ekosistemler ile barışık (uyum içinde) yaşama anlayışına dönüşmesi için; Ekolojik Planlama yaklaşımının kentsel (kent ekosistemi) planlama yaklaşımı olarak da benimsenmesi kaçınılmazdır.

PLANLAMA
2003/1

ortaya konularak havza alanını etkileyen ulusal ve uluslararası yasaların hükümleri doğrultusunda değerlendirilmiş ve plan karar ve hükümleri oluşturulmuştur.

Böyle bir çalışma, planlama yaklaşımı olarak ilk kez deniyor olması nedeniyle birçok zorluğu da beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte; bu çalışma, yeni ufuklar açmasının yanı sıra, bundan sonra yapılacak çalışmalar için de başlangıç olacaktır.

Proje çalışmalarında gerçekleştirilmekte birlikte burada aktarılmayan, yasal mevzuat açısından yapılan değerlendirme, etno-kültürel yapının mekana yansıtılması, yasal, doğal sınırlayıcılar ve outropojenik (insan kaynaklı) baskı, demografik yapı ve nüfus, projeksiyonu çalışmaları, taşıma kapasitesi hesabı (dışardan destek olmadan mevcut kaynakların (devamlılığını sağlayacak şekilde) yaşatabileceği nüfus miktarı çalışmaları da yapılmıştır.

SONUÇ-DEĞERLENDİRME

Ortaya konulmaya çalışılan ekolojik planlama yaklaşımının geleneksel planlama yaklaşımından temel farklılıklarını kısa başlıklar halinde aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz;

1. Planlamanın multidisipliner yaklaşımının hayata geçirilmesi.
2. "İnsan doğanın bir parçasıdır" yaklaşımı ile "salt kullanmaya dayanan" anlayışın terk edilmesi.
3. İnsanın da doğanın bir parçası olduğu göz önüne alınarak; doğal sistem içindeki diğer varlıklarla beraber, doğadan ne ölçüde yararlanma hakkına sahip olduğunun ortaya konulması.
4. Doğal kaynak değerlerinin "olmazsa olmaz" verisi olarak planlamaya katılması.
5. Kent ekosistemlerinin, doğal kaynakların taşıma kapasitesine göre düzenlenmesi ile, kent ekosistemlerinde yaşayan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanması nedenleriyle, toplumsal huzurun ve dolayısıyla sosyo-kültürel açıdan gelişmiş bir topluma dönüşmenin sağlanması,
6. Doğal kaynak değerlerinin korunarak devamlılığın sağlanmasının, bir kuşun, birkaç çiçeğin korunması için bir fantezi veya çevrecilik modası olmadığı, aksine insan da

dahil olmak üzere tüm canlıların yaşamlarının korunarak devamlılığının sağlanması için bir zorunluluk olduğunun anlaşılmasıdır.

Bundan hareketle, insanoğlunun da doğadaki diğer canlılardan birisi olduğu ve neslinin devam etmesinin diğer canlılar gibi doğal ekosistemlerin devamlılığına bağlı olduğu unutulmamalıdır. İnsanoğlunun yaşama ortamını oluşturan kent ekosistemindeki "sınırsız kullanım" anlayışının doğal ekosistemler ile barışık (uyum içinde) yaşama anlayışına dönüşmesi için; Ekolojik Planlama yaklaşımının kentsel (kent ekosistemi) planlama yaklaşımı olarak da benimsenmesi kaçınılmazdır.

Planlamanın yasal dayanağını oluşturan 3194 sayılı İmar Kanununun yanı sıra ilgili yasal mevzuata göre yapılan planlama çalışmalarında doğal kaynaklara ilişkin kararların düzenlenmesinde taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelerin hükümlerine göre işlem yapılması sonucu, bu alanların devamlılığının sağlanarak kullanılması gerçekleştirilebilir.

Burada kısaca açıklanmaya çalışılan ekolojik yaklaşıma ait metodoloji ayrıntılı olarak verilmiş, çok genel yaklaşım farklılıkları aktarılmaya çalışılmıştır. Yasaların çok uzun süreçte ve çok zor değiştirilebilmesi nedeniyle, tamamen farklı bir metodolojinin kabulü ve yerleşmesinin güçlüğü bilinmektedir. Bu nedenle, yasal düzenlemeler yapılıncaya kadar, mevcut mevzuat ile sadece bakış açısının ve değerlendirme biçiminin değiştirilmesiyle planlamada Ekolojik Yaklaşımın uygulanmaya başlaması mümkündür.

KAYNAKÇA

- Ezer, Ayşe (1997) *Kent Ekosistemlerinde Ekolojik Planlama Yaklaşımı*. Yayınlanmamış Bildiri, Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, ODTÜ, Ankara.
- Ezer, Ayşe (1997) *Doğal Koruma Alanlarında Ekolojik Planlama Yaklaşımı*. Ekoloji ve Çevre Kongresi Programı, Eylül 1997, Kırşehir.
- Ezer, Ayşe (2003) *Korunan Alanlarda Planlama ve Uygulama Esasları Konulu Hizmet İçi Eğitim*de Sunulan Yayınlanmamış Bildiri, Antalya.
- Erol, Oğuz (1976) *Paleoecology of Some Neolithic Sites in Sout-Central Anatolia Turkey*, th Congress of UISPP, Nice, 13-18 September 1976, 6 pp.
- TÜSTAŞ (2001) *Beyşehir Gölü Sulakalanı Yüze Su Toplama Havzası Yönetim Planı Raporu*. 1., 2., 3., 4., 5. Cilt.

Ekoloji, Ekonomi ve Planlama: DOKAP'ın Çevresel Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme

Hacı KURT

Araş. Gör.,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Ankara Üniversitesi

Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP), Türkiye'nin GAP'tan sonra, iddialı bir yeni bölgesel kalkınma planı olarak gündemdedir. Başka ülkelerde olduğu gibi, ülkemizin daha önceki deneyimlerinden de biliyoruz ki, havza ya da bölge ölçekli gelişme planları, toplumsal ve ekonomik sonuçlarına ek olarak çevre üzerinde de önemli etkilerde bulunmakta ve bunlara yeni çözümler üretilmesi gerekmektedir. Bu yazıda önceki deneyimler ışığında, önümüzdeki 20 yılda uygulanması öngörülen DOKAP'ın çevresel boyutunun değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

DOKAP NEDİR?

Kısaltılmış adıyla DOKAP olarak bilinen Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı, önümüzdeki 20 yılda uygulamaya konulması beklenen bir ana plan, bu ana plan içinde bulunan 10 program ve bu programların içindeki 52 projeden oluşmaktadır. Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin, Gümüşhane ve Bayburt olmak üzere yedi Doğu Karadeniz ilini kapsayan DOKAP Nihai Raporu, 2002 yılı Ağustos ayında sekiz cilt olarak yayımlandı. 2000 yılı başlarındaki verilere göre kişi başına gelirin, Türkiye ortalamasının 2/3'ü düzeyinde olduğu bölge, bir yandan ülkenin en düşük ortalama gelire sahip bölgelerinden biri durumundayken, öte yandan çok sınırlı tarım arazileri, büyük ölçüde kamuya bağlı bir tarımsal yapı mevcuttur. Bölgede tarım yapılabilecek arazilerin, toplam alan içindeki oranı %9,8 düzeyinde, ortalama tarımsal işletme büyüklüğü de Türkiye ortalaması olan 5,9 hektarı

çok altındadır. Diğer yandan, bölge önemli bir su ve orman zenginliğine sahiptir. Su kaynaklarının geliştirilmesi durumunda, bölgede, 2000 yılı verilerine göre Türkiye'nin enerji tüketiminin yaklaşık %20'si kadar hidroelektrik enerji üretilebileceği saptanmıştır. Türkiye'nin en zengin orman alanlarının bulunduğu bölgede toplam alanın %42'si orman olarak belirlenmiştir; fakat fiilen ağaçla kaplı alanın toplam alanın %20-22'si kadar olduğu yapılan tahminler arasındadır. İklim ve topografik yapı nedeniyle, bölge zengin bir biyoçeşitliliğe ve endemik tür zenginliğine sahiptir.

Bu koşullar altında, nitelikli insan gücü bakımından ülkenin en zengin bölgelerinden olan Doğu Karadeniz, Türkiye'nin çoğu bölgesinden daha eğitilmiş ve girişimci ruha sahip insan kaynaklarını sürekli ve yoğun göç nedeniyle kaybetmektedir.

DOKAP'ın bu veriler çerçevesinde bölgenin ekonomik, toplumsal ve doğal-çevresel yapısı üzerinde önemli etkilerde bulunması beklenebilir.

HAVZA-BÖLGE PROJELERİ ve ÇEVRE

Havza ve bölge ölçekli gelişme projelerinin temel amaçları arasında, proje kapsamındaki yörenin kalkındırılması, kaynaklarının daha verimli ve etkili kullanılması, ülkenin diğer bölgeleriyle sosyo-ekonomik bütünleşmesinin sağlanması başta gelmektedir. Bunları gerçekleştirirken, çevrenin geliştirilmesi ya da çevresel etkilerin de bu planlar çerçevesinde planlanıp yürütülmesi çoğu kez havza ve bölge planlarının bir parçası

PLANLAMA
2003/1

2000 yılı başlarındaki verilere göre kişi başına gelirin, Türkiye ortalamasının 2/3'ü düzeyinde olduğu bölge, bir yandan ülkenin en düşük ortalama gelire sahip bölgelerinden biri durumundayken, öte yandan çok sınırlı tarım arazileri, büyük ölçüde kamuya bağlı bir tarımsal yapı mevcuttur.

PLANLAMA
2003/1

olmaktadır. Çevreyi de içine alacak bütünsel bir planlama yapılmazsa bile, bu tür projelerin öngörülen ve/veya öngörülme-yen olumlu ve olumsuz bazı önemli çevresel dışsallıklarının olduğu bilinmektedir. Bu tür projelerin ilk örneklerinden olan TVA (Tennessee Valley Authority), La Cassa Per Il Mezzogiorno (Güney İtalya Sandığı) gibi yabancı ülkelerin deneyimleri yanında Çukurova Bölge Planı, Keban Projesi, GAP, Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi vb. ülkemizde uygulanan havza ve bölge ölçekli projelerin ekonomik olduğu kadar çevresel olarak da olumlu-olumsuz etkileri olmuştur. Bu projeler, zaman zaman ağaçlandırma yoluyla havzanın orman varlığını artırırken, erozyonu önlemede de büyük yararlar sağlayabilmektedir. Öte yandan, erozyona açık yeni alanların oluşması, aşırı ve yanlış sulama nedeniyle çoraklaşma, yaygın tarımsal ilaçlama nedeniyle biyolojik çeşitliliği azaltma vb. olumsuz etkiler de bu tür projelerin çevresel etkileri arasında yer almaktadır.

DOKAP BÖLGESİNDE FLORA ve FAUNA

Doğu Karadeniz Bölgesi, yıllık 2.000 mm'nin üzerinde yağış alan, dar kıyı şeridi ve kıyıya paralel konumda sıralanmış dağ zincirleri, deniz kıyısından sonra çok kısa bir mesafe içinde 3.900 m.'nin üzerinde bir rakıma kadar ulaşılabilmesi, dik eğimler ve uçurumlar arasında sıkışmış mikro-klim alanlarının olması gibi özellikleriyle zengin bir bitki ve hayvan çeşitliliği yanında bu türlerin farklılaşmış alt türlerine de ev sahipliği yapan önemli bir ekosistem olmasını sağlamaktadır. Bu nedenle bölge, yalnız Türkiye açısından değil dünya flora ve faunası için de önemlidir.

Flora: DOKAP kapsamındaki bölgede yapılan araştırmalarda yaklaşık 2500 bitki türü saptanmıştır. Bu durumla Türkiye florasının yaklaşık %28'ini barındırdığı söylenebilir. Söz konusu 2500 bitki türünün 428'i, Türkiye'de az bulunan ya da az bilinen türler arasında yer almaktadır. Türkiye'de az bulunan bitki türlerinin 4.400 dolayında olduğu düşünülürse, DOKAP bölgesindeki bu türlerin Türkiye'deki nadir bitki türlerinin yaklaşık %10'unu temsil ettiği ortaya çıkar. Bu bölgede saptanan 2.460 damarlı bitki türünün yaklaşık 300'ü Türkiye'ye özgüdür ve bunların içinde bulunan 160 dolayında tür yalnızca Kuzey

Anadolu'da bulunan endemik türlerdir. Barut ağacı, mayasıl otu, zambak, şahin otu, kara kafes otu, sıklaşma, yapışkan otu bölgedeki endemik bitki türlerinden bazılarıdır.

Fauna: DOKAP kapsamındaki bölge, göçmen kuşların yılda iki kez kullandığı önemli göç yollarından biri olması yanında, bölgede üreyen yerleşik kuşlar ve memeliler açısından da önemli bir fauna bölgesidir. Bölgedeki kuş türlerinin tam bir sayımı yapılmamış olmasına karşın, bunlardan 48 kuş türünün SPEC (Avrupa Birliği Koruma Statüsü) kapsamında olduğu, ancak uygun koruma koşullarında bulunmadığı saptanmıştır.

Avrupa'da, SPEC 1-3 sınıfında bulunan kuş türü bakımından Rusya toplam 133 türle başta gelmektedir. Rusya'yı 112 türle Türkiye ve 62 türle İsveç'in izlediği düşünülürse, yalnızca DOKAP bölgesinin 48 türle, Avrupa kuş çeşitliliği açısından taşıdığı önem daha iyi anlaşılacaktır. Yok olma tehlikesi altında bulunan 8 adet, tehlikeye açık 16 adet, az bulunan 9 adet, sayısı azalan 13 adet kuş türünün bu bölgede bulunması; bunlardan kuzu kuşunun 20 çift, kızıl akbabanın 20 çift, kara akbabanın 10 çift, altın kartalın 10 çift olduğu düşünülürse bazı kuş türlerinin acilen koruma altına alınması gereği ortadadır. Bölgede bulunan karaca, yaban keçisi, çengel boynuzlu dağ keçisi, yaban domuzu, bozayı, yaban kedisi, vaşak gibi memeli türlerden bazıları tehdit altındadır. Kırk yıl önceye kadar bölgede görülen geyik, artık bölgede rastlanan türler arasında değildir.

Orman: Barındırdığı ağaçların yanında içinde bulunan çeşitli bitki ve hayvan türleriyle başlı başına bir ekolojik bütün olan ormanlar, DOKAP bölgesinin en önemli zenginliklerindedir. Bölge, Karadeniz-Kafkas orman kuşağı ağırlıklı olmakla birlikte, kıyı şeridinde ve Karadeniz Dağları arasındaki vadilerde Akdeniz bitki türlerinin de bulunduğu zengin bir orman çeşitliliğine sahiptir. Gürgen, kestane, köknar, kayın, kızılğaç ve dağlık çam ormanları bölgenin en geniş orman alanlarıdır. Kaçkar Dağları, dere ormanları, ılımlı yağmur ormanları, fundalık ve alpin otlaklarını bir arada barındıran çok önemli bir orman ekosistemidir. Artvin ili sınırlarındaki Karçal Dağları da, sahip olduğu ani rakım değişiklikleri nedeniyle barındırdığı endemik türler, Avrupa'daki en önemli bozayı yaşam alanlarından biri olması, Türkiye'nin en iyi ve en yaşlı ılımlı yaprak dökken ormanlarından

birine sahip olması gibi nedenlerle çok önemli bir orman ekosistemi olarak korunması gereken alanların ilk sıralarında gelmektedir.

GAP'ta olduğu gibi, DOKAP'ta da, planın en önemli ayaklarından birini baraj projeleri oluşturmaktadır. Doğu Karadeniz havzasında inşa edilmesi öngörülen toplam hidroelektrik santral sayısı 68'e ulaşmaktadır. Sadece, Çoruh nehrinin Artvin ili içindeki ana kolu üzerinde planlanan 5 büyük baraj projesi vardır. Rize il sınırları içinde kurulacak 19 adet, Giresun'da 16 adet irili ufaklı hidroelektrik santral projeleri, bölgenin, oluşacak baraj rezervuarları yoluyla "göller bölgesi"ne dönüşeceğini göstermektedir.

Bölgede inşa edilmekte olan ve inşa edilmesi planlanan barajların ana amacı hidroelektrik enerji üretimidir. Bölgenin topografik yapısı, sulama alanlarını büyük ölçüde kısıtlamaktadır. Bununla birlikte, halen sulanan ve yapımı devam eden sulama projelerinin alanının bölgede potansiyel sulanabilir alanın yaklaşık 1/4'ünü oluşturduğu düşünülürse sulanan alanlarda da oransal olarak büyük artışlar olacağı söylenebilir.

DOKAP kapsamındaki barajların gerek inşaat sırasında, gerekse inşaatın bitiminden sonra oluşacak baraj göletleri, bu göletlerin değerlendirilmesi ve tarımsal sulama esnasında önemli çevresel etkilerinin olacağı açıktır. Herşeyden önce, baraj inşaatları, baraj göl aynası altında kalacak yerleşim yerlerindeki nüfusun oradan ayrılarak yeniden yerleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Baraj inşaatları sırasında çoğu kez önemli yol inşaatları gerekli olmaktadır. Buna ek olarak büyük miktarda hafriyat alımı ve taşınması gerekmektedir. Buradaki çalışmalar sırasında oluşan gürültü öncelikle çevredeki yaban hayvanlarının daha önceden yaşadıkları ortamı terk etmesiyle sonuçlanmaktadır. Bölgede, tehdit altında olan kuş ve diğer yaban hayvanlarının varlığı düşünülürse inşaat faaliyetlerinin önemli bir çevresel tehdit olacağı ortadadır. Baraj dolgu malzemesi olarak alınacak büyük miktardaki hafriyatın yörede önemli topografik değişiklikler yapacağını, durgun su birikintisine uygun çukurlar oluşacağını, öte yandan üzerindeki bitki örtüsü alınan bu tür yerlerin su ve rüzgar erozyonuna açık alanlara dönüşeceğini belirtmek gerekir.

Baraj gölleri altında kalacak bitki türleri ve doğal yaşam alanlarına ek olarak, barajlara su toplanma-

sından sonra önemli çevresel etkiler oluşacaktır. Mevcut topografik yapı ve yükseltiye bağlı olarak, bölgede çok sayıda mikro iklim alanı ve bu alanlarda yaşayan bitki ve hayvan türleri vardır. İnşa edilen barajların buldukları yerlerde önceden farklı yeni mikro iklim alanları yaratması kaçınılmazdır. Değişen sıcaklık ve nemle birlikte, oluşacak bu yeni mikro iklim alanları, daha önceden buralarda yaşayan kimi bitki türlerinin yok olmasına yol açacaktır. Ayrıca, çevredeki hassas ekosistemler içinden geçen yeni yollar ve oluşan baraj göletleri bu ekosistemlerin bütünlüğünü önemli ölçüde bozacak ve özellikle çevredeki memelilerin yaşam alanlarını tehlikeye atacaktır. Baraj göletlerinin üzerinde bulunduğu nehir yataklarının doğal akış sisteminin bozulması, buralardaki su ekosistemi için önemli sakıncalar doğuracak, buralardaki geleneksel ve yerel balık türlerinin yaşamı tehlikeye düşecektir.

Baraj göletlerine, yüksek verimli kültür balıklarının bırakılması Türkiye'de de uygulanan bir yöntemdir. Ne var ki, bu tür uygulamalar, nehir havzasındaki balık türleri için önemli sakıncalar doğurabilmektedir. Baraj göletlerinin kültür balıkçılığı yoluyla ekonomiye daha çok katma değer sağlayabileceği düşünülmeyle birlikte, kısa dönemli kimi başarılar uzun dönemde önemli yanlışlara ve kayıplara neden olabilmektedir. Baraj göletine bırakılan yeni balık türlerinin varlığı yerel türlerin yaşamını, gölet ve ırmaktaki biyolojik çeşitliliği yok edebilmektedir. Bunun en tipik örneklerinden biri Eğridir Gölü'nde yaşanmıştır. 1955 yılında, İ.Ü. Hidrobiyoloji Araştırma Enstitüsünce bırakılan sudak balıkları, daha önceden gölde varlığı saptanan sazan, yosun balığı, siraz, yağ balığı, taş balığı gibi birçok balık türü yanında kurbağa, su kaplumbağası ve su yılanlarını büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Göldeki sudak balığı popülasyonunun %15 olması gerekirken bu oran % 65'e kadar ulaşmış, öbür yandan çok az miktarda sazan kalmıştır. Bu nedenle, baraj göletlerine bırakılacak yeni balık türlerinin verimlilik düzeyi ve iklim koşullarına uyumu yanında, yerel balık türleriyle uyum içinde yaşayabilecek türler olması da önem taşımaktadır. Buna ek olarak, gölette, kafes balıkçılığı ya da sulama kanalları ve havuzlarda yetiştiriciliğe ağırlık verilmesi, belki de yerel balık türlerini ve canlı çeşitliliğini tehdit etmeden optimal yararı sağlamakta daha iyi bir yol olabilir.

GAP'ta olduğu gibi, DOKAP'ta da, planın en önemli ayaklarından birini baraj projeleri oluşturmaktadır.

DOKAP
kapsamındaki gelişmelerin hedeflediği gibi, bölge dışına göçü büyük ölçüde azaltması ve bölgedeki kentleşme hızını artırması beklenebilir.

Barajların yapılması, ekonomik yararların yanında insanı, hayvan ve bitki türlerini tehdit eden bazı hastalık risklerini de birlikte getiriyor. Mısır'daki Assuvan Barajının yapımından sonra schistosomiasis hastalığında önemli artışlar olduğu bilinmektedir. Bu hastalığın aynı ya da değişik türleri ülkemizde, GAP bölgesinde, Bursa'da Ulubat Gölü koylarında da görülmüştür. Buna ek olarak, malarya, şark çıbanı, kara hastalık gibi çeşitli enfeksiyonlar ya da bunların yayılışında önemli rol oynayan böcek ve sineklerin çoğalmasında bu tür barajların önemli payı bulunduğu çeşitli araştırmalarla saptanmıştır. Ülkemizde de, Eğirdir gölü, Keban, Kesikköprü, Hirfanlı, gibi bazı baraj göletlerinde görülen ligulose, paraziter bir hastalık olarak büyük ölçüde balık ölümlerine ya da balıkların üreme sistemlerinin tahribatına yol açmaktadır. Bu tür durgun sularda çoğalabilen çeşitli organizmalar bazı büyük ve küçükbaş evcil hayvanlarda görülen salgın hastalıkların oluşumuna ve yayılmasına da neden olabilmektedir. Baraj ve benzeri durgun ya da yarı durgun suların tetikleyebileceği bazı hastalıklar kuşkusuz çevredeki iklim koşullarıyla da yakından ilgilidir; fakat bazı çevresel sakıncaların çevredeki iklimden bağımsız olarak da ortaya çıkabileceği bir başka gerçektir.

DOKAP kapsamında sulu tarımın yaygınlaşmasının da Çukurova'da, GAP'ta ve başka sulama projelerinde görülen bazı sakıncaları doğuracağı düşünülebilir. Sulu tarıma geçilecek geniş alanlarda, doğal olarak daha önceden var olan bitki örtüsünün büyük ölçüde ortadan kalkacağı bilinmektedir. Bu durum bir bakıma öngörülen ve istenen bir durum olmakla birlikte ürün deseninin doğru saptanmaması, belli bir ürün türünün geniş alanlara yayılması, bu alanları bazı bitki hastalıkları için hedef haline getirmektedir. Sulama alanındaki ürün deseninin planlanması olanaklıysa da bunun uygulamada çok kolay olmadığı da bilinmelidir. Aşağı Seyhan Ovası projesi kapsamında sulanan Çukurova'da tanık olunan gelişme bunu kanıtlamaktadır. Proje kapsamında öngörülen hububat, yonca, çeltik, narenciye, sebze ve diğer ürünler arasında %35'lik pamuk öngörülmekteyken, 1980'li yıllara kadar büyük ölçüde %80'ler düzeyinin üstünde pamuk ekimi yapılmış, %97'nin üstüne kadar çıktığı yıllar olmuştur. Pamuk fiyatlarının yanında, başta beyaz sinek olmak üzere pamuk tarlalarına

büyük zarar veren hastalık ve haşerelerin aşırı yaygınlaşmasının etkisiyle ancak 1989 yılında ovadaki ürün deseni içinde pamuğun oranı %35'e düşürülebilmştir. Benzer biçimde, gerekli drenaj kanallarının yeterince yapılmaması ve çiftçi eğitiminin eksik kalması nedeniyle, Çukurova'da yalnızca 1975-1984 arasındaki on yıllık sürede taban suyu tuzluluk oranının tarım için tehlike yaratmaya başladığı 1000-2000 micromhos/cm düzeyindeki arazi miktarı 22.200 hektardan yaklaşık %50'lik bir artışla 30.000 hektar üzerine çıkmıştır. Benzer bir gelişmeyi GAP kapsamında sulamaya açılan yerlerde de görmekteyiz. Biz, henüz birkaç yıldır düzenli sulu tarıma geçen Harran köylerinde yaptığımız araştırmada da hızlı bir tuzlanma tehlikesinin varlığı gözlemledik. Çiftçilerin yeterince eğitilmemiş olması, aşırı sulama, hatta, bu nedenle kanalizasyon suyunun bile pamuk tarlalarının sulanmasında kullanılması gözlemlerimiz ve köylülerin anlattıkları arasındadır. Bu nedenle, DOKAP kapsamındaki baraj, hidroelektrik santral ve sulama projelerinde, konunun mühendislik yönü kadar ekolojik yönünün de birlikte düşünülmesi zorunludur.

Bölge içindeki nüfus dağılımında da büyük dengesizlikler vardır. Bölgenin en önemli illerinden Trabzon'da, km² başına düşen nüfus oranı Türkiye ortalamasının yaklaşık iki buçuk katına ulaşırken, Gümüşhane'de Türkiye ortalamasının altına düşmektedir. 2000 yılı nüfus sayımına göre son on yılda nüfusu azalan onbes ilden ikisi (Artvin ve Bayburt) DOKAP kapsamındaki iller arasında bulunmaktadır. Bölgede Türkiye ortalamasının biraz altında bir kentleşme hızı sürmektedir. DOKAP Nihai Raporunda, iç kesimlerde yeni kentlerin kurulması ve geliştirilmesi önerilmekte, açılacak yeni ulaşım hatları boyunca da yeni kentsel alanların oluşturulması düşünülmektedir. Mevcut durumda, kentsel nüfus, çok büyük ölçüde kıyı şeridindeki bir dizi kentsel yerleşim biriminde yoğunlaşmıştır. Öte yandan kıyı şeridinde kentsel gelişim olanakları sınırlıdır. Bölge insanların, yöreye karşı güçlü bir duygusal bağlılıklarının olduğu bilinmekte, buna karşın olumsuz koşullar nedeniyle bölge dışına göç sürmektedir. DOKAP kapsamındaki gelişmelerin hedeflediği gibi, bölge dışına göçü büyük ölçüde azaltması ve bölgedeki kentleşme hızını artırması beklenebilir. DOKAP Nihai Raporu'nun hazırlanması sırasında Deriner,

Yusufeli ve Borçka barajları altında kalacak yerlerde yapılan alan araştırmasının bulguları, baraj yapımından etkilenecek hane reislerinin %68,5'inin, kamulaştırmadan sonra devletin yeniden yerleştirmesini istemediklerini, herkesin kendi seçim ve kişisel çözümünü bulmasından yana olduklarını göstermektedir. Barajlardan etkilenecek nüfusun büyük çoğunluğunun bölgede yerleşme eğiliminde olduğu da aynı araştırmanın bulguları arasındadır. Bu durum, önemli bir nüfusu etkileyecek olan yeniden iskan ve mevcut kentleşme eğilimleri çerçevesinde, kıyılarındaki kentsel alanlar üzerinde büyük bir baskı olacağı biçiminde yorumlanabilir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, DOKAP da diğer havza projeleri gibi bazı avantajlar yanında dezavantajları da birlikte getirecektir. Bununla birlikte, bölgenin mevcut yapısının, daha fazla nüfusun gönençini sağlayamayacağı da en başta bölgenin dışarıya verdiği göçten anlaşılmaktadır. Bu nedenle, bölgenin ekonomik olanaklarının ve yaşam kalitesinin artırılmasını öngören proje bölge kamuoyu tarafından desteklenmektedir. Yaşadıkları yerler kısmen ya da bütünüyle baraj altında kalacak hane reisleri arasında bile, kendileri olumsuz etkilense dahi projelerin bölge için, ülke için ya da genelde yararlı olacağını düşünenler yüksek oranlara ulaşmaktadır. Bununla birlikte, kısa vadeli büyük kazançların uzun dönemde büyük kayıplara dönüşmesi olasılığı da bu tür projelerin kendi içinde barındırdığı risklerden biridir. Bu nedenle, ekonomik kalkınmayı amaçlayan projelerin çevresel etkileri bağlamında eleştirilmesi ya da duyarlılık gösterilmesi kalkınmaya, gelişmeye karşı bir tepki ya da engel olarak görülmemeli, uzun dönemli yararların ancak böyle sağlanabileceği bilinmelidir. Bu bağlamda, DOKAP kapsamındaki projeler ayrı ayrı ve bir bütün olarak kısa ve uzun dönemli ekonomik, ekolojik ve toplumsal etkileri düşünülerek ve hesaplanarak planlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Aziz, Sartaj (1978) Rural Development: Learning From China, Hong Kong: The Macmillan Press.

Çevre Bakanlığı (1997) *Türkiye Çevre Atlası-96*. Ankara: Çevre Bakanlığı Yayını.

Devlet Planlama Teşkilatı ve Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (2000) *Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP), Nihai Rapor: Ana Plan*. C.II, Ankara.

DHKD (1995) *Kuzeydoğu Türkiye'nin Yaşlı Ormanları; Kuzeydoğu Türkiye'deki Artvin, Rize ve Trabzon İllerinde Yaşlı Colchic Ormanları Üzerinde Yürütülen Bir Araştırma*. İstanbul: Doğal-Hayatı Koruma Derneği Yayını.

Dinler, Zeynel (1994) *Bölgesel İktisat*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayını.

Duru, Bülent (2001) *Kıyı Yönetiminde Bütüncül Yaklaşımlar ve Ulusal Kıyı Politikası*, Doktora Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

TÜBA (2002) *Türkiye İçin Sürdürülebilir Kalkınma Öncelikleri: Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg) İçin TÜBA'nın Görüşü*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayını.

Türkiye Çevre Vakfı (1993) *GAP ve Çevre*. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.

____ (1992) *Turkey's Importance in the World of Living Things*. Ankara: Çevre Bakanlığı Yayını.

____ (2000) *DOKAP Nihai Rapor: Sosyal Sektörler*. C.IV, Ankara.

____ (2000) *DOKAP Nihai Rapor: Çevre*. C.V, Ankara.

____ (2000) *DOKAP Nihai Rapor: Mekansal Gelişme ve Altyapı*. C.V, Ankara.

____ (2001) *Yeşil Atlas: Son Anadolu*, sayı 4, D.B.R., Kasım 2001, İstanbul.

Cumhuriyetin 75. Yılında Planlama Sergisi (1956 Sonrası)

Araş. Gör., Şehir ve Bölge
Planlama Bölümü, ODTÜ

N. Tunga KÖROĞLU
Ebru ÖLMEZ

Y. Şehir Plancısı, Bayındırlık
ve İskan Bakanlığı

Artan kentsel nüfus ile birlikte imar sorunlarının 1950'lerden sonra ön plana çıkması, beraberinde birçok önemli kurumsal değişmeyi gündeme getirmiştir. Bu gelişme ile birlikte 1956 yılında, imar yasası olmaktan çok, bir yönetmelik niteliğine daha yakın olan 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanununun yetersizliği ortaya çıkmış ve kent planlamasına yeni bakış açıları katması beklenen 6785 sayılı ilk İmar Kanunu çıkarılmıştır. Bu Yasa ile planlamada;

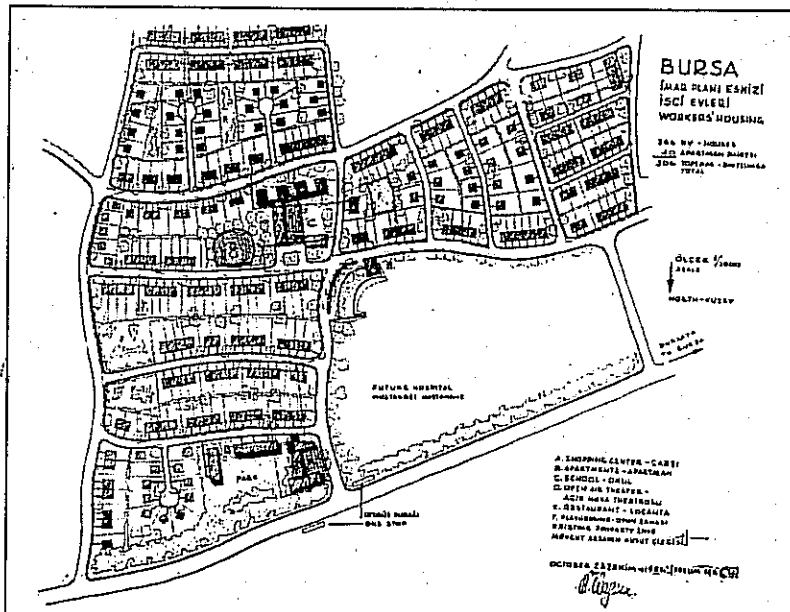
- Nazım Plan,
- Tatbikat Plan kademeleri,
- İmar ve Yol İstikamet Planı, uygulamaya konmuştur.

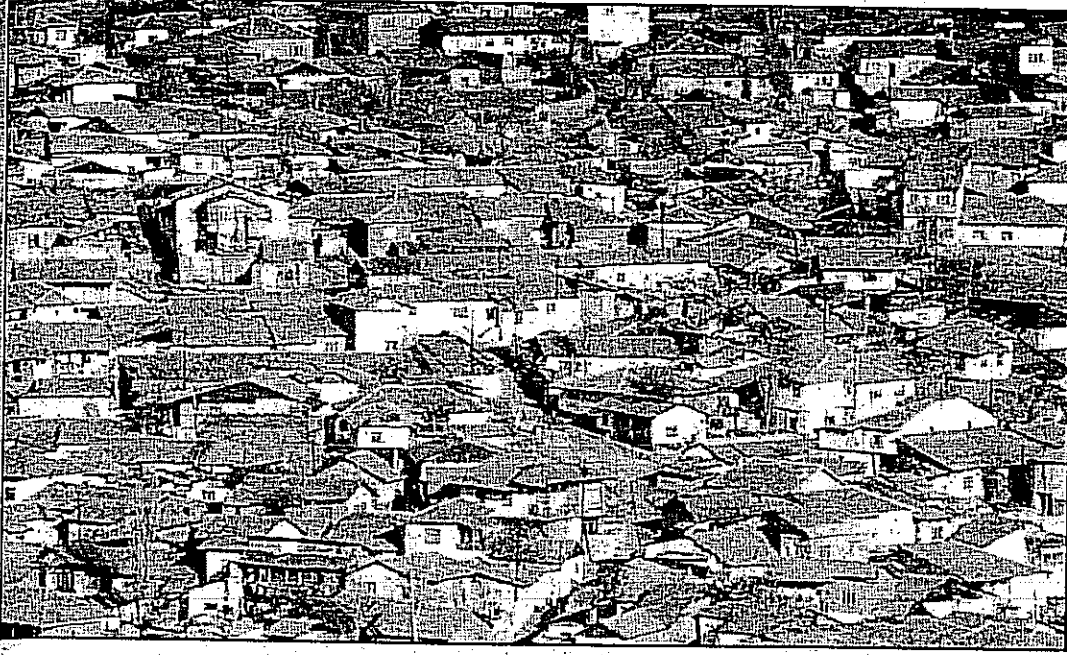
6785 sayılı İmar Kanuna göre nüfusu 5000'den fazla belediyelerin imar planı yapmasını zorunlu kılınmıştır. Nüfusu 5000'den az olan belediyelere ise 'yol istikamet planı' yaptırma zorunluluğu getirilmiştir. Bu kanun ile kent planlamada planlıya çok daha fazla esneklik tanınmış ve planlama kararlarını yasadan çok plana bırakılmıştır. Bunlara ek olarak, planların Yapı ve Yollar Kanununda belirtildiği gibi 50 yıllık bir dönemi kapsaması ilkesi kaldırılmıştır. Kentlerin çevresindeki spekülasyon gelişmeleri denetim altına alabilmek için mücavir alanlarda belediyeler denetim yapmaya yetkili kılınmıştır.

6785 sayılı İmar Kanunu genel hükümleri kapsarken ayrıntı düzeyindeki hükümleri mahalli özellikler ve ihtiyaçlar açısından düzenleyen yönetmeliklere bırakmıştır. Yerel yönetimlerin planlama sürecine katılımı sınırlıdır. Bu dönemin ilk yıllarında merkezi yönetimin planlama üzerindeki yetkisi devam etmektedir. Yasada planlara katılım, 15 günlük itiraz süresinden öte bir anlam ifade etmemektedir. 1950'li yılların en önemli olgusu olan gecekondulara ise hiç değinilmemiştir.

İMAR VE İSKAN BAKANLIĞI'NIN KURULUŞU

Buna karşın, ülkede kapsamlı planlama anlayışının yer bulması için önemli gelişmeler de yine bu dönemde gerçekleşmiştir. Bunlar içinde en önemli değişimlerden ilki, 1958 yılında 7116 Sayılı Kanunla İmar ve İskan Bakanlığı'nın kuruluşudur. 1960'lara kadar kurumsal ve yasal

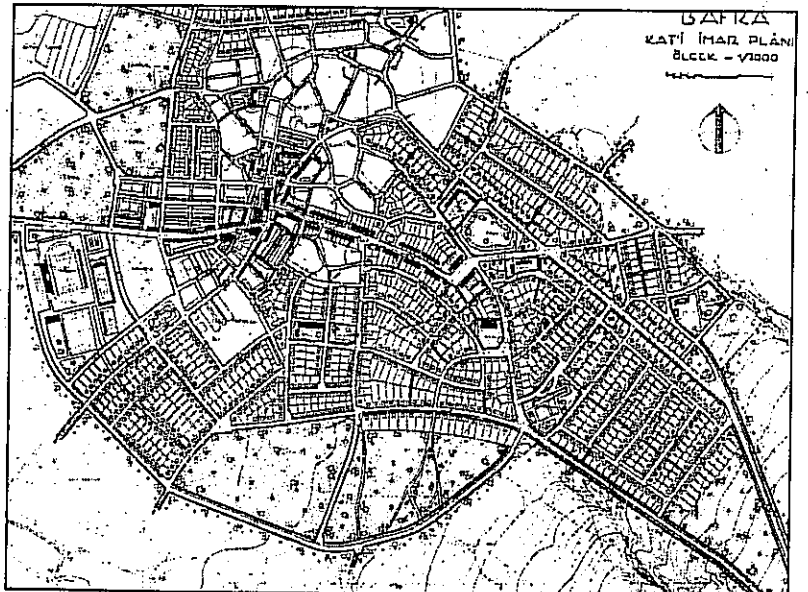
şekillenişinin ilk aşamalarını kaydeden kent planlama İmar ve İskan Bakanlığı'nın kurulması ile yeni bir döneme girmiştir.

İmar ve İskan Bakanlığı'nın amaçları, Anayasanın 49. Maddesinde; kuruluş yasasında; Bakanlığa görev, yetki ve sorumluluklar veren İmar, Gecekondu, Afetler, Kooperatifler yasaları ile bunları değiştiren yasalarda; Kalkınma Planları ve bunlara dayanılarak çıkarılan yıllık programlarda belirtilmiştir. Tüm bunlara göre İmar ve İskan Bakanlığı;

- kentleşmenin dengeli olarak gerçekleşmesini ve kentsel yerleşme merkezlerinin düzenli olarak kurulup gelişmelerini sağlamak;
- kentsel konut ve gecekondu sorunlarını çözüme kavuşturmak;
- yeterli, ucuz, standartlara uygun yapı malzemesi üretimini ve bunların teknik ilkelere göre kullanımlarını sağlamak;
- genel hayatı etkileyecek çaptaki afetlerden en az zararla kurtulmaya yönelik afet olduktan sonra en kısa zamanda yerleşme ve barınmayı sağlamak;
- kentsel yerleşme merkezlerinin düzenli olarak kurulup gelişmeleri için belediyelere planlama, örgütlenme ve uygulama konusunda yardım etmek amacını taşımaktadır. Bakanlığın ana görevleri özetle şunlardır;
- doğal ve endüstriyel kaynak ve olanaklara en uygun ve dengeli kentleşmenin nasıl olması gerektiği ile kentsel yerleşme merkezlerinin

nüfus ve yatırım çekme etki ve olanaklarını saptayıcı bölgesel araştırmalar yapmak;

- kentsel ve metropoliten yerleşme merkezleri için yapılacak harita; nazım plan ve imar planlarının ortak ilkelerini saptamak, belediyelerin, İller Bankası'nın yaptıkları veya yaptırdıkları harita ve planları, imar planı değişiklik önerilerini kesinleştirmek; uygulanmasını sağlamak, izlemek ve denetlemek;
- belediye sınırları ve komşu alanlar dışında kurulup geliştirilecek yerleşme merkezleri ile deniz, göl, nehir kıyılarında kurulup geliştirilecek yerleşme merkezlerinin yasal düzenlemelere ve planlama ilkelerine uygunluğunu sağlamak;

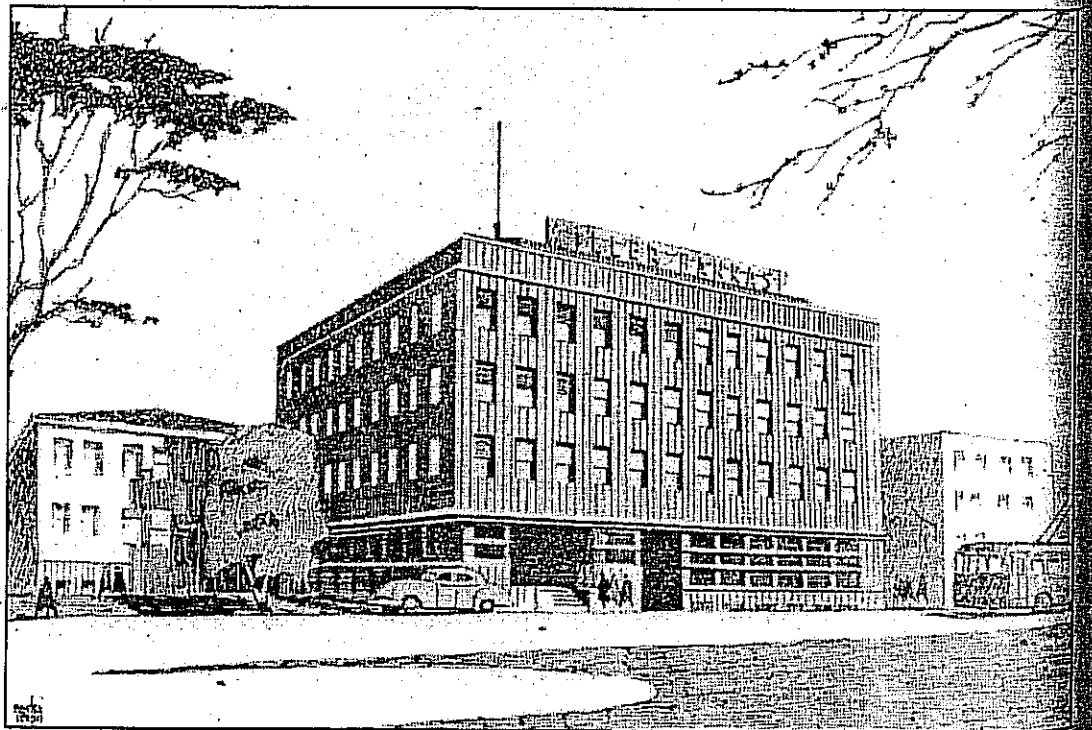
- kentsel ve metropoliten yerleşme merkezleri için altyapı tesislerinin standartlarını saptamak; altyapı tesislerinin proje, keşif vb. teknik belge ve hesaplarını hazırlamak veya hazırlatmak; inceleyip kesinleştirmek; uygulanması için belediyelere para ve teknik yönlere yardım etmek; uygulamaları denetlemek, nazım plan, imar planı, altyapı tesis projelerinden yararlanarak kentsel ve metropoliten yerleşme merkezlerinde çevrenin ve çevre sağlığının korunmasını sağlayıcı tedbir almak;
- konut sorununun çözümü için teknik, sosyal ve ekonomik araştırmalar yapmak, konut politikasının ilkelerini saptamak, konut üretimi için planlar, programlar, yatırım projeleri hazırlayıp yürürlüğe koydurmak, kamu kaynakları ile ihtiyaç sahiplerinin katkılarını en etkin bir biçimde birleştirecek ilke ve yöntemleri saptayıp uygulatmak;
- gecekondular sorununu kentsel konut sorununun içinde, bu sorunun özel bir bölümü olarak ele alıp gecekondular yapımını önleyici, mevcutları iyileştirici veya yerlerine konut sağlayarak ortadan kaldıracı tedbirleri almak ve uygulatmak;
- yeterli, ucuz, standartlara uygun yapı malzemesi üretiminin özendirilmesi, yerel veya yeni-yapı malzemesi çeşitlerinin kullanılması olanaklarını araştırmak, özelliklerini ve

standartlara uygunluğunu ortaya çıkarmak ve bunları tanıtmak;

- doğal afetlere uğrayabilecek bölgeleri saptamak, buralarda yapılacak yapıların teknik şartlarını belirlemek ve uygulanmasını sağlamak, afete uğramış bölgelerde en kısa zamanda yerleşme ve barınmayı sağlayıcı kısa ve uzun süreli tedbirleri alıp koordinasyonunu yapmak;
- Bakanlık ile ilgili kuruluşların ve kentsel yerleşme düzeni konusunda belediyelerin özel yasalarına ve Bakanlığın genel politikasına uygun olarak görev yapmalarını sağlamak ve gözetmek.

İmar ve İskan Bakanlığı'nın kurulması ile planların ve tüm değişikliklerin onanması Bakanlığa bırakılmıştır. Belediyelere uygulama programları hazırlama yetkisi verilmiş ise de bu programların onaylanması Bakanlığın yetkisinde tutulmuştur. Tüm bunlara ek olarak, 6785 sayılı İmar Yasası'nda belirtilmiş olmamasına karşın İmar ve İskan Bakanlığı'nın kurulması ile planlama kademelerine "bölgesel planlar" ve "milli plan" kavramları katılmıştır.

Ülkemiz, 1963 yılında ekonomik ve sosyal sektörlerin planlanması ve bu yolla kalkınmanın sağlanmasını benimsemiştir. Bu dönemde otuzlu yılların batılılaşma politikası, yerini kalkınma politikalarına bırakırken; kent planlama

da kapsam değiştirerek bu yeni sürecin uygulama stratejilerinden biri olmuştur. Bu nedenle İmar ve İskan Bakanlığı daha çok bölge planlama, kent planlama, konut, yapı malzemesi gibi konularla ilgili olarak çok yönlü bir araştırma ve planlama bakanlığı olarak kurulmuştur. İller Bankası ile Emlak ve Kredi Bankası'nın İmar ve İskan Bakanlığı'na bağlanması ile birlikte, Türkiye'de imarla ilgili konuların tümüne sahip çıkacak bir örgüt kurulmuş olmaktadır.

1960 yılında Prof. Luigi Piccinato tarafından hazırlanan Bursa Nazım Planı, kenti bölgesel ölçekte ele alan CIAM ilkelerini ve araştırma, analiz ve plan evrelerini kullanan planlama anlayışını getiren ilk plandır. Bu anlayış daha sonraları planlama çevrelerinde benimsenecek ve İller Bankası'na teşvik edilerek "kapsamlı planlama" kavramı içerisinde kurumsallaştırılacaktır.

1960-1972 yılları arasında; İmar ve İskan Bakanlığı, Doğu Marmara, Zonguldak Trakya Çukurova ve Antalya bölgelerinde yürüttüğü sosyo-ekonomik ve fiziksel analiz çalışmalarından sonra, "Doğu Marmara Bölgesi Ön Planını" hazırlamıştır. Bu çalışmaları "Zonguldak Bölgesi Ön Planı" Antalya, Çukurova, Doğu ve Güney Doğu Anadolu ve Elazığ-Keban Bölge Planlama çalışmaları izlemiştir.

Doğu Marmara Bölgesi Ön Planı

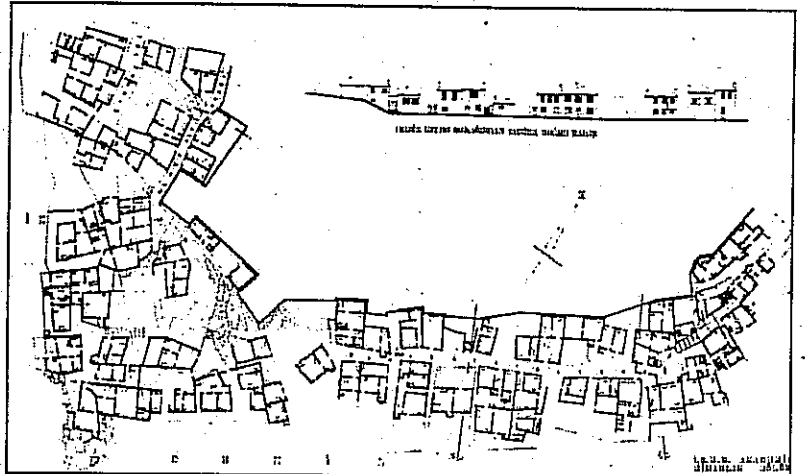
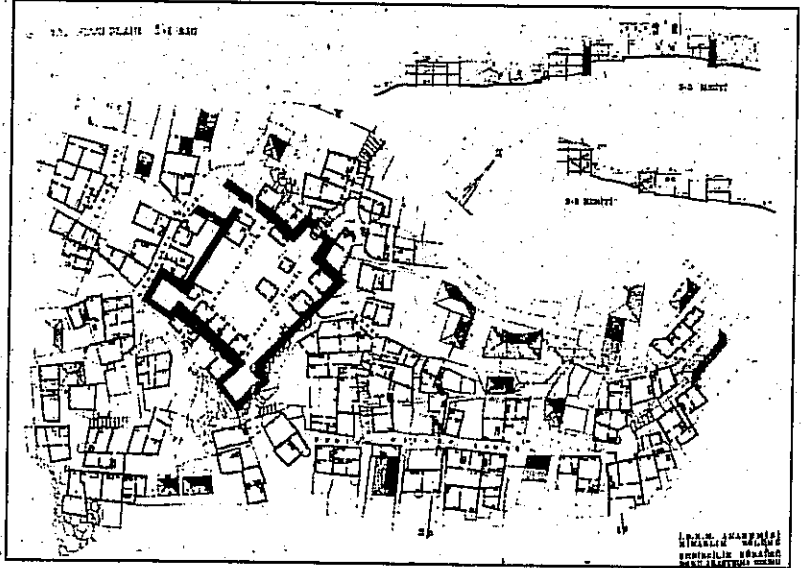
Bu plan daha çok, bir metropoliten planlama çabasının ürünüdür. Plana göre, İstanbul'un, büyümesi hem kaçınılmaz, hem de teşvik edilmesi yararlı bir olgudur. Doğu Marmara Planının benimsediği ilkeler; alt yapı yatırımlarının, bir yandan verimliliği ve geliri arttıracak bir hızla yapılması, bir yandan da pahalı olmasından kaçınılması, planların uygulanabilir nitelikte olması ve faaliyetlerin aşamalı olarak yürürlüğe konulmasıdır. İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bursa, Balıkesir, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli ve Çanakkale'yi içine alan bu bölgede, ilk dört ili içine alan bölgeye öncelik tanınmıştır. Doğu Marmara Bölgesi Planının getirdiği politika önerileri şunlardır:

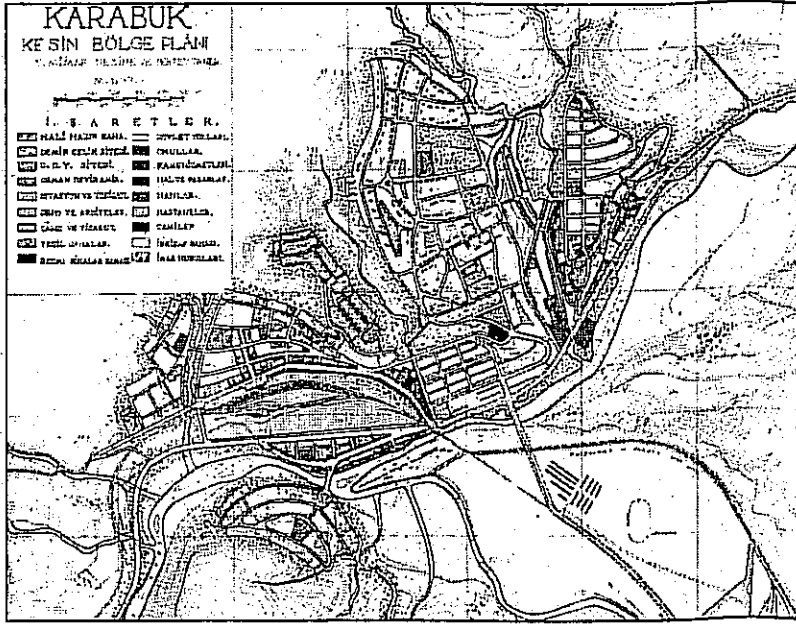
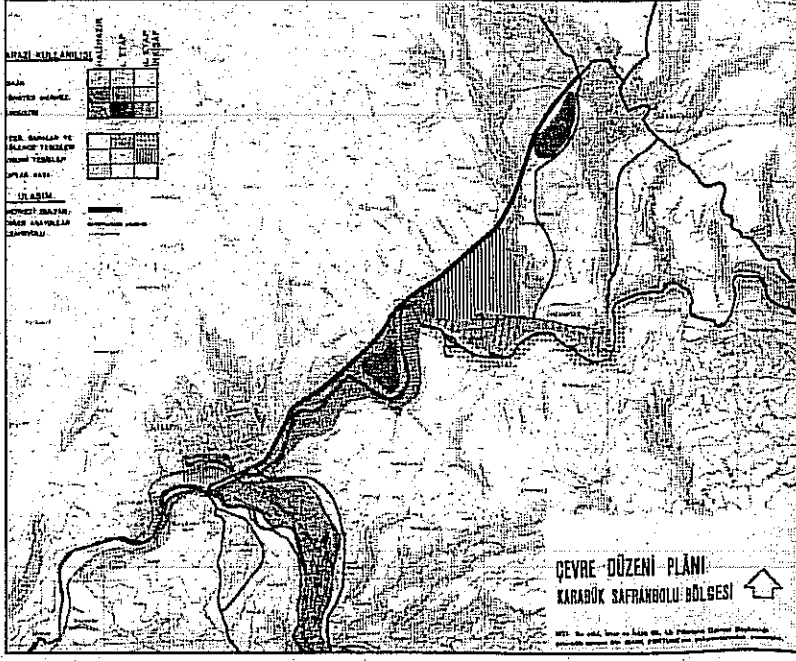
a) Bölgede daha sık ve yoğun bir yerleşmeye gerek vardır. Aksi halde, daha düşük yoğunluk, su, enerji, kanalizasyon ve ulaşım gibi hizmetlerin maliyetini yükseltecektir.

b) 10-20 yıl içinde, İstanbul'un Avrupa yakasının değil, fakat Anadolu yakasının gelişmesine ağırlık verilmelidir. Çünkü, Avrupa yakasında gelişme, köprü, tünel ve yol ihtiyacını, kaçınılmaz olarak arttıracaktır.

c) İstanbul'dan 100-150 kilometre doğuda İzmit ile Adapazarı arasında, büyük bir endüstri bütününe gelişmesi teşvik edilmelidir.

Doğu Marmara'dan sonra, Trakya alt bölgesi için yapılan bazı araştırmalarla Marmara Bölgesi çalışmaları yeni bir aşamaya girmiştir. Bu aşama, 1966 yılından itibaren İstanbul Nazım Plan Bürosu'nun kurulmasını izleyen dönemdir. Hazırlanan nazım plana göre, bir yandan ekonomik verimliliğin, öte yandan da tarihsel ve fiziksel değerlerin korunmasıdır. İstanbul Nazım Plan Bürosunun hazırladığı nazım plan, ülkede, İstanbul'un verimliliğine eş değer merkezler yaratmanın güçlülüğünü hesaba katarak; Doğu Marmara Bölgesi Ön Planı'nda olduğu gibi, kentin çok fazla büyümesini özen-

dirici bir tutum benimsemiştir. Ancak, İstanbul Nazım Plan Bürosu, ulusal ölçekte bölgeler arası denge yerine büyük nüfus yığılımlarının sakıncalarını bölge içi bir ademi merkezleşme ile gidermeyi amaçlamaktadır.

Zonguldak Bölgesi Ön Planı

Plan, nüfus artışı ve kalkınma hızları arasında bir bağlantı kurmak, bölgedeki alt yapıyı geliştirmek ve gelir farklılaşmasını azaltmak, yapılacak yatırımlardan en yüksek yarar sağlamak, şehirleşmeyi ve tarım dışı iş olanaklarını teşvik etmek ve kamu sektörü ile özel sektör arasında denge sağlamak amacıyla. Bu amaçların gerçekleştirilmesinde

mevcut kaynaklardan, pazarlama olanaklarından ve becerilerinden yararlanılması önerilmektedir. Bunlar, bölgenin balıkçılık, madeni eşya sanayii, kunduracılık, mobilyacılık, çimento ve inşaat malzemesi gibi sanayii faaliyetleridir.

Zonguldak'ta Bölge Planlama Projesi'nin yürütülmesi için özel bir örgüt kurulmuş değildir. Proje İmar ve İskan Bakanlığı elemanlarınca merkezden Zonguldak'a yapılan ziyaretlerle yürütülmüştür. Bununla beraber, 1971 yılında Zonguldak Metropolitan Alanı içinde bulunan 4 belediye (Zonguldak, Kilimli, Çatalağzı ve Kozlu), 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun ilgili hükümleri uyarınca, aralarında bir belediyeler birliği kurmuşlardır. Bu birlik, Türkiye'nin ilk Metropolitan Yönetim örneği olup, amaçları metropolitan alanın tümü için planlama, altyapı ve önemli bazı tesislerle, ulaşım sisteminin kurulmasını ve işlemlerini sağlamak olmuştur.

Antalya Projesi

1960-1965 yılları arasında hazırlanan Antalya Projesinin amacı, Antalya, Isparta ve Burdur illerini içine alan bölgede, iktisadi ve sosyal açıdan dengeli bir gelişmeye temel olacak yatırım öncesi araştırmaları yapmak, hem başka bölgelerde yapılacak araştırmalar için, hem de Türk planlılarının ve teknik personelinin planlama teknikleri konusunda yetiştirilmesini sağlamak üzere bir pilot proje hizmeti görmektir. Bu proje DPT'nin yönetiminde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Kalkınma Fonu'ndan ve F.A.O.'dan sağlanan maddi yardımlarla yürütülmüştür. Proje devam ettiği sürece, bölgede bir DPT bürosu kurulmuştur. Ancak, proje sürecinde, imalat sanayii, turizm, ticaret, sulama, tarım, ormancılık ve istihdam gibi konuları kapsayan çalışmalar arasında bir bütünlük sağlanmamıştır.

Çukurova Bölgesi Ön Planı

Projenin başlıca hedefi, sektörler arası geniş kapsamlı bir yaklaşımla, bölge gelirinin artmasını sağlayacak yatırım alanlarının saptanması ve bölge içinde dengeli bir gelir dağılımının gerçekleştirilmesidir. Adana'dan başka İçel ve Hatay illeri de bu bölgenin kapsamına girmektedir. Bu proje çalışmasının sonucunda, bölgenin kaynak envanteri yapılmış ve ayrıntılı bir arazi kullanım planı hazırlanmıştır. Planda, belirli yatırım projeleri önerileri ile seçenekler yoktur.

KALKINMA PLANLARI SÜRECİ- NERİ İÇİNDE PLANLAMANIN GELİŞİMİ

1962 yılında 77 Sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte uzun vadeli kalkınma planı yürürlüğe girmiştir. Buna göre, 1 Ocak 1963'ten başlamak üzere Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (1963-1967) uygulamasına başlanmıştır. Böylece kent planlama ulusal kalkınma stratejisinin araçlarından biri haline gelmiştir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda fizik planlama bölgesel ölçekteki gelişmişlik farkının kapatılmasının bir aracı olarak görülmüştür.

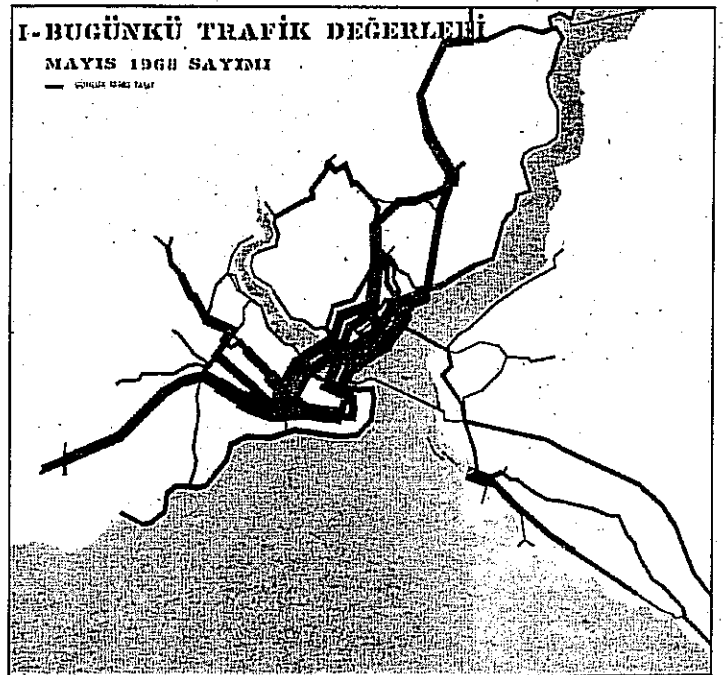
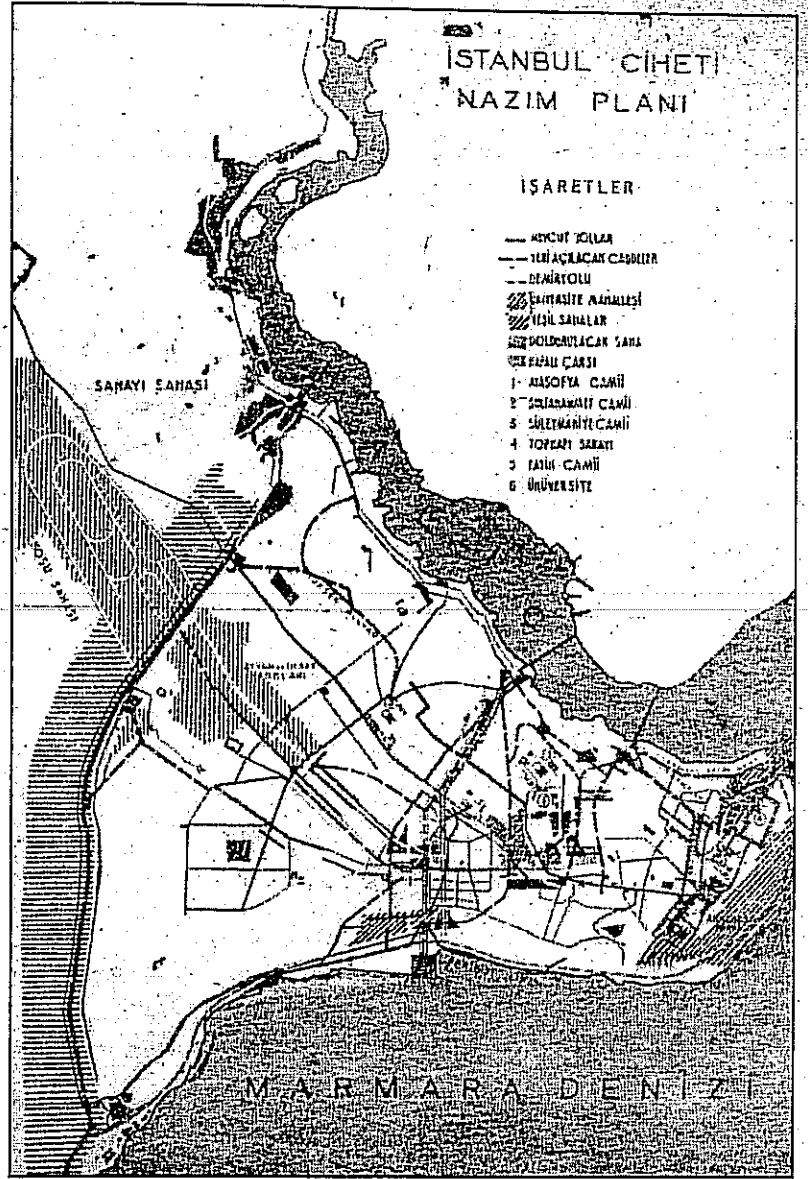
I- Beş Yıllık Plan Dönemi (1963-1967)

Büyük kentlerin sınırsız büyümesi istenmemiş, büyük kentlerin büyümesinin sundukları iş olanaklarıyla orantılı olması önerilmiştir. Bu hedef, bir anlamda, "en uygun kent büyüklüğü" kuralının benimsenmesidir. Kentleşmenin coğrafi dağılışı bakımından "bölgeler arası denge" ilkesine ağırlık verilmiştir. Birinci beş yıllık planında saptanan bölgesel politikalar ise; "nüfusun kaynaklarla orantılı dağıtımı ve daha dengeli bir gelir artışı sağlamak için, yatırımların coğrafi dağılımında bölgeler arası dengesizlikleri gidererek geri kalmış bölgelerin daha hızlı kalkınmasını sağlamak" olarak sıralanmaktadır.

Metropolitan planlama deneyiminin gelişimi

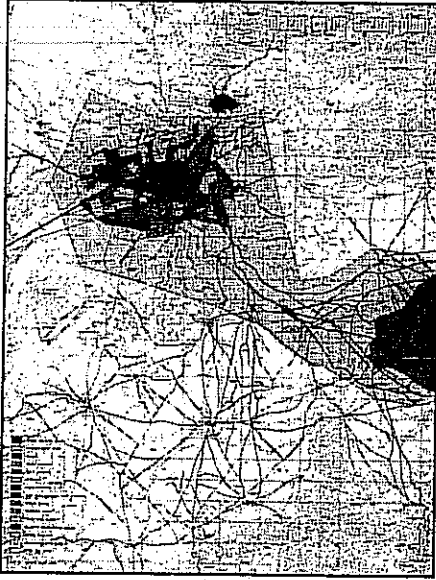
1960-1972 yılları arasında yürütülen bölge planlama çalışmalarında ekonomik kalkınma hedeflerine paralel olarak salt kentsel gelişmenin yönetilmesi açısından metropoliten ölçekli planlama çalışmaları da yapılmıştır. Türkiye'de ilk metropoliten planlama çalışmaları 1965 yılında ve İmar ve İskan Bakanlığı'nın yönergesi altında kurulan özel plan bürolarınca, 1. Beş Yıllık Plan döneminde gerçekleştirilmiştir. 1965 yılına kadar, önce Bayındırlık Bakanlığı, daha sonraları İmar ve İskan Bakanlığı, kent nazım planlarını üretmiş veya yarışma ve ihale yoluyla serbest bürolara ve plançılara ürettirmiştir. Ancak bu düzenlemeler hızlı kentleşme karşısında beklenen sonucu verememişlerdir.

Bundan ötürü, 20.7.1965 ve 6/4970 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile İstanbul, Ankara ve İzmir nazım planlarının nazım plan bürolarınca yapılması, bu konuda belediyelerin parasal olanaklarını

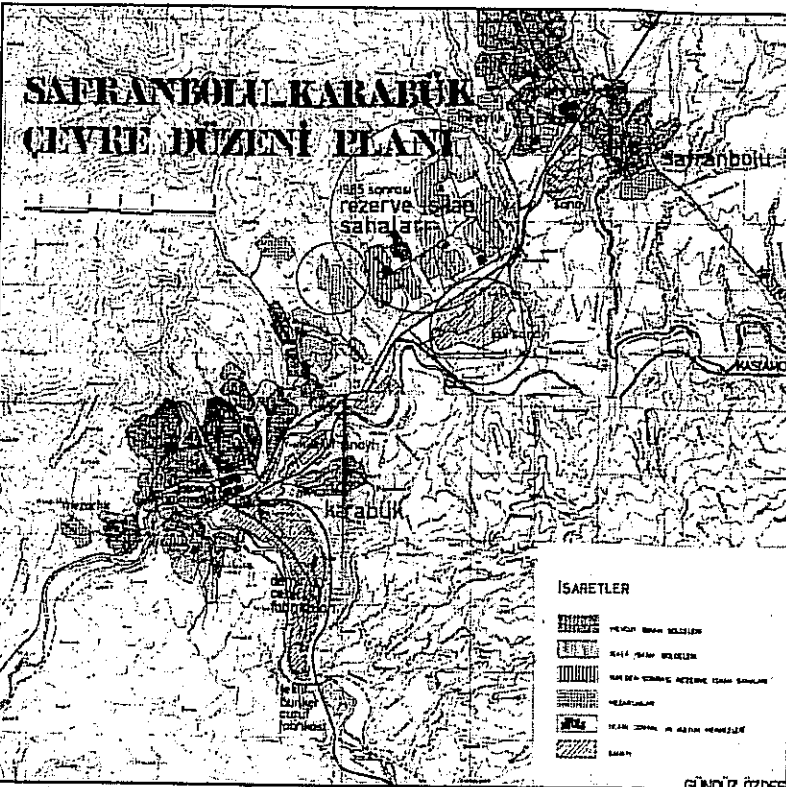
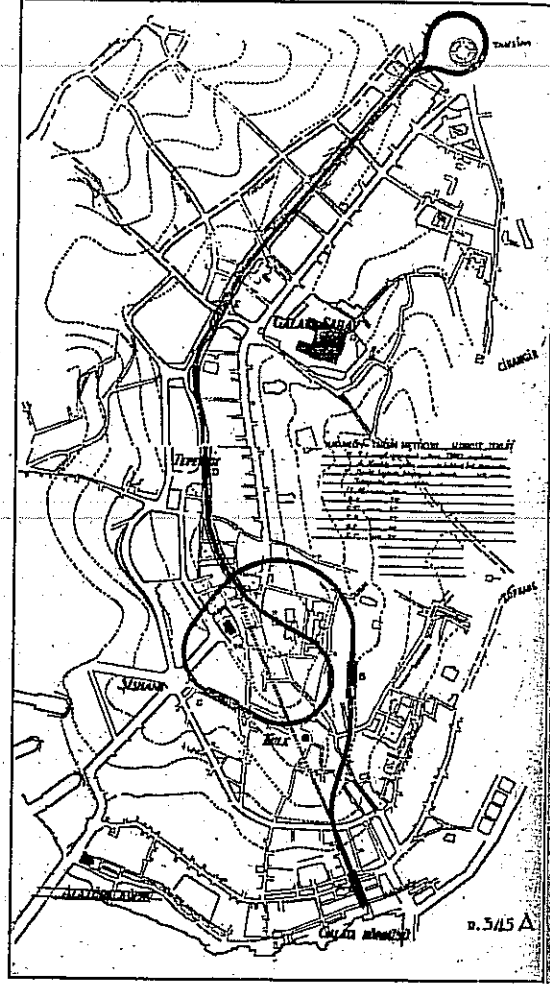
güçlendirmek üzere devlet bütçesine yeteri kadar ödenek konulması ve belediyelerin bu büroların üreteceği plan kararlarını aynen uygulaması için kanuni önlemlerin alınması öngörülmüştür.

1966 yılında İstanbul Nazım Plan Bürosu İmar ve İskan Bakanlığı'nın İmar Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir büro olarak kurulmuştur. Doğu Marmara için yapılan bölge planlarından yararlanılarak 5 yıl içinde 1/25.000 ölçekli Büyük İstanbul Nazım Planını tamamlamıştır. 1968 yılında da İzmir Nazım Plan Bürosu, 1969 yılında da Ankara Nazım Plan Bürosu kurulmuştur.

Bölge planlama çalışmaları, döneme damgasını vurduğu 1960'lı yıllardan 1970'lerin ortalarına kadar azalan bir ivme ile devam ederken, 1970'li yıllar ikinci yarısı kentleşme problemlerine yasalar ve yeni yaklaşımlar yoluyla çözüm aranmaya başlandığı bir dönemin başlangıcı olmuştur.

İller Bankası 1960-1970 yılları arasında birçok kent planı yarışması açmıştır. Bu yarışmalar Türkiye'de kapsamlı planlama

ve analiz yöntemlerinin benimsenmesinde önemli rol oynamıştır. Bunlara Adana (1966), Konya (1964), Bafra (1966), Sivas (1967), Erzurum (1968), Zonguldak (1971), İzmit (1970), Gaziantep (1972) örnek olarak verilebilir.

II. Beş Yıllık Plan Dönemi (1968-1972)

Kentleşme, ekonomik ve toplumsal gelişmenin özellikle sanayileşmenin bir sonucu olarak "desteklenmesi gereken bir olgu" olarak ele alınmış ve kentleşmeden "ekonomiyi iten güç" olarak yararlanılacağı belirtilmiştir. Hizmet yatırımlarının, bu hizmetlerden yararlanamayan kitlelere yönlendirileceği, yatırımların dengeli dağılımının sağlanacağı, geri kalmış bölgelerin ekonomik canlılığını sağlayacak yatırımların bu bölgeler içindeki büyüme potansiyeli olan kentlerde yoğunlaştırılarak çevresini etkileyen gelişme merkezleri yaratılacağı vurgulanmıştır. Büyük kentlerin daha da büyümesi, ekonomik ve toplumsal gelişme için olumlu bir eğilim sayılmıştır.

Ancak, kentleşmenin nasıl bir sanayi politikasına dayandırılacağı açık değildir.

İkinci Beş Yıllık Plan döneminde Bölge Planlama Dairesi, ulusal planlar ile yerel planlar arasındaki köprü görevini yerine getirebilmek için Türkiye'yi 8 planlama ve 16 alt planlama bölgesine ayırmış ve 8 bölge için analiz ve araştırmalar yaparak bölgesel olanaklar tespit edilmiştir. Bu çalışmalarda, nüfusun ülke içinde dengeli dağılımını sağlamak amacıyla 24 "Bölge Gelişme Merkezi" seçilmiş ve gelişme yönleri belirlenmiştir. Kıt kaynaklarla kentleşme ve gelişme stratejilerinin bir sonucu olarak, kentler arasında kademeliendirme yapılmış böylece yatırımlarda öncelikli iller ve ekonomik yapı fiziksel planlamanın değişkenlerinden biri olmuştur. Ülke genelinde kentler ekonomik güç ve etki alanına göre kademeliendirilerek ekonomik kalkınmada oynayacakları roller belirlenmiştir.

Bu dönemde Çanakkale'den İskenderun'a kadar olan Ege ve Akdeniz kıyılarında tarihi ve doğa değerlerine önem veren 1/25.000 ölçeğinde çevre düzeni planları hazırlanmıştır. Çevre düzeni planları nazım plan niteliğinde olan ve imar planı gibi uygulanan, belediye sınırları dışında bile belediyelere denetim yetkisi veren planlardır. Bu planlar İmar ve İskan Bakanlığı'na yapılır ve onanır. Ancak bölge planlamadaki tüm bu çalışmalara karşın uygulamada kentsel planlar ve ulusal planlarla koordinasyon sağlanamadığı için istenilen başarı elde edilememiştir.

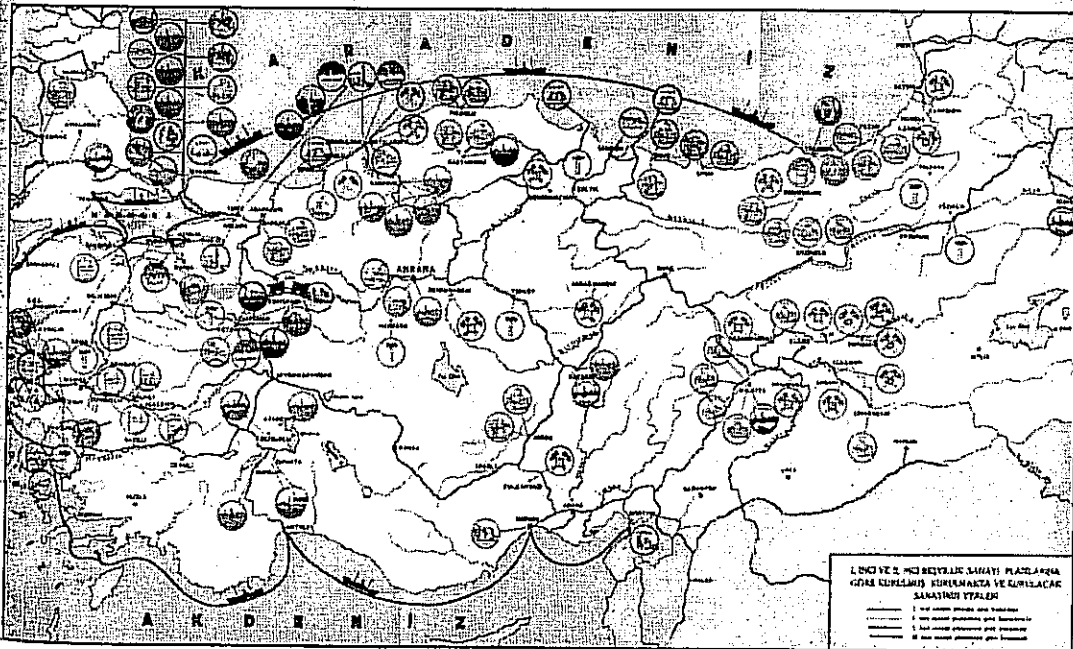
İMAR KANUNU'NDA DEĞİŞİKLİK VE 1605 SAYILI KANUNUN GETİRDİKLERİ

1956 yılında çıkarılan 6785 sayılı İmar Yasası, bölge planlama metropoliten planlama konularında uygulamada gerçekleşen gelişmelerin gerisinde kaldığı için 11.7.1972 tarihli ve 1605 sayılı ek bir kanun çıkarılmış ve bu yolla planlama konularında bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Bakanlıklar arası İmar Koordinasyon Kurulu da bu amaca hizmet etmek amacıyla kurulmuştur. 1605 Sayılı Kanun 6785 sayılı İmar Yasası'nda kimi değişikliklere giderek yenilikler getirmiştir.

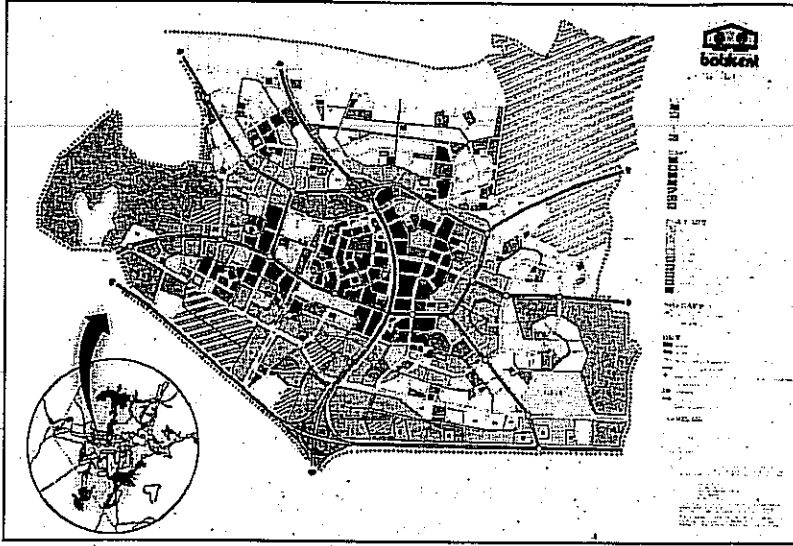
Yeni kanunla imar planı yaptırmak için gerekli nüfus büyüklüğü 10.000 olarak belirlenmiştir. 6785 Sayılı İmar Yasası'nın sınırlarını çizdiği ve belediyelerin yetkilerinin sınırlı olduğu belediye sınırı ve mücavir saha dışında bulunup bölge planlaması veya sanayi veya turistik önemi açısından önemli olan yerlerde İmar ve İskan Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu'nun kararı ile belirlenecek yerlerde İmar ve İskan Bakanlığı yetkili kılınmıştır.

Gecekondulaşma ve büyüyen kentsel konut sorunu

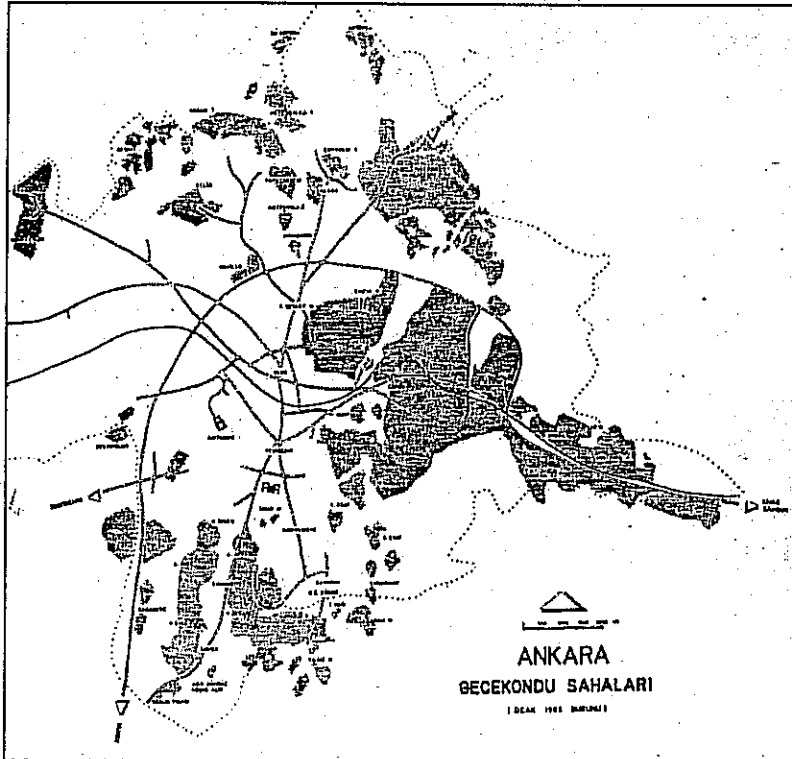
1959'larda ekonomik bir sorun olarak algılanan gecekondu zaman içinde dönüşecek ve Türkiye'ye özgün kentsel bir süreç haline gelecektir. 1966 yılında 775 sayılı Gecekondu Yasası çıkarılmıştır. Bu yasa yapılmış gecekonduların ıslahi, tasfiyesi yeniden gecekondu yapımının önlenmesi ve bu

PLANLAMA
2003/1

amaçla alınması gereken tedbirleri konu almaktadır. 775 Sayılı Kanun bir af yasası olmanın ötesinde gecekondu alanlarının varlığını kabul eden ve gecekondu sakinine kentsel alanlarda bir yer sağlamıştır. Bu ise gecekondunun bazı kesimlerce yeni bir yatırım aracı olarak kullanılmasına neden olacaktır. 775 Sayılı Kanun ve bu kapsama giren işlahi önleme ve tasfiye bölgeleri İmar ve İskan Bakanlığı tarafından yeniden planlanmıştır. Ankara'da Bakanlığın kamulaştırdığı ve altyapısını getirdiği 3208.3 hektarlık arazi 1965-76 döneminde gecekondulara tahsis edilmiştir. Ankara'da pek çok mahalle bu şekilde ortaya çıkmıştır. Aynı yıl Ankara Aktepe'de 600

nüve konut ve İzmir'de 64 ünite müstakil konut inşaatı bitirilmiştir. 775 sayılı Gecekondu Yasası "vatandaşlara medeni şartlarda yaşam imkanı" sağlamak temeline dayandırılmıştı. Ankara'da Aktepe nüve konutları, Sincan'da Sincanköy konutları, İzmir'de Cumhuriyet Mahallesi buna örnek olarak verilebilir.

Kıt kaynaklarla kalkınmaya ve kentleşmeye çalışan Türkiye için konuta ayrılacak kaynakların sınırlı olması bireysel çözümleri doğurmuştur. Bu çözümlerden biri olan ve başkalarının mülkleri üzerinde yükselen yapılar gecekondu olarak nitelendirilecek ve yasal sayılmayacaktır. Ancak kendi arazisi üzerinde çok katlı yapılaşma daha sonraları kat mülkiyeti kanunun sayesinde yeni bir sektörü doğuracaktır. Ancak gecekondu da zaman içinde göç eden işsiz ve evsiz insanların sığınakları olmaktan çıkacak; önce mahallelere sonra semtlere, dönüştürülecektir. Dönem dönem çıkarılan imar afıyla meşrulaşıp yapsatçı üretim aracılığı ile apartmanlara dönüşerek başka bir sektörün arazi mafyasının doğmasına neden olacaktır.

1965 yılında çıkan Kat Mülkiyeti Kanunu, hızla artan kentli nüfusun arsa problemine bulunan notlar tasdikli çok katlı mülkiyet isteminin yasallaşmasından başka bir şey değildir. 1945 yılında Noterlik Kanunu'nda yapılan düzenleme bu yasanın çıkmasına temel hazırlamıştır. Plan dönemin başladığı 1960'lı yıllarda Türkiye'de 240.000 gecekondu olduğu İstanbul'da nüfusun % 21'inin, Ankara'da % 45'inin gecekondularda yaşadığı tespit edilirken 1970'lerde gecekondu sayısının üç kat arttığı ve bunun ise %23'ünden fazlasının Ankara, İstanbul ve İzmir'de yer aldığı belirtilmiştir.

Ancak 1970'li yıllar devletin konut yapıp tahsis ettiği 1960'lı yıllardan çok farklı bir yol izlendiği yıllar olmuştur. Devlet her ne kadar İmar ve İskan Bakanlığı aracılığı ile kiralık konut üretmeye devam ettiyse de 1975 yılından sonra kooperatifler eliyle konut üretim süreci hız kazanmış ve ağırlığını hissettirmiştir. Bu gelişme 80'li yılların Toplu Konut girişimine öncülük edecektir. 775 sayılı Gecekondu Kanunu İmar İskan Bakanlığı ile Emlak Kredi Bankası'nın işbirliği yapmasını olanak sağlamıştır. Bu şekilde gecekondu bölgesinde üretilen sosyal konutların 1968 yılında toplam miktarı 3838'e ulaşacaktır.

1980'lere gelindiğinde 1950'lerin kent çeperlerini saran gecekondu, kooperatifleşme ve yapsatçı üretim biçimlerinin ivme kazanması ile toprak spekülasyonunun aracı haline gelmiştir. Gecekondu sahiplerinin artık en önemli sorunu apartmana dönüşecek olan gecekondu alanlarının kendilerine sağlayacağı rant olacaktır. 1980'li yıllarda kent planlama deneyiminde toplu konut alanları gecekondu alanları yap-sata dönüşen kentsel arsa pazarı etkin rol oynamıştır. Mücavir alan içinde kalan büyüklü, küçüklü köyler toplu konut girişimcileri tarafından birer kentsel alana dönüştürülürken, kentin çeperlerindeki komşu gecekondu alanları ise yapsatçı müteahhitler aracılığı ile yasal konut alanları olarak kente eklenmeye devam etmişlerdir. 1980'li yılların başında çıkarılan 2805 ve 2981 sayılı kanunlar ile 1986 yılında çıkarılan 3194 Sayılı Kanun gecekondu ile ilgili yetkileri ilçe belediyelerine devredilen daha önceki af yasalarından farklı olarak gecekonduya rant paylaşım hakkını da sağlamıştır. Bu yolla gecekondu alanının alınıp satılması veya müteahhitlere devredilmesi mümkün olmuştur.

1990'lar büyük kentsel projelerin kentlere damgalarını vurmaya başladığı bir dönem olmuştur. Ankara, İstanbul, İzmir ve Antalya bu konuda ilk örnekleri veren kentlerdir. Dikmen Vadisi Konut ve Reaksiyon Projesi, özgün mali çerçevesi ve mülkiyet çözümlerleriyle büyük ölçekli kentsel projelerinin en kapsamlı olanıdır.

70'li yılların ikinci yarısına kadar batılılaşma ve kalkınma gibi ulusal politikaların, uygulama stratejilerinden biri olarak şekillenen kent planlama, 1970'li yılların son döneminde artık kentsel ve kırsal yaşamları tanımlayan; büyük kentlerde bu iki yaşam biçiminin oluşturduğu mekan ve alt kültürleri anlamaya çalışan ve bu yolla çözümler üretmeye çalışan bir disiplin olmuştur.

1956'da yürürlüğe giren 6785 sayılı İmar Kanunu'na eklenen 7 ve 8. Maddeler ile planlamayla ilgili yetkilerin tamamı İmar ve İskan Bakanlığı'nda toplanırken, zaman içinde Milli Parklar, Turizm Teşvik Kanunu gibi özel kanunlarla planlama ile ilgili farklı merkezler de ortaya çıkacaktır. Bu, planlamada yetki çatışması sorunlarının başlangıcıdır.

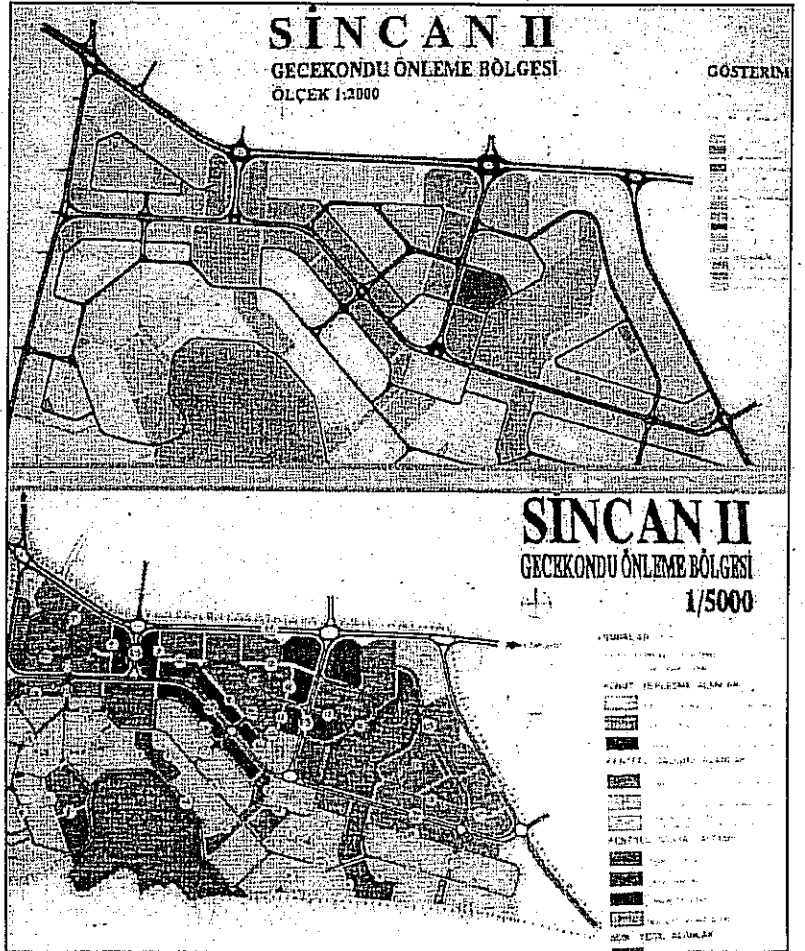
III. Beş Yıllık Plan Dönemi (1973-1977)

Bu plan, büyük kentlerin lüks tüketim alış-

kanlıklarını zamansız ve gereksiz bir biçimde yaydığı, tüketimi hızlandırarak yatırım ve aramaları sanayine dönük yatırımları kısıtlayıcı etkilerde bulduklarını saptamıştır. Nüfusun, büyük kentlerde yaratılan iş olanakları düzeyinin üstünde yığılması önlenmek istenmiştir. Geri kalmış bölgeler sorununun, yerel yönetimlerin etkin çalışmaları sonucunda kendiliğinden çözülebileceği varsayan bu plan, belli yöreler için kalkınma planları hazırlama eğilimlerine "planların bütünlüğü" ilkesine ters düştüğü için tamamen son vermiştir. Bu dönemde, bölge ölçeğinde plan hazırlama çalışmalarının tümüyle durmuş olduğu söylenebilir. Buna karşın, DPT'ye bağlı olan bir Kalkınmada Öncelikli Yöreler Dairesi Kurulması bu döneme rastlar.

IV. Beş Yıllık Plan Dönemi (1979-1983)

Anakentlerin ülkenin kalkınmasındaki rollerini artıracak sürdürecekleri benimsenmiş, bu etkilerini, çevrelerinin gelişmesinde de yaygınlaştıracakları öngörülmüştür. Planın benimsediği temel ilke, kentleşmeyi yavaşlatmak yerine, kentleri "yaşanabilir" yapmak ve kent halkının

gereksinimlerini karşılamaktır. Önemli sanayi ve büyük altyapı tasarılarının yapıldığı alanlarda ortaya çıkacak kentleşme sorunlarının çözümüne ağırlık veren bu plan, ilk kez doğal ve tarihsel çevrenin korunmasının önemine değinmiştir. Deniz, akarsu ve göl kıyılarının, artan toprak isteminden olumsuz yönde etkilenmesinin önlenmesi de bu planın ilkeleri arasındadır.

1980'lere gelindiğinde kent planlama çevreleri, Cumhuriyetin ilk yıllarında parçacı planlama anlayışıyla kazandığı deneyimlerini; 1960'ların bölge planlaması deneyimi ile birleştirmiş; "yapının" keşisinden başlayan ve planlamaya doğru inen bir düşünce sistemini ise 1970'lerde Nazım Plan Büroları ile aşarak; kent planlamaya yeni bir içerik kazandırma amacıyla yeni bir imar yasasının gerekliliğini tartışmaya başlamıştır.

80'li yıllar aynı zamanda, konut sorununa önce yasal, daha sonra ise, kurumsal bir yapılanma ile çözüm arandığı bir dönem olmuştur. Toplu Konut Kanunu'nu (1981) ve Toplu Konut İdaresi (1985) konut sorununa bütüncül ancak merkezi bir strateji ile çözüm arama çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Ancak toplu konut girişimi her ne kadar planlanarak, yasal ve kurumsal yapısı hazırlanarak başlatılmış bir strateji gibi görünse de, aslında Türkiye'nin özgün konut üretim süreçleri, kent planlama deneyimlerinden çok Türkiye'nin kentleşme pratiklerinden doğmuştur. Gecekondu ve yapsatçılık, toplu konutun yasal ve kurumsal önlem ve düzenlemelerinden önce başlamış Türkiye'nin kentleşme süreci içinde dönüşmüş ve daha sonra yasal zemine kavuşmuştur.

1980 Sonrası: İmar ve İskan Bakanlığı'nın Bayındırlık Bakanlığı ile birleştirilmesi ve İmar Kanununun değiştirilmesi:

3194 sayılı yeni İmar Kanunu (1985), 6785 Sayılı Kanunun aksine, plandan yapılar inen bir anlayış içinde kentlerin şekillenmesine yön vermeyi amaçlamıştır. Bu yolla kent planlarına yön veren bir araç olarak kullanılacaktır. Yasa ile kent planları sosyo-ekonomik planların fiziki mekana yansımaları sağlayacak bir düzeyde kademelendirilmiştir. Yasa çok açık tanımlamakla birlikte etaplama kavramını getirmiştir. Bu noktada yerel yönetimlere plan onama yetkisi verilmektedir. 3194 yapısal planlama anlayışını

doğrudan önermemekle birlikte böyle bir anlayışı engelleyici bir yaklaşıma da sahip değildir. 3194 sayılı İmar Kanunuyla fiziksel planlamada yerel yönetimler yetkili kılınarak, merkezi yetkilerin de ademi merkezileşme sağlanmıştır. 3194 sayılı İmar Kanunu'nda yerleşme planları;

- bölge,
- çevre düzeni,
- mücavir alan,
- şehir imar planları olarak kademelere ayrılmıştır.

1960'lı yıllarda gündemimize giren bölge planları bu kanunda yine aynı amaçlarla yer almaktadır. Ancak, sektörel hedefler ve bölgeler arası dengesizliğin giderilmesi ve daha alt ölçeklerdeki planlamanın yol gösterici olması gibi nitelikleriyle bir önceki imar planı tanımından farklılaşmaktadır. Bu alanlarda halen yürürlükte olan 3194 sayılı İmar Kanunu'na göre çevre düzeni planları yerel yönetimlerin ve diğer bakanlıkların yapacakları planlarda bağlayıcı en üst ölçekteki plan olmaktadır. Buna karşın 3194 sayılı İmar Kanunu, kentlerde imar işlerinin özel kanunlarla ilişkilerini düzenleyen 4. maddeyi de beraberinde getirmiştir. 4. madde ile tarihi, turistik ve doğal alanlarda planların farklı kurum ve bakanlıklarca uygulanması ve merkezi Yönetim tarafından denetlenmesi söz konusu olmuştur. 4. Maddede sözü geçen ve planlamada yetki çatışmasını sorunun körükleyen özel yasalar şunlardır;

- 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu,
- 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu,
- 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu,
- 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun,
- 442/3367 sayılı Köy Kanunu.

Bunlara ek olarak, 388 sayılı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının Kuruluşuna Dair Kanun ile birlikte tüm bu özel kanunlar fiziksel planlamaya dair farklı yetkileri ve kuralları düzenlemektedirler. 1990 yılında çıkarılan 3621 sayılı Kıyı Kanunu ve 1992 yılında çıkan yönetmelikleri ile kıyı kenar çizgisinden anakaraya doğru 100 metrelik alan içinde yapılaşma yasaklanmıştır. Buna göre kıyı ve sahil şeridinde yapılacak her tür plan bu yasaya göre düzenlenecektir. 3621 sayılı Kanunla Devlet kıyıları koruma altına almış ve halkın kullanımına açmıştır.

1980'li yıllarda; içe dönük planlı kalkınma politikalarının yerini dış pazarlara açık ekonomik büyüme politikaları alırken; kent planlama da bu yeni yönetimden payına düşeni alacak ve temel görevlerini yeniden belirleyecektir. Yeni dünya düzeninin tartışıldığı 1990'lı yıllara kadar kent planlama, küçülen devlet ve yerinden yönetimi temsil eden ademi merkezileşme politikalarında önemli roller üstlenecek ve merkezi yönetimin yerel yönetimlere yetkilerini devrettiği tek alan olacaktır.

Ancak 1990'lı yıllarla birlikte, 1980'li yıllarda yaşanan hızlı ekonomik yeniden yapılanma hareketleri, küreselleşme ve bölgesel ekonomik bütünleşme hareketleri olarak yankı bulurken, Türkiye de kent planlamanın kurumsal yapısı yeni toplumsal ve mekansal örgütlenmelere yön verecek gücünü yitirmiştir. 1990'larda kent planlama mekansal uygulamalardan çok, yönetsel ve sosyal süreçleri irdeleyen bir sosyal bilim olarak varlık göstermektedir. Sosyal süreçler ve kent coğrafyası arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi etkin yönetsel kararların alınmasını ve uygulanabilirliğini arttıracığından, bu anlamda kent planlama, yeniden yapılanma sürecinde olan günümüz toplumları için bu dönüşümün olası mekansal, ekonomik ve sosyal sonuçlarını kestirmeye çalışan yepyeni bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır.

1956 SONRASI PLANLAMADA YASAL VE KURUMSAL DÜZENLEMELER

- 6785 Sayılı İmar Kanunu (1956);
- 6830 Sayılı İstimlak Kanunu (1956) (İmar uygulaması ile yakından ilgili hükümlerin kabul edilmesi);
- İmar Kanunu'nun 57. Maddesinde hazırlanması öngörülen tüzüğün yürürlüğe girmesi (Karar sayısı 4/9153) (1957);
- İmar ve İskan Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 7116 Sayılı Kanun (1958);
- 7126 Sayılı Sivil savunma Kanunu (1958): Çeşitli harp silah ve araçlarının etkilerine karşı sivil savunma bakımından imar planlarının düzenlenmesi ve değiştirilmesiyle önemli yapı ve tesislerin yerlerinin seçilmesi ve başka hususların düzenlenmesinin hazırlanacak tüzüğe bırakılması.
- "4/11715 Sayılı Tüzük" ve yukarıdaki hükümlerin getirilmesi (1959);

• 6785 Sayılı İmar Kanununa Bir Madde Eklenmesi Hakkındaki 7341 Sayılı Kanun (1959) (Belediyelere imar planlarında genel hizmetlere ayrılmış yerlerin çevresinde bulunan taşınmaz malları kamulaştırma yetkisinin tanınması);

• Hazine'den Belediyelere Verilecek Arazi ve Arsalar Hakkındaki 7367 Sayılı Kanun (1959) (6188 Sayılı Kanunda adı geçen arsaların bedelsiz olarak belediyelerin mülkiyetine geçmesinin kabul edilmesi);

• 7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun (1959) (Afetlerde konutları yıkılanların yerleştirilmesine ilişkin yasa);

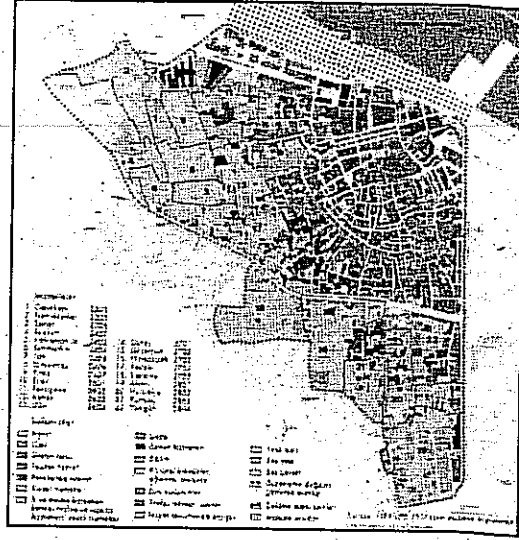
• Fen Adamlarının Yetkileri ve Belediyelere Karşı Yükümlenecekleri Fenni Sorumluluk Sınırlarına Dair Yönetmelik (1960);

• "6830 Sayılı İstimlak Kanununun 9. Maddesinin yürürlükten kaldırılması; 10,11,14,15,17,19, ve 30. Maddelerinin değiştirilmesi ve kanuna geçici iki madde eklenmesi (1960);

• Harita ve Planlara İlişkin İşaretlerin Korunması Hakkında 155 Sayılı Kanun (1960);

• Amme Hükmi Şahısları ve Müesseseleri Tarafından Fiilen Amme Hizmetlerine Tahsis Edilmiş Gayrimenkullar Hakkındaki 221 Sayılı Kanun" (1961) (6830 sayılı İstimlak Kanununun yürürlüğe girdiği tarihe kadar, kamulaştırma işlemine dayanmaksızın kamulaştırma kanunlarının amaçlarına "fiilen" ayrılmış olan taşınmaz malların ilgili kamu tüzel kişisi adına ayrılma tarihinde kamulaştırılmış sayılacağına kabul edilmesi);

- "6785 Sayılı Kanuna Geçici Bir Madde Eklennesi Hakkındaki 327 Sayılı Kanun" (196) (Vakıflar İdaresi dışında kamu tüzel kişilerine veya özel kişilere ilişkin sahibinin rızası bulunan yerlere 31.12.1962 gününe kadar yapılmış ve belediyelerce belirtilen, İmar ve İskan Bakanlığınca "gecekondu bölgesi" olarak kabul edilen yerlerdeki yapıların, belediye hizmetlerinden yararlandırılmasının sağlanması);
- "Belediye Kanununda değişiklik yapılmasına dair 307 Sayılı Kanun" (19.7.1963)
- Halk Konutları Standartları (1964): (91 Sayılı Kanunun 15. Maddesi uyarınca yürürlüğe giren 6/1378 sayılı kararnameye dayanılarak bu standartların konulması);
- 369 Sayılı Kanun (1964): Anayasaya aykırı olan ve belediye hizmetleriyle ilgisi bulunmayan 7341. Sayılı Kanunun yürürlükten kaldırılması;
- "710 Sayılı Kanun" (1966): İmar ve İskan Bakanlığı Kuruluş ve Vazifeleri Hakkındaki

Kanunun 12. Maddesinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddelerin Eklennesine İlişkin Kanun;

- Belediyelerin imar ile ilgili hususlarda teftiş ve denetleme yetkilerinin imar ve iskan Bakanlığına aktarılması. 6/4970 sayılı Bakanlar Kurulu kararı (1965): Ankara, İstanbul ve İzmir Şehirlerinin imar planlarının hazırlanması işinin, İmar ve İskan Bakanlığınca kurulacak özel bürolara yerilmesi;
- 775 Sayılı Gecekondu kanunu (1966): Yapılmış Gecekonduların Islahı, Tasfiyesi, Yeniden Gecekondu Yapımının Önlenmesi ve Bu Amaçla Alınması Gereken Tedbirler Hakkındaki Kanun;

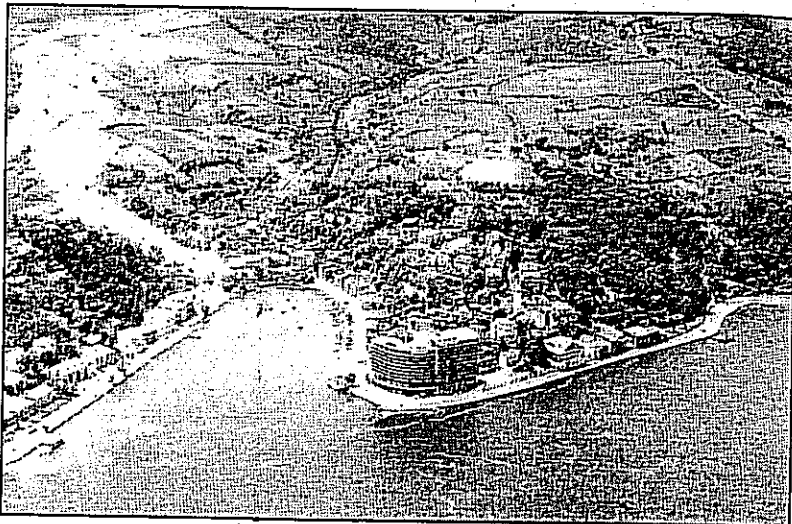
• 7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bazı maddeler eklennesine dair 10561 Sayılı Kanun (1968);

• Metropolen Zonguldak Belediyeler Birliği, Birlik Tüzüğü (1971);

• 7/4345 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (1972): İmar konularında bir bütünlük sağlamak ve büyük şehirlerin sorunlarını metropolen kuruluşlar yoluyla çözümlenmek amacıyla "Bakanlıklararası İmar Koordinasyon Kurulu" kurulması ve görevleri hakkındaki karar.

• 6785 Sayılı İmar Kanununda Bazı Değişiklikler Yapılması Hakkında 1605 Sayılı Kanun: (11.7.1972); Nüfusu 5.000'i aşan belediyelerin yol istikamet planları, 10.000'i aşan belediyelerin ise imar planları ve kanalizasyon projelerini yaptırma zorunluluğu konulmuştur.

• İmar Kanununun 4, 6, 7, 8, 11, 16, 18, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 37, 41, 42, 45, 47, 48, 57, ve 58. Maddeleri değiştirilmiş, 9 madde eklennesi ve 28.5.1928 tarihli ve 1351 Sayılı Kanunun 9 maddesinin vakıflara ilişkin arazi ve arsalarla ilgili hükmü ile 6785 sayılı İmar Kanunu'nun 36, 38 ve 40. Maddeleri ve gerek bu gerekse öteki kanunların bu kanuna aykırı hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır. Bunlar: 2290, 2255, 4585, 5220 ve 5431 sayılı kanunlarla 1882 yılında yayınlanan Ebnîye Kanunu'nun yürürlükteki maddeleri ve bunu değiştiren 642 Sayılı Kanun, 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 15. Maddesinin 30. Fıkrası ve 114. Maddesinin son fıkrası, 1351 Sayılı Kanunun 7. Maddesi, 1504 Sayılı kanunun 1. Maddesi ve öteki kanunların bu kanuna aykırı hükümleridir.

İZMİR İZMİR İMAR PLANI

- 3194 İmar Kanunu, (09.05.1985 tarih ve 1879 sayılı karar)
- 3030, Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi, (09.07.1984 tarih ve 18453 sayılı karar)
- 2942, Kamulaştırma Kanunu, (08.11.1983 tarih ve 18215 sayılı karar)
- 2985, Toplu Konut Kanunu, 17.03.1984 tarih ve 18344 sayılı karar)
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında, Kanun Hükmünde Kararname 14.12.1983 tarih ve 1851 sayılı karar (Mükerrer))
- 2634, Turizmi Teşvik Kanunu, 16.03.1982 tarih ve 17635 sayılı karar)
- 2872 Çevre Kanunu, 11.08.1983 tarih ve 18132 sayılı karar)
- 2873, Millî Parklar Kanunu, 11.08.1983 tarih ve 18132 sayılı karar)
- 2872 Sayılı Çevre Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değişikliği Hakkında Kanun, 10.06.1986 tarih ve 19139 sayılı karar)
- 2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu, Uygulama yönetmeliği, Başbakanlık Toplu Konut Ve Kamu Ortaklığı İdaresi Bşk.lığı, 30.05.1989 tarih ve 20180 sayılı karar)
- Çevre Bakanlığı'nın Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (21.08.1991 tarih ve 20967 sayılı karar)
- Başbakanlık Özel Çevre, Koruma Kurumu Başkanlığı, Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararı'da Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 21.08.1991 tarih ve 20967 sayılı karar)
- Arsa Ofisi Kanununun Bazı Maddelerinde, Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (15.09.1993 tarih ve 21699 sayılı karar);

- Kıyı Kanunu (17.05.1990 tarih ve 20495 sayılı karar);
- 3830, Kıyı kanunu (11.07.1992 tarih ve 21281 sayılı karar);
- Çevresel Etki Değerlendirmesi, Yönetmeliği, Çevre Bakanlığı (07.02.1993 tarih ve 21489 sayılı karar).

YÜRÜRLÜKTE OLAN

Bir Yaşam Sorunsalı Yoksulluk ve Kent Mekanına Yansımaları*

Mimar Sinan Ün. ŞBP
Bölümü 3. Sınıf Öğrencisi
Mimar Sinan Ün. ŞBP
Bölümü 2. Sınıf Öğrencisi

Tayfun KAHRAMAN
Gürkan AKGÜN

Toplumsallığın üretim sürecinde yaşanan çatışma, yoğunluk, devinim ve etkileşim kentsel mekanda biçimlenir ve kendisini bu alanlarda sunar. Toplumsal olarak üretilen mekan, mimariden çevre sorunlarına, kültürel yapıdan sanata, kent politikalarından ideolojiye kadar uzanan etkinlikler alanında dinamik ve diyalektik bir yoğunluğu temsil eder. Ancak üretim tarzı ve ilişkileri kentin örgütlenişinde ve yapısının şekillenmesinde birincil rol üstlenir. Bu bağlamda günümüze kadar yaşanan iktisadi dönüşümlerle; kentin sosyal, siyasal ve mekansal içeriğinin de türlü farklılaşmalara uğradığı görülür.

19. yy. sanayi devrimi ile yeni oluşmaya başlayan kapitalist sistemin büyük bir dönüşüme uğrattığı kentler; küreselleşme olgusu ile yine hızlı bir farklılaşma içerisine girmektedir. Bu süreçte sermayenin esnek, ulus aşırı, bilgi yoğun ve üretimde yegane söz sahibi olması; siyasal, sosyal ve iktisadi eşitsizliklerin giderek artmasına neden olmaktadır. Bu yapının ortaya koyduğu günümüz kentleri ise toplumsal eşitsizliğin en çarpıcı ve en yoğun yaşandığı mekanlar halini almıştır. Türkiye gibi kalkınma iktisadını tam anlamıyla uygulayamadan küresel sistemle bütünleşmeye çabalayan az gelişmiş ülkelerde ise bu toplumsal eşitsizlik daha belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Böylece mevcut ekonomik sistemin yarattığı

eşitsizlik durumu karşısında kent mekanında yoksullar ve varsılların yer seçimleri daha da keskinleşirken; bir yanda yoksul çöküntü bölgeleri, diğer yanda ise korumalı kale kentler ve iş merkezleri ayrışmanın somut objeleri olarak kent mekanına eklenmektedir.

Aslında az gelişmişlik sorunu gibi görünen yoksulluk, günümüzde Avrupa'nın sosyal devlet politikalarıyla yönetilen ülkelerinde bile yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yalnızca az gelişmiş ülkelerde değil tüm kürede kendini gösteren olgular tutunanlar ve tutunamayanlar olarak toplumları ayırtmaktadır. Yoksulluk ve bunun mekana yansımalarıyla ortaya çıkan kent yoksulluğunu çözümleyip, mücadele politikalarını geliştirebilmek için, öncelikle yoksulluğun tanımlanması, nedenlerinin ve yaşam koşullarının analiz edilmesi gerekmektedir.

Yoksulluk tanımlaması ve ölçümü hakkında net ve kesin bir karar bulunmamakla birlikte, genel olarak yaklaşımlar mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluk olarak iki grupta toplanmaktadır. Mutlak yoksulluk yaklaşımı; insanı biyolojik bir varlık olarak tanımlayıp yaşamını sürdürmesini, üretim sürecine katılabilmesi ve kendini yeniden üretebilmesi için insana gerekli olan besin, kalori ve yaşama koşullarını ne ölçüde sağlayabildiği üzerinden gelişen bir kavramdır. İktisadi bir akılla genelde olguyu ücret boyutunda ele alır. Göreceli

yoksulluk ise; bireyi bir toplumsal varlık olarak belirler. Yoksul bireyin ihtiyaçları, biyolojik üretimin dışında, sosyal olarak da kendini yeniden üretimi için gerekli olan en aşağı tüketim düzeyi şeklinde belirlenir. Göreli yoksulluk; bir kişinin veya grubun yaşam düzeyinin, kendisinden daha yüksek gelire sahip bir referans grubunun geliriyle karşılaştırılması şeklinde tanımlanır. Görüldüğü gibi iki yaklaşımda da ekonomist bir bakış açısı hakimdir. İki yaklaşımın da ortaya koyduğu birey yaşamı, üretim ve tüketim boyutuna indirgenmiştir. Bunun dışında mutlak yoksulluk yaklaşımı, kitle içi çeşitliliği yansıtmadığı gibi derecelerin ve geçişlerin de fark edilememesine neden olmaktadır. Dolayısıyla bunlara eleştiri olarak gelişen katılımcı yaklaşımlarda ise yoksulluk kavramı çok geniş bir açıdan ele alınmaktadır. Yoksulların, yaşamlarını sürdürebilmesi için gereken yeterli kaynaklara erişememelerinin yanı sıra siyasal güçten yoksun olmaları, otorite karşısındaki edilgen konumları ve psikolojik olarak kendilerini değersiz görmeleri üzerinde durulmaktadır. Bu genel tanımlamalar ışığında yoksulluk; bir toplumsal ayrışma, farklılaşma ve dışlanma olarak ortaya konabilir. Bireylerin üretim süreçlerinden, toplumsal rollerinden, sosyal ve siyasal yapılanmalardan ve mekansal olanaklardan ayrıştırılması sonucu bir yoksulluk sürecinin oluşturulabileceği anlaşılır.

Yoksulluk; birincil olarak ekonomik politikalar olmak üzere, istihdam olanakları, işsizlik, gelir dağılımındaki eşitsizlik, düşük ücretler, yetersiz eğitim gibi yapısal etmenlerle ve bütüncül olarak sosyo-ekonomik bir sistemle ilişkilendirildiğinde tüm nedenselliğini gözler önüne sermektedir. Bu nedensellikler sonucu yoksulluk kısa ve uzun dönem olmak üzere farklılaşır. Eğitim düzeyi, toprağa erişim gibi etkenlerin neden olduğu uzun dönem yoksulluk ile kısa süreli işsizlikten kaynaklanan gelir düşüklüğünün yol açtığı kısa dönem yoksulluğun sonuçları da, bu nedenle farklılık gösterir.

Yoksulluğun Genel Sebepleri

Büyüme, ülke ölçeğinde gelir dağılımı ve işgücü piyasaları ile ilişkilendirilerek yoksulluğun çözümlenmesinde etkili bir araç olarak ele alınmaktadır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde yaratılan büyümede, sermaye piyasasının yeterince gelişmemesinden dolayı yoksul kesimin

yararlanamaması hatta diğer sınıf ile arasındaki uçurumun derinleşmesi nedeniyle, büyüme, yoksulluğun artışında ve sınıf farklılaşmasının giderek daha da belirginleşmesinde önemli bir etken halini alır.

Nüfus insanların başta toprağa olmak üzere kaynaklara erişimini, dolayısıyla refah düzeyini belirleyen bir etken olarak yoksulluğun ortaya çıkmasında önemlidir. Özellikle az gelişmiş ülkelerdeki hızlı nüfus artışı bir yoksulluk nedeni olarak ele alınmakta ve kaynak tüketiminde önemli sorunlar yaratmaktadır.

Yoksulluk sonucunu doğuran temel unsurlardan biri de, başta kırdan kente doğru olmak üzere tek yönlü gerçekleşen göçlerdir. Bu anlamda kentsel yoksulluk, kırsal yoksulluğun bir yansıması olarak ele alınabilmektedir. Kırsaldaki düşük gelirliğin ve topraksızların yarattığı itici etkenlerle kentlere doğru oluşan hareket, kır-kent kazanç farkının büyüklüğünün oranına bağlı olarak artmaktadır. Kentteki istihdam oranının, kentleşme oranına göre daha yavaş artması, hızlı bir enformelleşme yaratmakta, bu da yoksulluğu, oranlar arasındaki farktan dolayı kamçulamaktadır.

İşgücü piyasalarındaki gelişmelerle yoksulluk ilişkilendirildiğinde ise, bunun yoksulluğun nedenlerinden biri olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde yaşanan sanayisizleşme ve daha düşük ücret yapısına sahip hizmet sektörünün yükselişi, emek piyasasının önemli ölçüde daralmasına neden olmuştur. Az gelişmiş ülkelerde ise işgücü piyasasının esnekleşmesi, sendikaların güç kaybetmesi ve sosyal devletin bu süreçte, müdahale edebilme yeterliliğinin azalması, aynı zamanda bu ülkeler arasında ücret ve çalışma koşullarına ilişkin, çalışan aleyhine rekabetin artması yoksulluğu arttırmış; hanehalkı büyüklüğü gibi demografik etmenlerle doğrudan bağlantılı olan düşük eğitim düzeyi ve ayrımcılık gibi kültürel ve sosyal etmenler, işgücü piyasasında sürekli yoksulluğun önemli nedeni bir halini almıştır.

Neo-liberal politikalarla kısa dönemde istikrar, uzun dönemde yapısal uyum programları sonucu üretimin dış ticarete yönlendirilmesi ve özelleştirmeler ile ekonomi içindeki kamu ağırlığı azaltılmıştır. Programların uygulandığı ülkelerde sağlık, eğitim, konut gibi sektörlerde yapılan kamu yatırımı harcamalarının ve sübvansiyonların kısılması da; dolaylı olarak refah

Yoksulluk ve bunun mekana yansımalarıyla ortaya çıkan kent yoksulluğunu çözümlenip, mücadele politikalarını geliştirebilmek için, öncelikle yoksulluğun tanımlanması, nedenlerinin ve yaşam koşullarının analiz edilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de yoksulluğun ve toplumsal eşitsizliğin temel nedenleri olarak az gelişmişlik ve neo-liberal politikalar tespit edilebilir.

düzeinin maliyetinin yükselmesine ve bunlardan yararlanmanın zorlaşmasına neden olmuştur. Bu temel hizmetlerden yararlanma zorlaştıkça, sosyal sektör harcamalarında (özellikle eğitim hizmetinde) yapılan kısıtlamalar, hizmet kalitelerinin düşmesine neden olmuştur. Hizmetlere yapılan yatırımın azalması ve kalitenin düşmesi düşük gelirliilerin bu sosyal hizmetlerden yararlanma oranını azaltmış ve üzerlerindeki sürekli yoksulluk baskısını arttırmıştır.

Yoksul kesimlerin örgütlenme olanaklarının, yoksulluğun yarattığı ekonomik etkenler nedeniyle kısıtlı kalması, taleplerini sendikalar ve dernekler aracılığı ile dile getirmelerindeki ve etkili baskı organları oluşturmalarındaki yine ekonomik tabanlı zorluklar ve kendi aralarındaki çıkar çatışmaları, sınıf olarak örgütlenmelerini zorlaştırmaktadır. Devletin eğitim politikaları, ailelerin konumunun eğitim süresine ve kalitesine olan etkisinden dolayı, yoksulluğun derecesine ve nesilden nesile geçerek süreklileşmesine neden olmaktadır. Ekonomik nedenler ile örgütlenme ve baskı araçları oluşturmakta karşılaşılan zorlukların yanı sıra, uygulanan eğitim politikaları da yoksulluğun artmasına ve süreklileşmesine neden olmaktadır.

Türkiye'de yoksulluğun ve toplumsal eşitsizliğin temel nedenleri olarak az gelişmişlik ve neo-liberal politikalar tespit edilebilir. Küresel kapitalist ekonominin, aktif ve belirleyici merkezinde değil, pasif ve bağımlı çevresinde yer almak, ulusal ekonomideki yapısal kriz, burjuva demokrasisine bir türlü geçilememiş olması, dünya ekonomisinde yaşanan krizlerin yanı sıra; tarihsel süreçte ekonomik büyümede sağlanan önemli mesafelere karşın üretim araçlarının gelişimi bakımından dünya ekonomisiyle yarışamayan sistem, Türkiye'de az gelişmişliğin temel sebepleri olarak ortaya konulabilir.

Küreselleşme süreci ile mali spekülasyonlarla, reel üretimden büyük ölçüde bağımsız oluşan hayali ve çok hızlı hareket eden yeni sermaye biçimi, kent ekonomileri için en büyük kaynak olarak görülmeye başlanmıştır. Bu sermaye biçimi ile tanışan merkezi kentler, yeni ekonomik sistemin çok etkili yeni bir ticaret dalı olduğunu fark etmişlerdir. Küresel sermayenin kentlere akmaya başlaması ile birlikte kentlerde ticari ve mali hizmetlerdeki büyümeler, kent merkezinde

kent yoksullarının yerini zenginlerin almaya başlaması (ing: gentrification), sembolik sermayeye ilgi, tasarım, kentsel yaşam kalitesi gibi yeni kavramlar yaratmaya başlamıştır.

Bu yeni kavramlar da kent mekanında etkilerini göstererek kentte farklı sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Kent merkezinde kent yoksullarının yerini zenginlerin almaya başlaması (gentrification) nedeniyle bu alanlarda yaratılan rantın fiyatlara yansımalarıyla ortaya çıkan pahalılık, yoksulların kent çeperlerine doğru itilmesi sonucunu doğurmaktadır. Mekanların bu şekilde homojenleşmeye başlaması, yeni sistemin getirdiği belki de en büyük problem olmuştur. Bu alanlardaki yoksulların buralardan ayrılarak kendi gelir düzeylerindeki grupların yaşadıkları alanlara taşınması ile, bu yeni sistemden fayda sağlayanlar ile sağlamayanların tamamen mekansal olarak farklılaşmaları "ötekilik" kavramını yaratmıştır. Merkezi kentlerde küresel sermayenin akışı ile yaratılan yeni 'imaj kenti' ve 'vizyonu olma' durumuna koşturarak madalyonun öteki yüzünde dışlanma ve yoksulluk yerini almıştır.

Kent yoksulluğu, bu şekilde makro ölçekteki yapısal değişimlerin yerel koşullara ve mekana eklenme sürecindeki yapılaşmalarından kaynaklanmaktadır. Bugünün kentleri toplumsal eşitsizliklerin belirgin ve çarpıcı şekilde yaşandığı yerler haline almıştır. Yoksulluğun ve refahın oluşturduğu mekansal uçurum, dışlanma alanlarını iyice keskinleştirirken kentler, artık kamusalıktan yoksun "parçalanmış mekan" kimliğine bürünmüştür. Bir yanda banliyölerde; özel güvenlik önlemleriyle korunan tüm alt yapı, sosyal ve kültürel ihtiyacı karşılayabilen uydu kentler oluşurken, diğer yanda yaşamlarını sınıflar, güven ve hemşehrilik bağlarına dayandıran kayıt dışı iş alanları sayesinde kentte tutunmaya çalışan yoksul çöküntü bölgeleri oluşmaktadır. Bu kentsel yarılma, getirdiği büyük iktisadi sorunların yanı sıra gerilime, yabancılaşmaya ve sosyal adaletsizliğe yol açmaktadır. Kentsel fayda, hizmet ve maliyetler sistem gereği toplumda eşitsiz bir biçimde bölüştürülmektedir. Artan ayrışma, aynı zamanda sistemin kendini yeniden üretmesine sebebiyet vermektedir.

Yoksul alt kesimler üretimden, toplumsallıktan ve deneyimden soyutlandıkları; kentin siyasal ve politik süreçlerine katılamadıkları ve onları

dönüştüremedikleri için; sistem, kendini güvence altına almaktadır. Bu, ekonomik sonuçların yanında, kent kimliğinin yok olmasına ve kamusalığın çökmesine de neden olmaktadır. Piyasanın ve devletin dışladığı kesimler, kendilerine konut üretimi üzerinden mücadele şekilleri geliştirmeye başladıkça kent, çarpık, bütünlüksüz, kimliksiz, toplumsallıktan uzak ve haksız kazançlara yol açan bir mekan haline dönüşmektedir.

Kentte yoksul bölgelerin oluşmasında ve durumlarının giderek kötüleşmesinde yerel ve küresel ekonomideki yapısal dönüşümlerin büyük bir rol oynadığı mutlaktır. Üretim tarzında yaşanan bu dönüşüm tüm toplumsal ilişkileri ve bununla birlikte kent kimliğini farklılaştırmıştır. 19.yy sanayi devriminin, kitleleri istihdam eden el emeğinin ön plana çıktığı üretim tarzının kent mekanını örgütlemesiyle, ikinci sanayi devriminin kenti düzenleyişi çok daha farklı bir biçimde gerçekleştirmiştir. İkinci sanayi devriminin gerçekleşmesiyle birlikte el emeğinin yerini bilgi-yoğun bir üretim almış, teknolojinin hızlı gelişimi ile otomasyon ve robotizasyon üretimde büyük oranda söz sahibi olmuştur. Bu değişimle birlikte insan yığınlarını istihdam etmeye gerek kalmamış ve böylece kitleler işsizliğe mahkum edilmiştir. Kentin örgütlenişi de bu süreçte büyük bir dönüşüme uğramıştır. Kent merkezinde oturan ve kent kimliğinin oluşturulmasında büyük rol oynayan burjuva kesimi banliyölere çekilmiş; üretimden dışlanan kitleler ise hizmet sektöründe çalışabilmek için kent merkezine yerleşmeye başlamıştır. Dolayısıyla 19.yy'daki işçi mahalleleri yerine, işyerinin ve yapılan işin mekanla bağlantısının kopmuş olduğu bir merkez coğrafyası şekillenmiştir. Bu, küreselleşme sürecinde ortaya çıkan gentrification kavramıyla çelişir gibi görünmektedir. Fakat bu olgu, gentrification ile birlikte eş zamanlı olarak kent mekanı içindeki çöküntü bölgelerinde gerçekleşmektedir.

Kent merkezindeki bu bölümlenme de hemşehri-lik, mezhep ortaklığı ve etnik kimlik ortaklığı üzerinden oluşmuştur. Bütünlüğün ve toplumsallığın parçalanmışlığı, uluslarüstü sermaye için çok daha güvenli olmuştur. Üretim tarzındaki söz sahipliğini yitiren kitleler, dolayısıyla, kent mekanının örgütlenmesinde de söz hakkını kaybetmiştir.

Farklı şekillerde post-endüstriyel toplumlarda gözlemlenen bu olgu Türkiye gibi daha geri

ülkelerde de gözlemlenebilmektedir. Çünkü ikinci sanayi devrimi ve küreselleşme ile birlikte bu tür organizasyonlar merkezden çevreye çok hızlı bir şekilde yayılabilmektedir. Çevredeki ülkeler modernite gerçeğini tam olarak yaşayamadıkları için bu dönüşüme, kırdan kente yoğun göç de eklenmektedir. Böylece kitlelerin kentle bütünleşmeleri ve istihdam edilmeleri sorunu daha sancılı bir şekilde yaşanmaktadır.

İstanbul Ölçeğinde Yoksulluk

Türkiye'nin en büyük metropolü olan İstanbul; kentsel bunalımın tüm dönüşümlerinin yoğun şekilde yaşandığı bir şehirdir. Ulusal ekonomik yapının katalizörü konumunda olan şehir, aynı zamanda küresel sermayenin ülkedeki çekim alanıdır. Bu süreçte hem kırdan yoğun göç alması, hem de küresel kentler ağına eklenme çabaları sancılı sonuçlar doğurmaktadır.

İstanbul'da Esenyurt, Gaziosmanpaşa, Sultanbeyli gibi kentin çevresinde ve Dolapdere, Kasımpaşa, Balat gibi kent merkezinde, yoksul bölgeler şekillenmiştir. Kentin bütünüyle bağlantı kuramayan bu bölgelerin insanları ekonomik, sosyal, kültürel olarak zor yaşam koşulları içerisinde hayatlarını sürdürmektedir. Bu bölgelerde de yoksulluk tabakalaşmış bir şekilde oluşmaktadır. Yoksul tabakanın en alt kısmını işsizler, dullar, kadınlar, öğrenciler, kayıtdışı ve marjinal iş alanlarında çalışan kesim oluşturmaktadır. Bu sıralamanın bir üst grubunda ise kente daha önce gelenler ve kente kırdan toprak, mülk satıp gelenler bulunmaktadır. Bu grup kentsel olanaklara daha fazla erişebilmekte, kayıtdışı piyasada kazanma olasılıkları daha yüksek olmaktadır.

Bu tabakalaşmayı ortaya çıkaran bir diğer etmen ise mülkiyet ve kent hukukunun oturmamış olması ve aynı zamanda kentin büyümesini karşılayacak denetleme mekanizmalarının gelişmemesidir. Kimi zaman popülist politikalar, kimi zaman da modernist planlama anlayışları kentin yapısal dönüşümüne hız vermiş ve hatta teşvik etmiştir. Bu açıdan gecekondulaşma olgusu, yoksul kesimlerin bir araya gelme, kentte tutunabilme ve zenginleşme bağlamında kayıtdışı kesimin yaratıcı gücünü ortaya koymaktadır. Özellikle kente daha önce göçen ve gecekondulu kesimlerine yerleşen yoksul kesimler, bir süre sonra yerleşmiş buldukları gecekondulu alanlarının kent içindeki

Kentte yoksul bölgelerin oluşmasında ve durumlarının giderek kötüleşmesinde yerel ve küresel ekonomideki yapısal dönüşümlerin büyük bir rol oynadığı mutlaktır.

Yoksulluğun çözümüne ilişkin görüldüğü gibi pek çok yaklaşım ve seçenek bulunmaktadır. Bir toplumda bu yaklaşım ve seçeneklerden hangisinin pratiğe geçtiği ve uygulanmasına çalışıldığı o ülkenin özelliklerine bağlıdır.

konumlarının değişmesi sayesinde yüksek rantlara el koyabilmiş ve zaman içinde zenginleşmiştir. Bu işleyiş yeni gelenler sürdükçe, hemşehrilik ve cemaatçi yaklaşımlar içerisinde devam etmiştir. Yoksulluk kente daha sonra gelen kuşağa devredilmiş, kent içi yer değiştirmeler bu süreci hızlandırıcı bir etken olmuştur. Gelir seviyesi yükselmiş olan eski göçenler zamanla o bölgenin siyasal liderliğini de üstlenmiştir.

İstanbul içerisinde kentte tutunamayan yoksulların kente eklenmesi, himayeci birlikler tarafından gerçekleştirilmiştir. Cemaatler, hemşehri dernekleri gibi birlikler, tutunma amacındaki grupların iktidar ile yakınlığını sağlayıcılık işlevini üstlenmişlerdir. Böylece iş, eğitim ve ev olanaklarının kolaylaştırılması sağlanmıştır. Ancak yoksulların kaderleriyle baş başa kalmamak, iktidara yakın olabilmek amacıyla içerisinde buldukları bu cemaatlerin yaşamlarını zorlaştırıcı öğeleri de vardır. Yoksulluk, bu tür cemaat politikaları ile aşılamamış, kısa dönemli kazançlarla, kendinin yeniden üretimini sağlamıştır.

Bu himayeci oluşumların temelindeki aile ve akrabalık ilişkilerinin geleneksel yapısında var olan öz korunmuş, bu ilişkiler biçim ve kapsam olarak değişim göstermiştir. Göç eden kimselerin kentteki temel toplumsal dayanışma yapısı, aile ve akrabalık ilişkileridir. Bu ilişkiler kentsel alanlarda genişleyerek süregelmiştir. Aynı kökenden gelen, aynı dili konuşan, ya da aynı inanca sahip olanlar arasındaki bağ, güven ve güç ilişkilerine dönüşebilmektedir. Bu bağlamda bir dayanışma unsuru olan aile ilişkileri, kentsel alanlarda kendi temelini koruyarak çoğullatmıştır; iş bulma, bürokrasiyle ilişkiler, yerleşme, günlük yaşamın sürdürülmesi gibi bir çok alanda gözlenebilmiştir. Devletin de aileyi yasal, siyasal ve ideolojik olarak sürekli destekleyip, kamu alanındaki çalışmalarını hafifletmesi, sosyal-refah devleti olma çabalarının önünü tıkamıştır. Sosyal devlet çatısı altında gerçekleştirilmesi gereken toplumsal örgütler cemaatçi bir yapıya bürünmüştür.

Parçalanmış yapı doğal olarak bir gerilimi de doğurmaktadır. Bu gerilim kent içerisinde, çeşitli boşalma kanallarında kendini göstermekte, olumsuz sonuçlar doğurmakta, bir dönüştürücü unsur halini almamaktadır. Üst gruplar ise ancak bu tür olaylarda yoksul kesimleri fark etmekte, onları bir tehlike unsuru olarak görüp, güvenlik önlemlerini

daha da arttırmaktadır. Örnek olarak 1996 yılında yapılan 1 Mayıs gösterilerinde yaşanan olaylar karşısında, gecekondu bölgeleri tehlikeli olarak görülmeye başlanmıştır. Bu tehlike alanlarının adı basın tarafından bir günde değiştirilmiş, bir günde buralar "varoş" olarak damgalanmış ve bu şekilde anılmaya başlanmıştır. Bu sayede iyiden iyiye ötekileştirilen yoksullar karşısında sınırlar daha da keskinleştirilmiştir. Kent mekanında, varlıklı olanın onurlu, yoksulun ise onursuz olarak algılandığı yeni bir süreç yaşanmaya başlamıştır. Tüm yoksul kesimi kentsel alanda gaspçı, çarpık kentleşmenin nedeni olarak tanımlama şekilleri çoğalmıştır. Yoksullar, toplumsal alanda suç potansiyeliyle; yapılaşma alanında ise mutlak kötü ile ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Günümüzde yoksul halkın onur savaşı vermesi İstanbul'da oldukça zorlaşmıştır. Bu da kentte tutunmak için yasadışı ve suç teşkil eden olayların artmasına neden olmaktadır. Ancak bu olaylar sonucunda oluşan söylem, yoksul kesimi homojen bir şekilde görmekte ve mutlak ötekileştirme çabası içerisinde girmektedir.

Yoksulluk İle Mücadelede Mevcut Yaklaşımlar

Yoksulluğa ilişkin çözüm önerileri üretilmesi için yoksulluk olgusunun kapsadığı çok sayıda kavramın ve neden-sonuç ilişkilerinin analizi çalışmasından hareket edilebilir. Bu analiz çalışmasının ışığında çok farklı aktörlerle şekillenen yoksulluk, yine çok farklı aktörlerin bir aradığı ile çözüme erişebilir. Bu mücadele alanı ekonomi-politik göstergelerin ötesinde siyasal yapı, meslek ve halk örgütlenmeleri, sivil toplum kuruluşları gibi kurumlar ile bunların karşılıklı ilişkileri içerisinde ulusal ve uluslararası bir alana yayılan karmaşık ve bir aradalığa dayalı bir yapıdır. Tüm bunların dışında yaklaşım ve politikaların kısa, orta ve uzun dönem şeklinde oluşması etkilerini ve yaygınlığını farklılaştırmaktadır. Bu farklılıklar ile çeşitli çözüm önerileri gündeme gelmiş ve değişik yaklaşımlar sergilenmiştir.

Yoksulluk ile mücadele genel olarak üç temel unsur üzerinden yapılan tartışmalar ışığında şekillenmektedir. Bunlar dolaylı yaklaşım, dolaysız yaklaşım ve radikal yaklaşımlar olarak sınıflandırılabilir.

Dolaylı yaklaşım, yoksulluk düzeyinin azaltıl-

masında, kaynakların büyüme hızlandırmak amacıyla kullanılmasını esas alır. Bu yöntem ile yoksul kesimlerin yaşam standartlarını, daha yükseğe çıkarmayı amaçlar. Bu yaklaşım temelde, büyümenin ilk aşamalarında eşitsizliklerin artacağı ancak gelir eşiği aşıldıktan sonra bunun azalacağı beklentisine dayanır. Büyüme ile doğan iktisadi artışın gelir dağılımına da eşit bir şekilde yansıtacağı görüşünü savunmaktadır. Ancak yapılan araştırmalarda büyümenin yoksulluk ve gelir dağılımına etkilerinin çok çeşitli olduğu sonucuna varılmıştır. Ekonomik büyümeyi sağlayan çeşitli ülkelerde, gelir eşitsizliğinin doğduğu, kısa dönem istikrarsızlığının yaşandığı ve enflasyonun yüksek değerlere ulaştığı görülmüştür.

Dolaysız yaklaşım, öncelikle beslenme, eğitim, sağlık, konut gibi sosyal yaşam standardını ilgilendiren konularda devletin uyguladığı politika ve gelir transferlerine dayanır. Hızlı büyüme ve mülkiyetin daha eşitlikçi bir yapıda halka yansımaları amaçlar. Bu amaç için kamu harcamaları planlar, yoksulluk ile mücadele programları ve reformist politikalar geliştirir. Bu yaklaşımda da dolaylı yaklaşımda olduğu gibi devletin rolü ön plandadır ve sonuç olarak değişik ülkelerde devletin siyasal gücü, hukuksal yapısı ve uluslararası ilişkilerine göre farklılıklar gösterir.

Radikal yaklaşım, yoksulluk ile mücadelede üretim araçlarının mülkiyetinin ve üretim ilişkilerinin, kapitalist sistemden farklı eşitlikçi bir şekilde yeniden yapılandırılmasına dayanır. Çin, Küba ve Doğu Avrupa'daki eski sosyalist ülkelerin izledikleri politikalar bu yaklaşıma örnek olarak gösterilebilir. Bu yaklaşımda izlenen korumacı politikaların sonucunda amaçlanan toplumsal hâlin sağlanmadığı görülmüştür.

Bir çözüme ilişkin yaklaşımdan beklenenin yoksulluğu yok etmek olduğunu söylemek kolaydır. Fakat uygulamada gerçekleştirilmesinin zorluğunu, hem yoksulluk üzerinde yaptığımız kavramsal tartışmalar, hem de yaşam deneyimlerimiz göstermektedir. Buna karşın yine de bazı hallerde yüksek hedefler benimsenebilir. Eğer yoksulluğa karşı seferberlik gibi, büyük kampanyalar düzenlenmek isteniliyorsa, bu büyük kampanyaların gerektirdiği kaynakları harekete geçirebilmek için gerçekçi olmayan hedefler bir taktik adım olarak seçilebilir. Ama, genellikle, daha alçakgönüllü hedefler

benimsenmek yoluna gidilmiştir. Bu durumda yoksulluğu azaltmak, daha gerçekçi bir hedef olarak ortaya konulabilir. Bundan da daha ılımlı bir hedef olarak yoksulluğu hafifletme üzerinde durulabilir. Buradaki hafifletme sözcüğüyle anlatılmak istenilen, yoksulların daha çoğunu yoksulluk çizgisi üstüne çıkarmak değil, yoksulluk çizgisi altında bulunanların yaşamını iyileştirmek ve yoksulluğu daha taşınır hale getirmektir. Böyle bir hedef ile yoksulluk kabul edilmekte ama ona katlanma kolaylaştırılmaktadır. Yoksulluğu kabul eden yaklaşımlarda yoksulluğu hafifletmekten daha zayıf olan, yoksullukla uğraşmak gibi hedefler de konulabilmektedir. Bu yaklaşımda varlığı kabul edilen yoksullukla bir ilgilenme vardır, ama bu ilgilenmenin yoksulluğu azaltmak ya da hafifletmek gibi açıkça ifade edilmiş olumlu bir yönü yoktur. Yoksullukla uğraşmada gerçekleştirilmek istenilen yoksulların varsıl kesim için bir tehdit oluşturmamasını önlemeye çalışmaktır. Bu, yoksulluğun tepkisiz sürmesini sağlama anlayışının daha açık ifadesi, yoksulluğu yönetmek olacaktır. Yoksulluğun çözümüne ilişkin görüldüğü gibi pek çok yaklaşım ve seçenek bulunmaktadır. Bir toplumda bu yaklaşım ve seçeneklerden hangisinin pratiğe geçtiği ve uygulanmasına çalışıldığı o ülkenin özelliklerine bağlıdır. Çok genel olarak, ülkenin gelişmişlik düzeyi ne kadar yüksekse, o ülkede demokratik ilkeler ne kadar kabul görmüşse, yoksulların talepleri ne kadar toplumsal hareketler haline dönüşmüşse, yoksulluğun giderilmesi için belirlenen çalışmalar da, saydığımız seçenekler arasındaki yoksulluğu yok etmeye, azaltmaya ya da hafifletmeye yönelik yaklaşımlardan birine dayanacaktır. Bir ülke ne kadar gelişmemişse, yoksulluk ne kadar yaygın, ülkede antidemokratik bir rejim hüküm sürüyor ve bu konuda toplumsal hareketler ortaya çıkamıyorsa, yoksulluğun giderilmesi için, yoksullukla uğraşmak gibi, çözüm bulma ve yoksulluğu azaltma yeterliliği olmayan, daha çok yoksulları bir tehdit öznesi olmaktan çıkarma amaçlı yaklaşımlar kullanılacaktır.

Yoksullukla Mücadele Alanında Alternatif Yaklaşım

Yoksulluk ile mücadelede amaçlanan hedef yoksulluktan kurtulmak olmalıdır. Bu amaca ulaşmak için yoksulun tek üretim aracı olan

PLANLAMA
2003/1

Kentsel alanlarda, kamusal mekanların da yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlaması, bir üst kimliğin oluşamamasına ve ortak yaşam alanlarının yok olmasına sebebiyet vermektedir.

PLANLAMA
2003/1

emeği ile dayanışma içinde bir topluluğun bütünleştirilmesi gerekir. Gerek liberal gerekse marksist bakış açılarının sosyal adalet ve eşitsizlik sorunlarını üzerine oturduğu ekonomist anlayış toplumsallığa dönüştürülmeli; geliştirilen üretim araçları ile istihdam edilecek yoksul kitleler; daha eşitlikçi bir toplumsal yapı, geniş tabana yayılan bir mülkiyet anlayışı ve farklılıkları dışlamayan bir model ile örgütlenmelidir.

Bu aşamada kapitalist sistemin dayandığı tüm yapılar, eşitsizlik unsurunu barındıracağı için bu sistem içinde yoksulluk tümüyle ortadan kaldırılamayacaktır ve insanların kapitalist ekonomideki gibi birbirleriyle ilişkisi olmayan bireyler olarak düşünülmesi halinde yoksulluktan kurtulmakta kullanabilecekleri önemli bir potansiyel boşa harcanacaktır. Oysa insanlar birbirleriyle ilişki içinde yaşamaktadırlar. Yoksullar, birbirleriyle ilişkilerini güven esası üzerinden ve kendi aralarında bir dayanışma duygusu geliştirerek kurduklarında, topluluk olmalarının bilinciyle önemli bir güç haline gelecektir. Böylece kendilerini güçlendirerek, yoksulluktan kurtulma yolunda önemli adımlar atmış olacaklardır. Bu şekilde kurulan bir örgütlenme, yoksulluktan kurtuluşun bu topluluk dışındaki kurtarıcılara değil topluluğun kendine güvenine bağlanmış olmasından dolayı daha güçlü bir yapı ortaya koyacaktır.

Yoksulluğa ilişkin çözüm yolu, ancak bu kesimlerin demokrasi ve çoğulculuğun ana unsurlarını içselleştirerek, toplumsal bilince sahip olmaları ile gerçekleşebilir. Bu aynı zamanda kurucu rolü üstlenerek mekan sahiplenmelerine ve sosyal yaşam alanlarını üretmelerine bağlıdır. O halde demokratik çoğulcu yaklaşım iktisadi yaşam ve ilişkilerini kapsayan bariyerli mekanizmalar ile tüm kitlelerin yönetime katılmalarını sağlamalıdır. Üretim sürecinden bağımsız düşünülemez olan bu yapı, yoksul ve işsiz yığınları, bilgi yoğun üretim ile eklemlendirmeli; üretimi toplumsallaştırarak iş ve yaşam mekanlarındaki bireyin kendini ve toplumsallığı üretebilmesini sağlamalıdır. Son derece kapsamlı, çetin ve güçlükler ile dolu olan bu yol ancak yoksul kesimin kurucu ve oluşturucu öge olarak işaret edilen bilince ulaşması ile mümkündür. Şayet bu kesimlerin enerji yükü sabırlı, kararlı ve yapıcı bir bilince dönüştürülemez ise beraberinde büyük bir yıkımı da getirebilir.

Bu yaklaşımın temelde iki aşamalı olduğu söy-

lenebilir. İlk aşamada örgütlülük yaratılacak ve toplumsal güç oluşturulacak; daha sonraki aşamada ise yaratılan toplumsal gücün bir siyasal güce dönüştürülmesi sağlanacaktır. Toplumsal gücün oluşturulması aşamasında, içinde yaşanan toplumun özelliklerine göre farklı yaklaşımlar geliştirilebilir. Bu yapının, ana etkenleri ise konutlar ve hane halkları olacaktır. Bu hanelerin oluşturduğu yapının güçlendirilebilmesi için bu hanelerin güvenli yaşam mekanları olan konutlarının bulunması, örgütün faaliyetlerine ayrılacak bir artık zaman bulabilmeleri, örgüt düzeyinde deneysel ve sosyal öğrenme sürecine girmeleri, örgüt içinde ve dışında ilişki ağlarını geliştirmeleri gerekecektir.

Toplumsal güç oluştuğundan sonra, siyasal alanda etkili olmak, bunları siyasal güce dönüştürmek örgüt açısından kolaylaşacaktır. Örgütlenememiş tek tek kendi kurtuluş yolunu arayan bir yoksulun, siyasal haklarını etkili olarak kullanabilmesi olanağı yokken, yapabileceği ancak, İstanbul'da görülen iktidar ilişkili cemaat ve hemşehirdernekleri gibi, himayeci siyasal uygulamalara başvurmak olacaktır. Buna karşın yoksulluktan kurtulma yolunda bir bilinç geliştirmiş, iç dayanışması olan örgütlerin siyasal alanda etkileme ve pazarlık etme güçleri olacaktır. Özellikle kendi haklarını korumak için toplumsal hareketlerin geliştirilmesine katkıda bulduklarında, bu olasılık daha da yükselecektir.

Örgüt yapısı içindeki hanelerin emeklerinin pazar ve pazar dışı ilişkilerle örgütlü emek olarak kullanılmasının sağlanması için değişik yollar aranmalıdır. Ev üretimlerinin örgütlenmesi, değişik amaçlı; üretim, pazarlama ya da tüketim kooperatiflerinin kurulması gibi örneklerle, bu örgütlü emek pazarlanabilir. Bu şekilde kademeli olarak sağlanan toplumsal gelişme sonrasında, ortak kaynaklarını harekete geçirerek, kendilerini yoksulluk tuzağına hapseden sınırları aşabilen kapasitesine ulaşmış olacaklardır. Bu kurucu güç, sermaye mantığıyla küreselleşen dünyada dönüştürücü bir seçenek unsur olarak belirebilir. Böylece günümüz dünyasının küreselleşmiş yapısına eklemlenemeyen ve bunun sonucu dışlanan kesimler, yaşam koşullarını geliştirebilir, kararla alma süreçlerinde etkin rol üstlenebilirler.

Bu bağlamda devlet şeffaf, demokratik ve hesap verebilir bir şekilde toplumsallaşabilir. Böylece

devletin kaynaklarından daha çok pay almanın hakları olduğunu görebilir ve kendilerine gerekli altyapı ve kamu hizmetlerinin sağlanmasında devletin görevini yapmasını sağlayabilirler. Eğitim, sağlık, konut hakkı, kamusal alanlar gibi toplumsallaştırma mücadelesinin temel alanları, iktisadi akıl sürecinin dışına yavaş yavaş çıkarılabilir.

Toplumsallaştırma, basit anlamda refah devleti modelindeki gibi devletleştirmeyi yadsımalı, aynı zamanda kent mekanının da demokratikleştirilmesini ve kullanım değerinin tüm gruplar tarafından paylaşılmasını sağlamalıdır.

Sonuç

Modernitenin sona ermesi ile birlikte, yeni gelişen ekonomik yapılanmalar ile tüm kürede ve kent mekânlarında yaşanan dönüşümler, yoksulların giderek dışlanmasına neden olmuştur. Mevcut sistem, bunun sebebinin yine yoksulların üzerine yıkarak, onları gereksiz yığınlar olduklarına ikna etmektedir. Bu yabancılaşma ve farklılaşma sürecinde yoksulların mutlak ötekileştirilmesi; kentsel gerilimlere yol açmakta ve kent mekânında gerçekleşebilecek çatışmalara doğru yol almaktadır. Kentsel alanlarda, kamusal mekânların da yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlaması, bir üst kimliğin oluşmamasına ve ortak yaşam alanlarının yok olmasına sebebiyet vermektedir.

Küresel sistemin ve korumacı devlet anlayışlarının ortaya koyduğu, yoksulluğa ilişkin yaklaşımlar, dönüştürücü nitelikte değil; mevcut durumun devamını sağlayıcı bir roldedir. Ancak yoksul kesimin, eylemli varoluş, koşul ve durumlarının bilincine varması ve yapıcı bir şekilde kurucu rolü üstlenmesi ile bu soruna bir çözüm getirilebilir. İnsan olmanın gerektirdiği yaşam koşullarının gerçekleştirilmesi, ancak demokratik, eşit ve özgür bir toplumun kurulması ile oluşabilir.

KAYNAKÇA

Bauman, Zygmunt (1999) *Küreselleşme Toplumsal Sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Boratav, Korkut (1982) *Sosyalist Planlamada Gelişmeler*. Ankara: Savaş Yayınları.

Boratav, Korkut (1990) *Türkiye İktisat Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Defter Dergisi, Kış 1999, Sayı: 31.

Erder, Sema (1996) *Ümraniye: İstanbul'a Kaçak Bir Kent Kondu*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Gümüšoğlu, Firdevs (2001) (der.) *Kent ve İnsan*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Harvey, David (1999) *Postmodernliğin Durumu*. İstanbul: Metis Yayınları.

Işık, Oğuz ve Pınarcıoğlu, Melih (2001) *Nöbetleşe Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

Keleş, Ruşen (2002) *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

"Kentte Yarılma": *Birikim Dergisi*, Temmuz 1999, Sayı: 123.

Keyder, Çağlar (2000) (der.) *İstanbul "Küresel ile Yerel Arasında"*. İstanbul: Metis Yayınları.

Kıray, Mübeccel B. (1998) *Kentleşme Yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Kıray, Mübeccel B. (1998) *Değişen Toplum Yapısı Kentleşme Yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Lefebvre, Henry (1991) *The Production of Space*. Oxford: Basil Blackwell.

Sennett, Richard (1996) *Kamusal İnsanın Çöküşü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sennett, Richard (1999) *Gözün Vicdanı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Şengül, H. Tark (2001) *Kentsel Çelişki ve Siyaset*. İstanbul: Dünya Yerel Demokrasi Akademisi (WALD) Yayınları.

Şenses, Fikret (2001) *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tekeli, İlhan. *Kent Yoksulluğu ve Modernitenin Bu Soruna Yaklaşım Seçenekleri Üzerine*.

Tonak, E. Ahmet (2000) (der.) *Küreselleşme "Emperyalizm Yerelcilik, İşçi Sınıfı*. Ankara: İmge Kitabevi.

"Türkiye'nin Şehirleri". *Birikim Dergisi*, Haziran-Temmuz 1996, Sayı: 86-87.

Dergilerden Seçmeler

Hazırlayan: Dr. Ömür KIZILGÜN, Şehir Plancısı - TÜBİTAK Merkez ve Enstitüler Eşgüdüm Ofisi

Avrupa'nın Yeşertilmesi mi?: Mekan- sal Planlama Politikalarında Çevresel Konular ve Uygulama Araçları (*Gre- ening Europe? Environmental issues in spatial policies and instruments*)

Markus Leibenath and Karina M. Pallagst

Town Planning Review, Vol.74, No. 1, 2003, s. 77

Mekansal gelişme, informal olmakla birlikte, çeşitli belgelerde ve uygulama araçlarında ele alınış şekliyle, Avrupa Birliği (AB)'nin yeni bir politik eylem alanı olmaya başladı. Makalede, diğer politika alanlarında çevresel ilkeler net bir şekilde uygulanırken, Avrupa mekansal kalkınma politikası kapsamında yeşillendirme çalışmaları analiz edilmektedir. Çalışmanın asıl vurgusu, çevresel ilkelerin uygulanma sürecidir. Bu kapsamda, Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi (ESDP) ve uygulama süreci ile, Sürdürülebilir Kentsel Gelişme İçin Eylem Çerçevesi, araştırmanın temel bileşenleri olarak incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları, çevresel faktörlerin, incelenen mekansal politika araçlarının tümünde, en azından nominal olarak, çok temel bir rol oynadığını ama buna rağmen, yeterince vurgulanmadığını göstermektedir. Bu durum, Birliğin başlattığı INTEREG girişimiyle bağlantılı olarak, ESDP'nin kendisi ve uygulama süreci için de geçerlidir.

Ahbab, Bir Onluk Verir misin?: Evsiz- lik, Dilencilik ve Halk (*Buddy, Can You Spare A Dime?: Homelessness, Panhand- ling, and the Public*)

Barrett A. Lee, Chad R. Farrell

Urban Affairs Review, Vol. 38, No. 3, January 2003, s. 299-324

Yazarlar, dilencilikçi açıklamak üzere, evsizlerle yapılan iki ulusal araştırmanın verilerini kullanmaktadır. Evsiz dilencilerle evsiz olmayan dilenciler karşılaştırıldığında, ilk grubun diğerine göre toplumdan daha fazla tecrit edildiği, daha sorunlu olduğu ve dolayısıyla dezavantajlı olduğu görülmektedir. Hemekadar tüm evsizlerin sadece küçük bir bölümü dilencilik yaptıklarını söyléseler de, evi olan yerleşik insanların büyük bölümü dilencilere maruz kaldıklarını ve yine çoğu, ara sıra da olsa onlara para verdiklerini ifade etmektedirler. Bu karşılaşmalar insanların tutum ve davranışları üzerinde karmaşık fakat sınırlı etki yapmaktadır. Genelde bakıldığında çalışmanın sonuçları, dilencilikçi kent yaşamının tehdit eden bir yönü olduğu yolundaki düşünceleri doğrulamamaktadır. Bu sonucun ışığında, makalede, dilenmemenin kurallarının hikmeti tartışılmaktadır.

İran'ın Organik Şehirlerinin Çözüm- lemesi: Özgün Bir Kentsel Deneyim Veya Diğerleri Gibi Bir Organik Şehir (*Iranian Organic Cities Demystified: A Unique Urban Experience or an Organic City Like Others*)

Kayvan Karimi

Built Environment, Vol. 28, No. 3, s. 187

İslam kültürünün etkisiyle biçimlenmiş olanlar da dahil, dünya şehirleri onları birbirinden ayıran birçok özelliklerin yanı sıra, birçok ortak özellik de taşırlar. Bu makalenin temel tartışması, organik şehirlerin bazı ortak mekansal ilkelere göre şekillendikleri fikrinden yola çıkmaktadır. Bu ilkelere nedeniyedir ki, bu şehirler diğerlerinden farklılaşırlar. Bununla birlikte, organik şehir biçimleri, biçimlenmeyi kontrol eden başka diğer filtrelerden de etkilenmektedir. Makalede, mekansal analizde nesnel yöntemler kullanılarak, İran şehirleriyle diğer şehir tipleri arasındaki farklılıklar ve aynı zamanda İran şehirlerinin kendi aralarındaki farklılıklar gösterilmektedir.

Tartışmalı Avrupa Bütünleşmesi: Kuzey Ülkelerinin Mekansal Planlama Örneği (*Discursive European Integration: The case of Nordic spatial planning*)

Kai Böhme

Town Planning Review, Vol. 74, No. 1, 2003, s. 11

Bu makalede, doğmakta olan Avrupa mekansal gelişme politikası gündeminin, beş kuzey Avrupa ülkesindeki (Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç) politikalara etkileri tartışılmakta ve Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi (ESDP)'nin, Avrupa bütünleşmesi ve ağı yönetimi açısından bu ülkelerdeki mekansal planlamaya olan etkileri ortaya konmaktadır. Makalenin temel vurgusu, ESDP'nin nasıl kullanıldığı ve ulusal düzeydeki planlama ve bölgesel politikalar üzerinde nasıl bir etkisi olduğudur. Avrupa ölçeğinde politika üretenlerle ulusal politika üretenler arasındaki bağlantıların, Avrupa rehberlerinin ulusal politikalara dönüşürülmesine yardımcı olduğuna ilişkin bulgular elde edilmiştir ki bu bir çeşit Avrupa bütünleşmesi tartışmasıdır. Makalede ayrıca, ESDP'nin mevcut halinin, Avrupa'daki planlama ve planlama sistemlerinin uyumlaştırılmasına yol açıp açmayacağı tartışılmakta; bulgular ışığında, ESDP'nin Avrupa genelinde planlama konularını bir düzene soksa da, planlama sistemlerinin eşgüdümünü sağlamasının pek mümkün olmayacağı gösterilmektedir.

İslamlaşmış Akdeniz'in Şehir Dokusunu Okumanın Yeni Yöntemleri (*New Methods of Reading the Urban Fabric of the Islamicized Mediterranean*)

Attilio Petruccioli

Built Environment, Vol. 28, No. 3, s. 202

Son otuz yılda Doğu (orientalist) ideolojileri yoğun şekilde eleştirildiyse de, gezginlerde ve akademisyenlerde 'İslami Şehir'e dair olumsuz bir bakış vardır. Bu makalede, İslamlaşmış Akdeniz şehirlerinin yeni ve daha karmaşık araçlarla incelenmesi halinde, eskisi gibi karmaşık görünmeyecekleri ileri sürülmektedir. Tersine, bir dizi örnek çalışma ile, düzensiz plan dokusunun altındaki düzenli geometrinin parçaları sergilenerek, bu düzenli şehir parçalarının, şehrin büyüme aşamasındaki planlı dönemlerinin kanıtı olduğu veya sistematik olarak kentsel dokuya yedirilmiş olan şehrin daha da eski klasik dokusu olduğu gösterilmektedir.

Avrupa Mekansal Planlamasını Biçimlendirme: İtalya Deneyiminin Katkısı (*Shaping European Spatial Planning: How Italy's Experience Can Contribute*)

Umberto Janin Rivolin

Town Planning Review, Vol. 74, No. 1, 2003, s. 51

Son yıllarda yoğunlaşan tartışmaya rağmen, Avrupa mekansal planlamasının tanımlaması üzerinde uzlaşmaya varılamamıştır. Avrupa Birliği'nin alansal ve kentsel konulara girmesine bağlı olarak ortaya çıkan Avrupa mekansal planlaması kavramı, Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi (ESDP)'nin yerleşmesi ve uygulaması şeklinde ortaya çıktı ve kuşkusuz ki, planlama konusunda Avrupa çapındaki en önemli konu oldu. ESDP'nin gelişim süreci içinde İtalya birinci rolü oynamadı. Şimdiye kadar ESDP'nin bu ülkede örnek alınacak bir uygulaması da olmadı. Bununla beraber, İtalya planlama pratiğinde son on yılda görülen önemli değişimler, Avrupa Birliği'nin müdahalesiyle gündeme gelen yenilikler nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bu deneyimler, Avrupa mekansal planlaması için daha geniş bir çerçevenin paylaşımına yola açacak gibi görünüyor ki bu, ESDP'ye daha parlak bir gelecek sağlamak için de gerekli olan bir durum.

Avrupa Bütünleşmesi ve İmalat İşgücü Değişiminin Mekansal Dinamikleri (*European integration and the spatial dynamics of manufacturing-employment change*)

Konstantinos A. Melachroinos

Environment and Planning A 2002, Vol. 34, s. 2017-2036

Bu makalede, 1978-1996 arasında 13 Avrupa Birliği ülkesindeki imalat işgücü değişiminin dinamiklerini incelenmektedir. Bu dönemde Avrupa bütünleşmesinin hızının artmasına rağmen, üretim işgücünün coğrafyasının hemen hemen aynı kaldığı ortaya çıkmıştır. Avrupa ölçeğinde işleyen süreçler, herbir üye devlette işgücü üzerinde en büyük etkiye sahiptir. Mekansal istikrar çeşitli ulusal sanayi yapılarının homojenliği ile daha da güçlenmiştir. Buna ek olarak, Birliğe katılmış ülkelerdeki ekonomilerin endüstriyel ihtisaslaşmasındaki genel yükseliş ve birkaç geleneksel all sektörün yerleşme eğilimleri, mevcut imalat haritasının istikrarını çok az tehdit etmektedir. Bu kanıt göstermektedir ki, politik söylemin aksine, bütünleşme süreci, en azından şimdiye kadar, merkez ve çevre ülkelerde imalatın göreceli rekabetini olumsuz etkilememiştir.

Devlet, Nitelikli İşgücü Piyasaları ve Göç: İngiltere'deki Doktorlar Örneği (*The state, skilled labour markets, and immigration: the case of doctors in England*)

Parvati Raghuram, Eleonore Kofman

Environment and Planning A 2002, Vol. 34, s. 2071-2089

Nitelikli işgücünün göç etmesine ilişkin son araştırmalar, finans sektöründe çalışanlar üzerinde yoğunlaşır, Avrupa'da refah sektörlerindeki insanların göç etmesine ilişkin az sayıda çalışma vardır. Bu makalede, işgücü pazarlarındaki sıçrama ve göçlerle ilgili düzenlemelerdeki karmaşıklıkları ve bunların İngiltere'ye olan doktor göçlerinin coğrafyası üzerindeki etkilerini keşfetmek amaçlanıyor. Makalede, hem göçle ilgili hem de sağlık işgücüne ilişkin devlet düzenlemelerinin, ülke içindeki işgücü piyasasındaki yetersizliği gidirmek üzere değiştirildiği ve devlet düzeyinin, vasıflı doktorların göçünü anlamak için yararlı bir analitik seviye olduğu ileri sürülmektedir.

Kültürleri Klonlama: Aynılığın Sosyal Adaletsizliği (*Cloning cultures: the social injustices of sameness*)

Philomena Essed; David Theo Goldberg

Ethnic and Racial Studies, Vol. 25, No. 6, November 2002, s. 1066-1082

Klonlama sadece biyolojik bir tartışma olarak geniş ilgi derlemektedir. Klonlamaya kültürel kapsamda dikkat çeken çalışma sayıca azdır. Klonlamanın biyolojik ve kültürel yönleri arasındaki ilişki, insan türünün klonlanmasının getirecekleriyle bağlantılı endişelerde dile getirildi. Biz klonlama kavramı ile; aynılığın yeniden üretimini algılıyoruz ki bu, kültürün örgütlenmesi ve yeniden üretilmesinde derinlik kazanan bir konudur. Klonlamanın çağdaş düşüncede kolaylıkla ele alınabilmesi, politika, hukuk, eğitim, yönetim, estetik, ordu ve üretim süreçleri etrafındaki temel modern düşüncelerin gerisindeki sosyo-kültürel aynılık varsayımının genel olarak doygunluğa erişmesiyle mümkün olabildi. Makale, aynılığın yeniden üretimi bağlamındaki kültürel kaygıları ve klonlamanın sosyal adaletsizlik bağlamındaki sonuçlarını da kapsamaktadır.

Kent Konutlarında Güneş Enerjisi Kullanım Potansiyelinin Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) ile Hesaplanması (*Using GIS to estimate the replacement potential of solar energy for urban dwellings*)

Mark Rylatt, Stuart Gadsden, Kevin Lomas

Environment and Planning B: Planning and Design 2003, Vol 30, s. 51-68

Bu makale, kent planları ve enerji danışmanları için prototip bir planlama destek sisteminin CBS bağlantılı yeni yönlerine odaklanmıştır. Sistemin tasarımı, ticari veri tabanı ile CBS paketini birleştirerek, konutların enerji tüketimini ve güneş enerjisi potansiyelini tahmin etmede esnek bir araç sunmaktadır. Gerekli verileri sayısal haritalardan ve hava fotoğraflarından doğrudan çekmek üzere özelleştirilmiş araçlara sahip olan bu tasarım, kent ölçeğinde enerji modellemesine yönelik verinin toplanabilmesi sorunuyla baş etmek durumundadır. Harıttan üretilen veriler, yeni dinamik bir veri sisteminin ürettiği veriler ile birleşerek, özelleştirilmiş enerji modeli ve güneş enerjisi hesaplama düzeneği için gerekli bilgileri sağlar. Bu şekilde; rastgele çözümlü düzeylerinde olmak üzere, halen kullanılan enerjinin yerine gereken güneş enerjisi potansiyeli ve karbondioksit emisyonlarının azalmasıyla ilgili sağlam hesaplamalar elde edilebilmektedir.

TÜRKİYE'DE ÇEVRE ve ÇEVRE KORUMA KONULARINA NASIL YAKLAŞMALIYIZ?

Aydan BULCA

Çevre sözünün bugün dünyada kazandığı güncellik ve yaygınlık, çevrenin önemini yadsıtacak bir bıkkınlık yaratacak boyutlara ulaşma tehlikesindedir.

1960'ların ikinci yarısında başlayan ve 1970'lerde doruğa ulaşan bu "popülerlik" sonunda, özellikle Batı'nın gelişmiş toplumlarında giderek gelişen bir "çevre dili" oluşmuş, ortaya "çevreciler" çıkmış, kişiler, kuruluşlar ve kurumlar çevre kaygısı duyan "iyi"lerle, çevreyi bozan "kötü"ler olarak tanımlanmaya başlamıştır. Her zaman varolagelmis çevrenin bugün artık uzmanları, danışmanları, koruyucuları, mühendisleri ve tasarımcıları bulunmaktadır. Çevre dili ile konuşmak gelişmiş Batı ülkelerinde bir statü sembolüne dönüşmekte, gelişmekte olan ülkeler ise ya bu statüden yoksun kalmamak için ya da gelişmişlerin baskısı ile çok kez kulaktan kapma olarak bu dili öğrenmeye çabalamaktadırlar.

Konunun, Türkiye'deki resmi statüsü de aşağı yukarı böyledir. Ancak, özünün doğru anlaşılması, kavranması ve benimsenmesi de açık bir gereksinimdir. Ülkemizde aynı oranda açık olan bir şey de kişilerin sahip çıktıkları çevrenin boyutlarının giderek artan bir ölçüde kendi konutlarının sınırlarına indirgendiği, ayakbağı ile basılmaktan çekinilen bu konutların pencerelerinden büyük

bir rahatlıkla çer-çöp ve bulaşık suyunun atılabildiği bir ortamda, bu özün gereklerinin gerçekleşmesinin zorluğudur.

Eğer bir yere varacaksak, çevre konusundaki tartışmaları bazı noktaları ile açığa kavuşturarak başlamak gerekir.

1. Çevre tartışmaları salt "kirlenme" boyutuna indirgenmemelidir.
2. "Çevre" salt "doğa" olarak algılanmamalı, yapılaşmış ve yapılaşmamış çevrenin bütünlüğü ve birbiri ile ilişkisi gözardı edilmemelidir.
3. Çevrenin korunması ile gelişme bir ikileme dönüştürülmemelidir.
4. Kamunun yeterince oluşmadığı bir ülkede yaşadığımız unutulmadan, bu konuları gündeme getirenlerin toplumsal rolü ve bu toplum yapısı içindeki konumları tartışmanın bir parçası olarak gözönünde tutulmalıdır.
5. Bir ülkede insanların doğaya karşı tutumlarının, insanların insanlara karşı olan tutumlarından farklı olamayacağı unutulmamalıdır.

En önemlisi, "çevre" her ne kadar fiziksel bir öğe ise de, ona karşı olan tutum, üzerinde yoğunlaşan talepler ve onun için yapılabilecek olanlar, toplumun kültürel, ekonomik, sosyal ve politik yapısının etkisi ile olduğundan, hiçbir çevre tartışmasının başlangıç noktası çevrenin kendisi olmamalıdır. Türkiye'de 20 yıldır boyutları gelişen, kademeleri arttırılan bir planlama eylemi vardır.

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun

Yabancıların Türkiye'deki çalışmalarını izne bağlamak ve bu yabancılara verilecek çalışma izinleri ile ilgili esasları belirlemek amacıyla 6 Mart 2003 tarihli, 25040 sayılı Resmi Gazete'de "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun" yayımlanmıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na ihdas edilen kadroları düzenleyen Kanunun 24 üncü maddesi Kanunun yayımı tarihinde, diğer maddeleri ise yayımı tarihinden itibaren altı ay sonra yürürlüğe gireceği öngörülmüştür.

Kanunun 26 ncı ve 27 nci maddeleri ile 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanununda değişiklik yapılmıştır. 6235 sayılı Kanunun 34 üncü maddesinde yapılan değişiklikle; "yabancı müteahhit veya yabancı kuruluşlar, Türkiye'de Devlet daireleri ile resmi ve özel kuruluş ve şahıslara karşı re'sen veya yerli kuruluşlarla birlikte taahhüt ettikleri mühendislik veya mimarlıkla ilgili işlerde, yalnız bu işe münhasır kalmak kaydıyla, Bayındırlık ve İskan Bakanlığının ve Odalar Birliğinin görüşleri alınarak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca verilen çalışma izni ile yabancı uzman çalıştırabilirler" hükmü getirilmiştir. 6235 sayılı Kanunun 35 inci maddesinde yapılan değişiklikle; "34 üncü madde kapsamına girmeyen işlerde yabancı mühendis ve yüksek mühendisler ile mimar ve yüksek mimarlar, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Odalar Birliğinin görüşleri alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca verilen çalışma izni ile çalıştırılabilirler" hükmüne yer verilmiştir.

6235 sayılı Kanunun her iki maddesinde yapılan değişiklikle, TMMOB'nin görüşleri alınarak yabancı mühendis ve mimarların çalışması Bayındırlık ve İskan Bakanlığının iznine bağlı iken, bu yetki Odaların ve Bakanlığın görüşleri alınmak suretiyle Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na verilmiştir.

Tüketiciin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

23.2.1995 tarihli ve 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda değişiklik yapan 4822 sayılı Kanun 14 Mart 2003 tarih ve 25048 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Kanunun 36 ncı maddesi ile geçici 1 inci maddesi yayımı tarihinde, diğer maddeleri ise yayımı tarihinden itibaren üç ay sonra yürürlüğe gireceği belirtilmiştir.

Kanunun 3 üncü maddesinde "mal" tanımı "alış-verişe konu olan taşınır esyayı, konut ve tatil amaçlı taşınmaz malları ve elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri gayri maddi malları" ifade eder şeklinde değiştirilmiştir. Kanunda ayıplı mal tanımı da yapılarak, buna ilişkin hükümler düzenlenmiş ve konut ve tatil amaçlı taşınmaz mallarda ayıplı maldan sorumluluk beş yıl olarak belirlenmiştir.

Tüketiciye sunulan mal ve hizmetlerin ilgili Bakanlıklarca belirlenen standartlara ve teknik düzenlemelere uygun olması ve denetimlerinde bu esaslara göre ilgili Bakanlıklarca yapması ve yapılması da anılan Kanunla hükme bağlanmıştır.

Tüketicinin sorunlarının, ihtiyaçlarının ve çıkarlarının korunmasına ilişkin gerekli tedbirleri araştırmak, sorunların evrensel tüketici hakları doğrultusunda çözülmesi için alınacak tedbirlerle, Kanunun uygulanmasına yönelik tedbirlere dair görüşleri, ilgili mercilere öncelikle ele almak üzere iletmek amacıyla, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı koordinatörlüğünde kurulan "Tüketici Konseyi"nde TMMOB temsilcisinin de katılımı öngörülmüştür.

Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

1.4.2002 tarih ve 24713 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliğinde değişiklik yapılmıştır. Söz konusu değişiklik 8.1.2003 tarih ve 24987 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği'nin 22 nci maddesinin (i) ve (j) bentleri değiştirilmiştir. Yönetmeliğin 6 ncı maddesi; "Kredi kullanmayan OSB'lerde; imar planı değişiklikleri, parselasyon planı ve değişiklikleri ile altyapı projelerini onaylamak üzere Sanayi ve Ticaret Bakanlığına göndermek, enerji ile ilgili altyapı projelerini ise Bakanlığın uygun görüşünü takiben onaylamak üzere ilgili mercilere göndermek" şeklinde (i) bendi, "özel OSB'lerde imar planı ve değişiklikleri, imar uygulama işlemleri ve altyapı projelerini yetkili kurum ve kuruluşların uygun görüşünü takiben onaylamak üzere Sanayi ve Ticaret Bakanlığına göndermek, enerji ile ilgili altyapı projelerini ise Bakanlığın uygun görüşünü takiben onaylamak üzere ilgili mercilere göndermek" şeklinde (j) bendi değiştirilmiştir.

Ayrıca yönetmeliğin 56. maddesinde yer alan "çekme mesafeleri", "iç yollar", "parsel içi yüklem boşaltma alanları", "parsel içi açık depolama alanları", "katılımcıya ait destek üniteleri" başlıklı bentleri de değiştirilmiştir. OSB sınırları içinde ortak kullanım alanlarının OSB adına tescil edileceği, yollar, yeşil alanlar, park ve sağlık koruma bandının OSB adına terki yapılacağı da yönetmelikte hükme bağlanmıştır.

Tarım İşletmelerinin Yeterli Tarımsal Varlığa Sahip Olup Olmadığının Tespitine Dair Yönetmelik

Tarım İşletmelerinin ekonomik bütünlüğünü korumak, işletme arazilerinin bölünmesini önleyerek sürdürülebilirliği sağlamak ve yapılacak paylaşımlarda işletmelerin yeterli ekonomik varlığa sahip olup olmadıklarını tespit etmek amacıyla "Tarım İşletmelerinin Yeterli Tarımsal Varlığa Sahip Olmadığının Tespitine Dair Yönetmelik" 26.1.2003 tarihli ve 25005 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yönetmeliğin "tanımlar" başlıklı 4 maddesinde tarımsal işletme; "üretim faktörlerini kullanarak; bitkisel ve/veya hayvansal ürünlerin üretimi için tarımsal faaliyet yapan ve işletme içerisinde tarımsal ürünlerin üretiminden sonra, koruma ve/veya işletmesini yaparak; mamul veya yarı mamul hale getirmeye yönelik ekonomik faaliyette bulunan işletme" olarak ifade edilmiştir. Yönetmelikte farklı tarım arazilerinin tanımları ile tarımsal parsel, tarımsal amaçlı yapılar, tarımsal faaliyetler tanımları da yapılmıştır.

Sürdürülebilir, ekonomik bütünlüğe ve yeterli tarımsal varlığa sahip işletme büyüklüğünü tespit etmek üzere Tarım İl ve İlçe Müdürlüklerince komisyon oluşturulması öngörülmüştür. Yönetmelikte komisyon kuruluşu ve çalışma esaslarına ilişkin hükümlerde yer almıştır.

Yönetmeliğin 7 nci maddesinde ise tarım işletmesinin değerinde azalmaya neden olan parsel bölünmelerinin önlenmesine yönelik bölünemez tarımsal parsel büyüklüklerine yer verilmiştir. Mullak tarım arazilerinde ve özel ürün arazilerinde on dekar, dikili tarım arazilerinde beş dekar, örtü altı tarımı yapılan arazilerde üç dekar, marjinal tarım arazilerinde yirmi dekarın iki katından küçük parsellere bölünemeyeceği anılan madde de hükme bağlanmıştır. Oluşturulan parselin en az bir kenarı kamuya ait bir yola gelecek ve arazi eğimi %3 ten fazla olan yerlerde parselin uzun kenarı eğime dik olacak şekilde bölüneceğine de yönetmelikte belirtilmiştir.

Bölündüğünde işletme bütünlüğü bozulabilen, işletme değerinde azalmaya neden olabilecek mantarcılık, hayvancılık, örtü altı tarımı ve su ürünleri ile ilgili üretim yapan işletmelerin bölünemeyeceği, ancak işletmeler birden fazla üniteler oluşuyor ise ve her ünite de yönetmelikle belirlenen yeterli geliri sağlıyorsa üniteler halinde bölünebileceği yönetmeliğin 8 inci maddesinde öngörülmüştür.

Kitap Tanıtımı

Hazırlayan: Nevzat CAN

SOSYAL ADALET VE ŞEHİR

David Harvey

Çev: Mehmet Morali

Kitabın önsözünde Sosyal Adalet ve Şehir kitabının etkisinin coğrafyanın sınırlarının çok ötesine geçtiği, sosyoloji, siyasal bilimler, iktisat, tarih ve antropolojide kent düşüncesini harekete geçirdiği, Marksizm'in kentle güçlü bir şekilde yeniden ilgilenmesini sağladığı vurgulanmıştır.

Kitabın kentsel araştırmalar üzerinde ani ve sarsıcı bir etkisi olduğu, coğrafyanın çalışma alanını sağlam bir şekilde genişleterek kentsel analizin amaçlarını yeni baştan tanımladığı ve bir dizi yeni soru ortaya attığı, kısacası Sosyal Adalet ve Şehir'in temel bir metin olduğu da Ira Katznelson tarafından önsözde belirtilmiştir. Kitap kent için Marksizm'in, Marksizm içinde kentin yeniden keşfini göstermektedir.

Sosyal-Adalet ve Şehir üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısmında Liberal Formülasyonlar, ikinci kısımda Sosyalist Formülasyonlar, üçüncü kısımda ise sentez yer almaktadır.

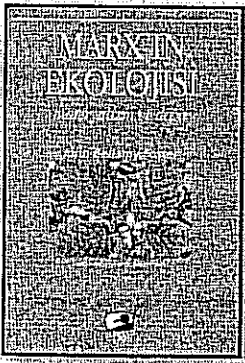
Birinci kısımda, kentsel planlama ve gelir dağılımı konularında kentsel mekansal ilişkilere yeni bir bakış açısı getirmektedir. Kent hakkındaki kuram oluşturmak için sorular sormakta, toplumsal süreçler ile mekansal biçimi kavramsallaştırma, bağdaştırma çabasına girmektedir. Kentsel sisteminde değişikliği getiren süreçleri anlamak ve bu süreçlerin değerlendirmesini yapabilmek için kentsel nüfusla gelirin yeniden dağıtılmasına yönelik işleyişleri incelemektedir. Son bölümde ise, sosyal adalet ilkelerine dayanan mekansal ve bölgesel tahsisin normatif kuramını oluşturmada, adil yollarla sağlanan adil bir dağılım olup olmadığını araştırmaktadır.

İkinci kısımda, Harvey kenti, toplumsal artık değer, iktisadi örgütlenmenin egemen tarzı ve toplumun mekansal örgütlenmesi arasındaki ilişkiler alanı bağlamında ele almaktadır. Sentez kısmında ise, kentleri yaratan, kentsel farklılaşmayı getiren, kentselleşmeyi farklı yönlere süren güçleri ortaya konulmaktadır. Artık değer dolaşım tarzının değiştiği, ancak kentlerin çoğunluğun azınlık tarafından sömürülmesi gerçeğinin değişmediği belirtilmektedir.

İSTEME ADRESİ

Metis Yayınları, 2003

İpek Sokak 9, 80060 Beyoğlu, İSTANBUL

MARX'IN EKOLOJİSİ

Materyalizm ve Doğa

John Bellamy Foster

Çev: Ercüment Özkaya

John Bellamy Foster, Marx'ın çoğu kez ekoloji karşıtı bir düşünür olarak nitelenmesine karşı çıkmaktadır. Marx'ı farklı bir tarzda, ekolojiji düşüncesinde merkezi bir yere

sahip olarak kavrayan bir tarzda yorumlamaktadır. Marx'ın dünya görüşünün derinden, sistematik biçimde ekolojik olduğu ve bu ekolojik perspektifin onun materyalizminden kaynaklandığı görüşüne ulaştığı kitabın önsözünde ifade edilmektedir. Toplumsal kurama ve bunun ekoloji ile ilişkisini, diyalektik biçimde ortaya çıkışı bakımından yeniden sorgulayarak, materyalizmin temellerine geri dönerek sorunun yanıtı özden başlayarak aramaktadır. Marx'ın toplumsal düşüncesinin, ayrılmaz bir biçimde bir ekolojik dünya görüşüne bağlı olduğunu vurgulamaktadır.

Kitap giriş ile, başlamakta, altı bölümden sonra sonsöz ile sonuçlanmaktadır. Girişte materyalizm ve ekoloji kavramları açıklanarak, bu kavramları çağdaş sosyo-ekolojinin krizi içinde yorumlanmaktadır.

Bölümlerde ise, toplumun maddi-üretken koşullarının önceliğini ve bunların insan olanaklarının ve özgürlüğün sınırlarını nasıl çizdiğini tarihsel olarak materyalist bir doğa anlayışıyla ortaya koymaktadır. Çalışma Marx'ın (ve Darwin'in) hayatı ve eseri üzerine kurulmuş olduğundan, bu düşünürlerin 1882-1883 yıllarına düşen ölümlerile sona ermektedir.

Sonsöz'de Marksist kuramın bu alandaki sonraki gelişimi ve tarihsel-materyalist ekolojisinin konu üzerinde bazı düşüncelerine yer verilmektedir.

İSTEME ADRESİ

EPOS Yayınları, 2001

Olgunlar Sokak, No: 20/15 (06640) Kızılay/ANKARA

Tel: (0312) 4250895-4258604

ÖZGÜRLÜĞÜN EKOLOJİSİ

Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülüşü

Murray Bookchin

Çev: Alev Türker

Bookchin, çevrecilerin, karşılaştıkları sorunların nedenlerine ve bu sorunların uzun vadeli çözümlerine ilişkin görüşlerin yetersizliği ve reformcu olması nedeniyle kitabı ele almıştır.

Kirililiğe karşı eko-anarşist bir müca-

dele içinde yer aldıktan sonra, ekolojik krizin toplumsal kaynaklarına ilişkin tutarlı bir görüş getirmek ve toplumu akılcı çizgilerde yeniden yapılandırmak için eko-anarşist bir proje olan bu kitabı yazmıştır.

Çevresel sorunların kökenlerinin doğayı salt insanın üretim ve tüketiminde kullanacağı "kaynaklar"dan oluşan bir yığın olarak gören bir doğal dünya görüşünü besleyen hiyerarşik, sınıfsal ve rekabetçi kapitalist sistemde olduğunu göstermeye çalışmıştır. İnsanın insana tahakkümünü, insanın "Doğa"ya hakim olmaya mahkum olduğu bir ideolojiye yansıdığını iddia etmektedir.

Kitap giriş, on iki bölüm ve sonsözden oluşmaktadır. Girişte insanın doğaya hakim olma anlayışının, insanın insan üzerindeki gerçek tahakkümünden kaynaklandığını belirtmekte olup, kitabın radikal

toplumsal ekoloji gereksinimini karşılamak için yazıldığı belirtilmektedir.

Toplumsal ekoloji kavramını açıklayan bölümlerle birlikte, yazı öncesi, hiyerarşik olmayan toplumsal bakış açıları, teknikleri ve düşünme biçimleri ile hiyerarşi ve tahakküme dayanan uygarlıklar arasındaki karşıtılıklar çerçevesinde konuya yaklaşan bölümler kitapta yer almaktadır. Kitap bölümlerinde analitik, tarihsel bir yaklaşımdan öte birkaç yerel düşünce etrafında konu ele alınmaktadır. Diyalektik bir bakış açısı ile ekolojik bir bakış açısı arasındaki uyumu sağlama arayışı görülmektedir.

Sonsöz de ise, ekolojik toplumun genel çerçevesi verilmektedir. Ekolojik bir toplumun nasıl görüneceği ve nasıl işleyeceği konusunda bir belirlemeye girilmektedir.

İSTEME ADRESİ

Ayrıntı Yayınları, 1994
Piyer Loti cad. 17/2 34400
Çemberlitaş/İSTANBUL
Tel: (0212) 5187619

ÜÇ EKOLOJİ

Félix Guattari
Çev: Ali Akay

Félix Guattari Üç Ekoloji kitabında çevre sorunlarını, sosyal, ekonomik, siyasi ve estetik sorunlarla birlikte düşünmektedir. Kirlenen çevre ile birlikte, aile, komşuluk, yardımseverlik gibi mikro ilişkilerin, uluslararası siyasete kadar makro ilişkilerin yeniden ele alınması

gerektığı yönünde görüşlerini dile getirmektedir.

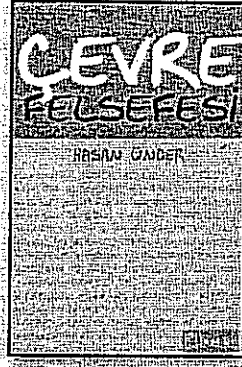
Kar amacıyla yürüyen ve bu yönde hazırlanan kapitalist pazar ve sermaye akımı ilişkileri üzerine kurulu şirketlerin yanısıra, yardım severlik ve dayanışma üzerine kurulu şirketlerinde sorgulanması gereği üzerinde durulmakta, yeni bir etik geleneğin gerekliliği vurgulanmakta.

Guattari'nin Üç Ekoloji kitabında, ekolojik bunalıma gerçek yanıtın dünya düzeyinde ve gerçek bir sosyal, siyasi ve kültürel devrim oluşması ve bunların maddi ve manevi varlıkların üretiminin araçlarını yeniden düzenlemeleri şartıyla mümkün olacağı belirtilmektedir. Duyguların (şizo-analiz) da bu kapsamda düşünülmesi gereği üzerinde de durulmaktadır.

Kitabın diğer bölümlerinde, Ali Akay ve Özgür Uçkan, Guattari'nin ilgi alanları ve Deleuze, Foucault ve Guattari merkezi de şizoanaliz üzerine incelemeleri ortaya konulmaktadır.

İSTEME ADRESİ

Hil Yayınları, 1990
Oba Sokak Kavaala Apt. No: 1/1
Cihangir/İSTANBUL
Tel: (0 212) 143 35 03

ÇEVRE FELSEFESİ

Etik ve Metafizik Görüşler
Hasan Ünder

Kitapta esas olarak mekanist görüşle ekolojik görüşün tezleri sunulmaktadır. Kitabın birinci kısmı mekanist görüşe ayrılmıştır. Bu kısımda mekanist görüşün oluşumunda belirleyici rol oynayan teknolojik bilimsel gelişmeleri ve bu görüşün oluşmasına büyük katkısı

olan filozoflar ele alınmakta, mekanist görüşün çeşitli felsefi sorunlarına ilişkin görüşleri ve varsayımları sunulmaktadır.

İkinci kısım ise ekolojik görüşe ayrılmıştır. İlk bölümünde ekolojik görüşün bilimsel ve bilimsel olmayan tarihsel kökenleri ele alınmaktadır. Ekolojik görüşün varlık, epistemoloji, insan ve insan-doğa ilişkileri konusundaki temel eğilimlerde belirlenmeye çalışılmakta, etik konusuna ayrıca yer verilmektedir. Yeni insanmerkezcilik, tanrıçılık, faydacılık, hayvan hakları, yaşama ve doğaya saygı, derin ekoloji, toprak, cankurtaran sandalı etiklerine değinilmekte, ekolojik görüşün siyasete ve eğitime ilişkin yaklaşımları sergilenmektedir.

Sonsözde, ekolojik görüşün, çevre sorunlarının bilincine varmamıza, daha iyi tanımamıza katkıda bulunduğu, insanın doğa içindeki yerine ilişkin yeni bir bakış açısı getirdiği belirtilmektedir. Çevrenin bir vicdan sorunu haline gelmesinde ekolojik görüşün önemli katkıda bulunduğu vurgulanmaktadır.

İSTEME ADRESİ

Doruk Yayınları, 1996
Sakarya Cad. No: 36/11
06420 Yenışehir - ANKARA
Tel: (0312) 435 24 97

Tez Özetleri*

Hazırlayan: A. Erdem ERBAŞ, Gülçin TUNÇ

İSTANBUL KENT ÇEPERİNDE SAÇAKLANMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK: EYÜP KENT ÇEPERİ ÖRNEĞİ

DOĞRU, A. Basit

Yüksek Lisans

Mimar Sinan Üniversitesi

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Planlama

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Güzin KAYA

Temmuz, 2002

Metropoliten alanların dışı doğru gelişerek yayılması, saçaklanma ve kent çeperi olgusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Saçaklanma alanlarındaki hızlı dönüşüm, birçok sorunun kaynağını teşkil etmiştir. Çeperdeki değişimin analizi, saçaklanma dinamiklerinin ve bu alanlarda oluşan sorunların belirlenerek İstanbul Metropoliten Alan saçaklanma alanlarında oluşan sorunların araştırılması çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Saçaklanma alanlarında ortaya çıkan sorunlar, metropoliten kent çeperinde gelişim ve dönüşüm ekonomik ve mekansal boyutlarıyla ele alınmıştır. Saçaklanma olgusunun anlaşılması için öncelikle konunun kuramsal boyutu araştırılmıştır. Metropoliten alanların çevresinde bulunan kırsal alanlar ve yerleşmeler, saçaklanma sürecinde değişerek metropoliten kentin bir parçası haline gelmektedir. Kent çeperindeki değişim süreci ve niteliği, kentin metropolitenleşme ve saçaklanma durumuna bağlıdır. Bu sebeple, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke metropollerindeki saçaklanma olgusu birbirinden farklıdır. Bu çalışmada daha çok gelişmekte olan ülke metropollerinde saçaklanma olgusu araştırılmıştır. Metropolitenleşme sürecinde oluşan alt bölgeler incelenerek kent çeperi belirlenmiştir. Çeper, metropoliten alanın alt bölgelerden biri olup, merkezden sonra gelen kuşaktır. Kendi içinde kırsal ve kentsel çeper olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Kent çeperinin belirlenmesi için belirli ölçütler kullanılmaktadır. Türkiye'de ve dünyada kent çeperi ve ölçütleri ile ilgili yapılmış çalışmalar ve modeller inceleyerek, çeper ölçütleri belirlenmiştir. Bu ölçütlerin başında, demografik-ekonomik ve fiziksel ölçütler gelmektedir. Çalışmada, ayrıca, İstanbul Metropoliten Alanı kent çeperi için yeni ölçütler belirlenmiştir. Oluşturulan kuramsal çerçeveye göre, İstanbul Metropoliten Alanı'nda saçaklanma süreci, saçaklanma alanları ve değişimi araştırılarak, bir saçaklanma modeli oluşturulmuştur. Saçaklanma sürecinde, sosyo-demografik, ekonomik, mekansal dönüşüm ve ortaya çıkan sorunlar kapsamında kontrolsüz yapılaşmanın gelişiminin doğal kaynakları tehdit etmesi incelenmiştir. Oluşan sorunların başında doğal kaynakların yoğun olduğu kırsal alanların kontrolsüz bir biçimde yapılaşması gelmektedir. Kent çeperindeki bu gelişimin daha iyi analiz edilebilmesi için Eyüp Kent Çeperi örneğinde araştırma yapılmıştır. Doğal kaynaklarda oluşan tahribatın değerlendirilmesi için sürdürülebilir gelişme olgusu incelenmiştir. Eyüp Kent Çeperinde saçaklanmanın analizi sonuçları ortaya çıkan orman alanlarının yok edilerek yerleşmeye açılması, içme suyu havzalarının kaçak yapılaşma sonucu kirletilmesi, tarım alanlarının kentsel yapılaşmaya açılarak doğal yapı ve ekolojik dengenin bozulması gibi sorunlar İstanbul kent çeperi ile ilişkilendirilerek sürdürülebilir çevre açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent Çeperi, Saçaklanma Alanı, İstanbul Metropoliten Alanı, Eyüp, Doğal Kaynaklar, Sürdürülebilirlik.

METROPOLİTAN ALANLARDA BÜYÜK ALIŞVERİŞ MERKEZLERİ VE YER SEÇİM KRİTERLERİ: İSTANBUL METROPOLİTAN ALANI ÖRNEĞİ

YILMAZ, Cem

Yüksek Lisans

Mimar Sinan Üniversitesi

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Planlama

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Güzin KAYA

Ocak, 2002

Dünyanın, 1930'larda fordist sermaye birikimi ile girdiği değişim süreci, 1970'lerde post-fordist birikim ve

1980'den sonra küreselleşmeyle birlikte toplum yapısını, alışveriş alışkanlıklarını, tüketim normlarını değiştirmiştir. Bu değişimle birlikte, kente ticaret mekanları da değişmekte/dönüşmektedir. Bu da, kentin mekansal organizasyonunda farklılaşmalara neden olmaktadır. Çalışmada, değişen/dönüşen ticaret mekanlarına eklenen büyük alışveriş merkezlerinin, kentin mekansal organizasyonu içinde hangi ölçütlere göre hangi bölgelerde yer seçtiklerinin analizi yapılmaktadır. Bu gelişim ve analiz İstanbul metropoliten alanı genelinde ve bu alanda faaliyet gösteren büyük perakende ticaret kuruluşu, alışveriş merkezi yatırımcısı Carrefour özelinde ele alınmaktadır.

Çalışmanın giriş bölümünde, amaç, kapsam ve yöntem yer almaktadır. Birinci bölümde, küreselleşmeyle birlikte uluslararası bir kimlik kazanan büyük perakende ticaretin ve alışveriş merkezlerinin tarihsel gelişimi; ikinci bölümde, büyük perakende ticaretin yer aldığı alışveriş merkezlerinin üzerine inşaa edileceği arazinin veya içinde yer alacakları binanın belirlenmesi, en uygun seçeneğin karara bağlanması; üçüncü bölümde, İstanbul metropoliten küreselleşen dünya pazarındaki yerinin pazar göstergeleri, ticari alanları ve alışveriş merkezleri analiz edilmektedir. Dördüncü bölümde, dünyadaki büyük perakende ticaret gelişiminin önemli şirketlerinden biri olan Carrefour'un İstanbul için geliştirdiği yer seçimi ve büyüme stratejileri analiz edilmekte; sonuç ve öneriler bölümünde ise birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerden elde edilen sonuçlar değerlendirilip İstanbul metropoliten alanındaki yansımalarına dikkat çekilmekte, kente alışveriş merkezleri gelişimi konusunda öngörülerde bulunulmaktadır.

Bu çalışma, metropoliten alanlarda kentsel mekan organizasyonunun belirleyicilerinden olan alışveriş merkezleri için yer seçimi ölçütlerinin önemini, değişen ve oluşan yer seçimi kuramlarını, bunların İstanbul metropoliten alanındaki yansımalarını, uygulamalarını Carrefour alışveriş merkezleri özelinde ortaya koymaktadır.

* İsteyen üyelerimiz Oda Genel Merkezimizin iletişim adreslerine yüksek lisans ve/veya doktora tez özetlerini gönderebilirler.

METROPOLLEŞME SÜRECİNDE KENT ÇEPERLERİNDE GELİŞMELER: ANKARA VE PURSAKLAR ÖRNEĞİ

YAZAR, Kadir Hakan

Yüksek Lisans

Mimar Sinan Üniversitesi

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı
Kentsel Planlama

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Güzin KAYA
Temmuz, 2002

Ankara kent çeperleri üzerine yapılan bu çalışmanın amacı, Ankara kenti özelinde çeperlerin nasıl bir gelişim ve dönüşüm yaşadığını ortaya koymaktır. Bu kapsamda, kent çeperlerindeki gelişimin kent makroformu, kent ekonomisi, kentin iç ve dış dinamikleri ile olan ilişkileri saptanmış, çeperler ile kentin fiziksel, demografik, ekonomik, yasal ve yönetsel süreçleri arasındaki etkileme-etkilenme biçimleri ortaya konmuştur. Tüm bu sistemin aynı zamanda planlama süreci içindeki yeri ve planlamanın bu ilişkilere olan etkileri de incelenmiştir.

Çalışmada yöntem olarak literatür taraması sonucunda elde edilen bilgiler derlenmiş ve tez çalışmasına temel oluşturmuştur. Bunun yanı sıra, yönetsel organların yürütmüş olduğu konu ile ilgili çalışmaların çeşitli dokümanları (yasalar, yönetmelikler, haritalar, planlar) alınarak kaynak olarak yararlanılmıştır. Ayrıca, konu ile ilgili olan tezler ve araştırmalar incelenmiş ve faydalanılmıştır. Kavramsal çerçevenin bu şekilde oluşturulmasından sonra Ankara kent çeperlerindeki gelişimin örneklediği Pursaklar üzerinde bir alan araştırması yapılmıştır. Bu araştırmada yerinde gözlem, mülakat ve resmi kayıtlardan tarama yöntemi kullanılarak alan ile ilgili bilgiler toplanmış ve bunlar, Ankara üzerine yapılan çalışmalarla karşılaştırılmıştır.

Yapılan tüm bu çalışmaların sonucunda Ankara kent çeperlerinin gelişiminin, büyüme noktalarının etrafında yağ lekesi şeklinde gerçekleştiği, çeperlerde ikili yapıların oluştuğu, çeper gelişiminin ve ekonomik dönüşümünün merkeze dayalı olduğu, uygulanan yasal ve yönetsel politikaların çeperler üzerinde belirleyici olduğu ortaya konulmuştur. Anahtar Kelimeler: Metropolitan Saçaklanma, Kent Çeperi, Kent Saçaklanması, Çeperde Dönüşüm, Devamlı Gelişme Alanı.

YENİ KENTLEŞME BAĞLAMINDA KOMŞULUK BİRİMİ TASARIM İLKELERİ

ÖNÜÇ, Gülşen

Yüksek Lisans

Mimar Sinan Üniversitesi

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı
Kentsel Tasarım

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Aykut KARAMAN
Haziran, 2002

Bu çalışmada, kentlerde kalabalık, kirlilik, yoğun ve kalitesiz yapılaşma, kişisiz ve kimliksiz mekanların gelişimi sonucunda oluşan kentsel kriz ile bu krizin kentliler üzerinde yarattığı baskı ve sosyal sorunlara, geleneksel yerleşmelerdeki doğruları komşuluk birimi ölçeğinde tasarım- kullanarak bir çözüm getirme arayışında olan yeni kentleşme kavramı örnekleri incelenerek, daha sonra yapılacak yeni yerleşmelere rehber olabilecek komşuluk birimi tasarım kriterlerini oluşturabilmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Komşuluk Birimi, Yeni Kentleşme, Kamusal Alan, Özel Alan ve Kentsel Kod Sistemi.

İSTANBUL METROPOLİTEN ALANINDA SANAYİ YER SEÇİMLERİNİN İRDELENMESİ: İKİTELLİ O.K.S.B., DUDULLU O.S.B., ÇERKEZKÖY O.S.B ÖRNEKLERİ

KIZILDEL, Celal

Doktora

Mimar Sinan Üniversitesi

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı
Şehircilik

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Sümer GÜREL
2000

Kentlerin oluşumu ve günümüze kadar geçirdiği evrim, bir bakıma, insanlık tarihini yansıtır bir gelişim sürecidir. Tarımın başlaması insanların belli bir yerde yoğunlaşmasını sağlarken, artı ürünün oluşması da kentlerin ortaya çıkışını nedenlemiştir. Kentler köklü dönüşümü Sanayi Devrimi ile yaşamıştır. Sanayi Devrimi ile oluşan "sanayi kenti"nin evrimleşmesiyle metropoliten kent oluşmuştur.

İstanbul kenti de bu tarihsel sürece koşut olarak gelişmiştir. Ancak, İstanbul'un metropolitenleşme sürecine girişi, gelişmiş ülkelerdekine aksine, sanayi kenti-sanayi toplumu evrimini

yaşamakta olan bir kentsel yapı üzerinde başlamıştır. Kent, 1960'larda girdiği metropolitenleşme sürecine ilişkin aşamalardan geçerek günümüzdeki "megapol" boyutuna erişmiştir.

Sanayi, kentin gelişimi ve biçimlenişinde temel belirleyicilerden en önemlisidir. Sanayi yer seçimlerinin hem üretimde ekonomiklik, verimlilik ve rantabilitenin sağlanması, hem de-kentsel gelişimin sağlıklı yürütmesi bakımından önemi vardır.

İstanbul'un makroformunun oluşumunda sanayinin önemli oranda etkinliği olmuştur. Bu çalışma ile, İstanbul Metropolitan Alanı'nda sanayinin gelişiminin kentsel mekanın oluşumu ve biçimlenişine olumlu ya da olumsuz etkilerinin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun yanında, çok yönlü bir bakış açısıyla ve çeşitli etmenlere bağlı olarak yer seçimi yapılmasına dönük bir sanayi yer seçimi modeli geliştirilmiş ve İkitelli Organize Küçük Sanayi Bölgesi, Dudullu Organize Sanayi Bölgesi ile Çerkezköy Organize Sanayi Bölgesi, geliştirilen bu yer seçimi modeline bağlı olarak irdelenmiştir.

Yedi bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde, konunun ele alınışı, konuya yaklaşım ve yöntemle ilişkin düşüncelerin ortaya konduğu "Giriş" yer almaktadır. İkinci bölümde, kentlerin doğuşundan metropoliten kente varıncaya değin yaşanan kentsel gelişme gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler bakımında incelenmiş, kent modelleri anlatılmış, sanayi yeri seçimi konusu çeşitli yönlerden ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, sanayinin Türkiye'deki gelişimi anlatılmıştır. Dördüncü bölümde, İstanbul kentinin doğuşundan günümüze kadar yaşanan süreçte geçirdiği değişim ve günümüz İstanbul'unun oluşumundaki etkenler incelenmiş, Metropolitan Alanda'ki sanayinin dağılımı anlatılmış ve yer seçimi etmenlerine bağlı olarak İstanbul kentine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Beşinci bölümde, geliştirilen modele bağlı olarak İkitelli Organize Küçük Sanayi Bölgesi, Dudullu Organize Sanayi Bölgesi ile Çerkezköy Organize Sanayi Bölgesi'ne ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Sonuç bölümünde ise, çalışmanın daha önceki bölümlerinde verilen bilgilere dayalı olarak değerlendirmeler yapılmıştır.

KAÇAK YAPILAŞMA YİNE ÖZENDİRİLİYOR. DOĞAL SİT ALANLARINA İMAR İZNI DOĞA KATLIAMIDIR. KIYILAR VE ORMANLAR YAĞMA VE TALAN DÜZENİNE, İŞGALCİLERE TERKEDİLEMEZ* (22.05.2003)

Hükümet, yeni kaynak arayışları çerçevesinde, daha önce ayrı ayrı yasal düzenlemelerle satışını planladığı, doğal sit alanları, kıyı alanları, orman alanları, boğaziçi koruma alanları, hazine mülkiyetindeki tarım alanları ve işgal edilmiş hazine arazilerini, şimdi tek bir yasal çerçevede, İmar affı niteliğinde bir kanun tasarıları olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine sunmuş bulunmaktadır. Böylece hükümet, sözünü ettiği "sürpriz kaynaklar"ın temelinde kamuya ait kıyıları, ormanları, tarım alanlarını işgal edenleri affederek, çağdaş kentleşme ve yerleşme politikaları yerine kolaycı ve popülist yaklaşımı tercih ettiğini ortaya koymaktadır.

Hükümet hukuk düzenini, adalet kavramını ve ahlaki değerleri altüst eden ve yozlaştıran "af" anlayışını; vergi barışı adı altında vergisini düzenli ödeyenleri enayi yerine koyarak cezalandırma anlayışında olduğu gibi bu yasa tasarısında da devam ettiriyor. Kaçak kent parçalarının kentlerimizde hakim görüntü oluşturduğu günümüzde, yeni bir İmar affını gündeme getirmek, "yağma ve talan düzenine evet" demekten başka bir şey değildir.

İmar affı niteliğinde, hazine arazileri üzerinde yapılan gecekonduların sahiplerine işgal ettikleri arsaların satışı, tam anlamıyla işgalciyi ödüllendirmektedir. Arsa ve gecekonduların mafyasasını cesaretlendirerek yeni işgalleri ve yeni yağmaları teşvik eden bir yaklaşımdır. Özellikle son 20 yılda kamu arazilerini yağmalayarak, tarım ve orman alanlarını yok ederek, içme suyu havzalarını işgal ederek 3-5 katlı apartmanlara veya lüks villalara dönüşen kaçak yapılarıdan oluşan kent parçaları, salt barınma amacıyla yapılan gecekondunun masumiyetini de ortadan kaldırmıştır. "Gecekonduya af" adı altında yapılan yasallaştırmalar, kentsel rantı el koymaktan başka bir amacı olmayan gözü dönmüş arsa ve konut mafyasını cesaretlendirmekten ve teşvik etmekten başka bir anlam taşımamaktadır. Geçmişle 13 kez gündeme gelen İmar affının kaçak yapılaşma sorununu çözmediği, aksine ölçsüz bir biçimde teşvik ettiği kentlerimizde yaşanan gerçeğe ortadadır.

1. derece doğal sit alanları, gerek bitki örtüsü ve yaban hayatı, gerek ekolojik ve peyzaj değerleri açısından doğal, özgün ve üstün nitelikleri olan yerlerdir. Bu alanların doğal değerlerinin korunarak herkesin yararlanmasına açık alanlar olarak kalması zorunludur. Bu alanların yapılaşmaya açılarak bir takım kişilerin bahçesi haline getirilmesi sit alanı mantığına aykırıdır ve bu konuda da hükümet ahlaki sorumluluk örneği vermektedir. Doğal sit alanlarının imara açılması, ülkemizde bugüne kadar özgün nitelikleriyle korunabilmiş son doğal değerlerimizin de yok edilmesi sürecini başlatacaktır.

Bu çarpık yaklaşım yeni tasarıda hazine arazilerini tarımsal amaçlarla kullananlara da uygulanarak bu arazilerin kullanıcılarına satılması öngörülmektedir. Bu işleri gerçekleştirmek için yasa çıkartmak yasal olarak sorumsuzluğu sağlasa da hükümetin ülkemizin geleceğini

salma konusundaki ahlaki sorumluluğunu örtmeyecektir. Orman ve hazine arazileri üzerine kurulan ancak yatırımcısının tahsis sözleşmesine aykırı davranması nedeni ile geri alınması gereken turizm tesisleri ve tersaneler için de af getiriliyor. Açılan davalardan vazgeçiliyor ve yeni dava açma engelleniyor. Komik cezalar ile bu tesisler yasal hale getiriliyor.

Hükümet, yeni kaynak arayışı için ülkemizde yasalara uyarık yaşayan kesimlerin duyarlılığını ve tepkilerini hiçe sayan ve işgalciyi ödüllendiren bu yaklaşımdan vazgeçmeli, kaçak ve yasalara aykırı eylemleri mevcut yasalarla cezalandırma yoluna gitmelidir. Böylece hem hukuk ve adalet düzeni içerisinde gereksinim duyduğu parasal kaynağı sağlayabilecek hem de bundan sonraki süreçte kaçak yapılaşma ve yasa dışı girişimler için özendirici olmayacaktır.

Hükümet derhal orman alanlarını, kıyı alanlarını, sit alanlarını ve hazine arazilerini kaçak yapılaşmalardan temizlemelidir. Şehir plancıları Odası olarak, hükümeti ülkemizin topraklarını ve doğal kaynaklarını, mali sorunların çözümü için sorumsuzca kullanmaktan vazgeçmeye ve son 40 yıldır kentleşme ve planlama konularında yaşanan kısır döngüyü kırmak için çözüm geliştiren şehir plancılarını dinlemeye davet ediyoruz. Aksi halde doğal kaynaklarımız, tarihi ve kültürel değerlerimiz hızla yağma, talan düzeninin kurbanı olacaktır. gibi, sosyal altyapısı, parkı, okulu olmayan kentlerimiz, çok boyutlu sosyal ve ekonomik çatışmaların mekanı haline gelecektir.

DÜNYA ÇEVRE GÜNÜNDE, DOĞAYA KARŞI YIKICI TUTUM MECLİS GÜNDEMİNDE* (05.06.2003)

Sağlıklı ve Temiz Bir Çevrede Yaşamak Temel İnsan Hakkıdır

5 Haziran 1972 tarihi, çevresel ve doğal değerlere karşı duyarlılığın temel insan hakkı mertebesine ulaşmasında oldukça önemlidir. O tarihte Stockholm'de toplanan Birleşmiş Milletler Çevre ve İnsan Konferansında, "sağlıklı ve temiz bir çevrede yaşamın temel bir insan hakkı olduğu" kabul edilmiştir. O tarihten beri de Konferansın yıldönümü olan 5 Haziran günü tüm dünyada "Dünya Çevre Günü" olarak kullanılmaktadır.

Doğal Varlıklar ve Değerler Sınırsız, Sonsuz ve Tükenmez Değildir

Geride bıraktığımız 30 yıllık süre, yaşadığımız çevreye ve sahip olduğumuz doğal değerlere karşı geliştireceğimiz tavır niteliğinde çok önemli dönüşümlerin ve ilerlemelerin yaşandığı, bu bağlamda pek çok yeni kavramın ortaya atıldığı bir dönem oldu. Bu gelişmelerin temel eksenini; doğal varlıklar ve değerleri barındıran yaşam çevrelerimizin sonsuz, tükenmez ve sınırsızca kullanılabilir olacak bir yapıda olmadığına anlaşılması oluşturmaktadır. Bu anlayıştan hareketle de başta ekonomik kalkınma politikaları olmak üzere yaşam çevrelerimize müdahale etmeyi içeren pek çok alanda yürütülecek etkinliklerin, doğal varlıkların, çevresel değerlerin kısa vadede yok olmasının önlenmesini ve bunların gelecek kuşaklara aktarılmasını veri alması ilkesi yaygınlık kazanmıştır. Sürdürülebilirlik kavramı ve bu kavramın uygulanmasına dönük stratejiler bu ilkenin en somut ifadeleridir. Bu gelişmelerin uluslararası düzeylerde ele alınması

* TMMOB Şehir Plancıları Odası Yönetim Kurulu tarafından yapılan basın açıklamaları

da çevre alanındaki politika ve uygulamalardan toplumların sadece kendilerine karşı değil kendileri dışındaki dünyaya karşı da sorumlu tutulmaları ile ilişkilidir. Bugün artık herkes tarafından kabul edilmesi gereken bir gerçek var. Her toplum doğal ve çevresel varlıklarını ve değerlerini korumak, bunları gelecek kuşaklara aktarmak sorumluluğuna sahiptir.

Dünya Çevre Gününde Doğal Sit Alanları Tehdit Altında

Çevresel duyarlılığa her zamankinden daha fazla sahip çıkılması gereken bir günde, 5 Haziran Dünya Çevre Gününde, TBMM'nin gündeminde yer alan yasa tasarı, tüm bu gelişmelere sırtını dönmüş ve doğal değerlerimizi alınıp satılan bir piyasa malı olarak gören bir tutum içermektedir. Birinci derece doğal sit alanlarını yapılaşmaya açmayı hedef alan ve hali hazırda bu alanlardaki kaçak yapıları da yasallaştırarak imar affı getiren bu yasa düzenlemesi, sadece bizlerin değil tüm dünyanın ve gelecek kuşakların ortak malı olan doğal değerlerimizi özel mülkiyete açmaya hazırlanmaktadır. Ekolojik değerler ve bitki örtüsü açısından doğal, üstün ve özgün nitelikleri olan doğal sit alanlarının korunmasına ve buraların herkesin yararlanması için açık alanlar olarak kalmasına özel bir önem atfedilmesi kamu ve toplum yararı açısından bir gereklilik olduğu gibi dünyanın üzerinde hemfikir olduğu evrensel değerlerin de bir gereğidir. AKP iktidarınca yapılan ve "sürpriz kaynak" olarak nitelendirilen dahiyane! buluşun, doğal sit alanlarından yararlanmayı yapılaşarak rant sağlamak ve korumayı ise yapılaşma oranını %6'da tutmak biçiminde içerdiği iddia edilmektedir. Bu kabul edilmesi mümkün olmayan bir tutum olduğu gibi aslında büyük bir kandırmacadır. Bu yasa düzenlemesinin amacı kısa vadede tüm toplumun ortak malı olan ve dünya mirası konumundaki doğal değerlerin kişilere peşkeş çekilmesi uzun vadede ise bu uygulamanın tüm doğal, kültürel ve tarihi miras konumundaki alanlara yayılmasıdır.

Büyük Tehlike Yakında

Meclis gündeminde bulunan tasarrınin yasalasmasi halinde ülkeyi büyük bir tehlike beklemektedir. Bu tehlike kıyıların, orman alanlarının, doğal alanların yağmalanmaya başlanması, tehlikesidir. Yasa tasarrınınin imar affi da getiriyor olması, geçmiş dönemlerde de tanıklık etmiş olduğumuz gibi pek çok alanı işgal etmeyi ve yağmalamayı bekleyen kesimleri cesarelendirecek ve önümüzdeki günlerde tartışmaya açılacak genel nitelikli bir imar affını zeminini hazırlayacaktır. İmar affları konusunda yaşadığımız geçmiş tecrübelerimiz her affın bir sonraki affa zemin hazırladığını ve her affın toplumsal ve mekansal değerlerimize geri dönüşü mümkün olmayan zararlar verdiğini göstermektedir. Hükümetin, yaklaşan yerel seçimlere hazırlanmak ve seçim yatırımı yapmak adına ülkeye çok önemli zararlar verecek böylesi bir tavır içinde olması kaygı vericidir.

TBMM Çevrenin Korunması Sorumluluğunu Taşımayacak Mı?

5 Haziran Dünya Çevre Gününde, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülecek olan Kanun Tasarısı, doğal varlıkların ve çevresel değerlerin benzersiz örneklerinin bulunduğu birinci derece doğal sit alanlarını yapılaşmaya açarak kendimize ve insanlığa karşı sorumluluklarımızı yerine getirmeyeceğimizi ilan etmektedir. Eğer Tasarı mevcut haliyle Plan ve Bütçe Komisyonu tarafından da uygun görülürse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türkiye toplumuna ve insanlığa karşı doğal çevrenin korunması sorumluluğunu taşımadığını ilan etmiş olacaktır.

Başta T.C. Anayasası ve taraf olunan uluslararası anlaşmalara aykırılık taşıyan ve dünyanın üzerinde uzlaşma sağladığı evrensel değerleri yok sayan düzenlemelerde, toplumun pek çok kesiminin karşı çıkışına rağmen ısrar eden AKP hükümetine yaptığı yanlış gösterme görevi en başta TBMM'ne düşmektedir. TBMM, tezkere oylamasında gösterdiği doğru tavır doğal sit alanlarını işgale ve yağmaya açan söz konusu yasa tasarrısını reddederek de göstermelidir. Bu, toplum ve kamu yararından yana olan, ülkenin geleceğinin kısa vadeli rant hesaplarına kurban edilmesine razı olmayan başta milletvekilleri olmak üzere hepimizin görevi ve sorumluluğudur.

Şehir Plancıları Odası olarak bu sorumluluğumuzu yerine getirmek amacıyla hafta başında TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu üyelerine, diğer komisyonların başkanlarına ve partilerin grup başkan vekillerine kapsamlı bir rapor ilettik. Raporda, mevcut yasa tasarrısının içerdiği olumsuzluklara ilişkin görüşlerimizin yanı sıra imar afflarının yarattığı yıkıcı sonuçları ortaya koyan değerlendirmeler yer almaktadır. Şehir Plancıları Odasının geçmiş birikimleri doğrultusunda hazırlanan raporda dile getirilen görüşlerimizin dikkate alınması halinde, TBMM'nin gerek doğal sit alanlarının yapılaşmaya açılması gerekse imar affı düzenlemeleri konularında doğru bir tavır sergileyeceğine olan inancımız tamdır.

HAZINE ARAZİLERİNİN SATIŞINA HAYIR* (01.07.2003)

Bir süredir TBMM gündeminde bulunan "Çeşitli Kanunlarda ve Maliye Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararıyla Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı" Meclis Genel Kurulu gündemine gelmiş bulunuyor. Ülkemizde kentleşme ve planlama alanında yaşanmakta olan sorunları geri dönüşü mümkün olmayacak şekilde arttıracığından ve bu alanlarda yeni sorunlara neden olacağından kuşku duymadığımız düzenlemeler içeren tasarı hakkındaki görüşlerimizi ve taleplerimizi kamuoyu ile bir kez daha paylaşmak isteriz.

Söz konusu kanun tasarısı, hazine arazilerinin işgalcilerine satışını sağlayarak İMAR AFFI düzenlemesi getirmektedir. Ülkemizde bugüne değin gerçekleştirilen İMAR AFLARI, kaçak yapılaşma sorununun nedenlerini ortadan kaldırmadığı gibi bu sorununun sonuçlarını yasallaştırarak, kaçak yapılaşmayı özendirici olmuştur. Böylelikle her İMAR AFFI düzenlemesi bir sonraki İMAR AFFININ gerekçesi haline gelmiştir. Söz konusu yasa tasarısı işgalciyi Yasa ile Haksahibi yaparak olumsuz hukuksal sonuçlar yaratmasının yanı sıra satışların gerçekleşmesini izleyecek fiili durumlarda planlama ve kentleşme faaliyetleri açısından birtakım olumsuzluklara neden olacaktır.

Böylesi bir düzenlemenin geçekonduda yaşayanların sorunlarını çözmesini beklemek de mümkün değildir. Sorunları çözmediği gibi geçekondu alanlarının rehabilite edilmesi olanağını da yok etmektedir. Ülkemiz kentlerinde kaçak yapı alanları sadece geçekondulardan oluşmamakta ve buralardaki yapı ve arsa sahipliğinde 'arazi mafyası' gibi örgütlü grupların elinde bulunmaktadır. Hazine arazilerinin yapı sahiplerine satılması, arazi mafyasına rant aktarımı yapmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Kanun tasarrısında ayrıca üzerinde yapı olmayan hazine arazilerinin talep edenlere satılması da sağlanmaktadır. Böylelikle kentlerin sağlıklı ve planlı gelişmesinde önemli işlevi olan kamu arazi stoku eritilecektir. Önemli kentsel projelerin gerçekleştirilmesi, kamusal hizmetlerin sunulabilmesi, ucuz konut ve benzeri toplumsal amaçlı

BASIN AÇIKLAMALARI

Yatırımların yapılabilmesi, acil durumlarda gereksinim duyulan kimi kentsel kullanımların gerçekleştirilmesi (çadır kentler, geçici konut alanları gibi) için kamu arazileri çok önemli planlama araçlarıdır. Kamunun elinde bulunan arazi stokunun eritilmesi durumunda kentlin gelişminden ve planlamadan sorumlu olan kişi ve kurumların önemli bir uygulamaya aracı da ortadan kaldırılmış olacaktır.

Kanun tasarisinin içerdigi pek çok olumsuzluktan bir tanesi de 1. Derece Doğal Sit Alanlarında %3 oranında yapılaşma hakkı getirilmesidir. Böylesi bir düzenleme ülkemizde doğal sit alanlarının korunmasında yaşanan güçlükleri daha da artıracaktır. Ekolojik değerler ve bitki örtüsü açısından doğal, üstün ve özgün nitelikleri olan doğal sit alanlarının korunmasına ve buraların herkesin yararlanması için açık alanlar olarak kalmasına özel bir önem atfedilmesi kamu ve toplum yararı açısından bir gereklilik olduğu gibi dünyanın üzerinde hemfikir olduğu evrensel değerlerin de bir gereğidir. Kanun tasarisinde yer alan düzenleme, doğal varlıkların ve çevresel değerlerin benzersiz örneklerinin bulunduğu birinci derece doğal sit alanlarını yapılaşmaya açarak kendimize ve insanlığa karşı sorumluluklarımızı yerine getirmeyeceğimizi ilan etmektedir. Eğer Tasarı mevcut haliyle yasalarsa hükümet, hem Türkiye toplumuna hem de insanlığa karşı doğal çevrenin korunması sorumluluğunu taşımadığını ilan edilmiş olacaktır. Kanun tasarisinin gündeme gelmesinin bile bazı bölgelerimizde kaçak yapılaşmayı artırdığı gözlenmektedir. Tasarının bu düzenlemeyi içerir şekilde yasalması halinde Koruma Kurullarının büyük baskılara maruz kalması, koruma amaçlı İmar planlarında hızla değişiklikler yapılması yönünde taleplerin somutlaşacak olması sürpriz olmayacaktır.

Meclis gündeminde bulunan tasarinin yasalması halinde ülkeyi büyük bir tehlike beklemektedir. Bu tehlike kıyıların, orman alanlarının, doğal alanların yağmalanmaya başlanması tehlikesidir. Yasa tasarisinin İmar affı da getiriyor olması, geçmiş dönemlerde de tanıklık etmiş olduğumuz gibi pek çok alanı işgal etmeyi ve yağmalamayı bekleyen kesimleri cesaretlendirecektir.

Halî hazırda bir sorunlar yumağı haline gelen kentlerimizi daha büyük sorunların içine atacak, doğal ve kültürel değerlerimize geri dönüşü mümkün olmayacak zararlar verecek, hukuk kurallarına saygılı yurttaşları bu kuralları çiğneyenler karşısında 'haksız' bir konuma getirecek düzenlemeler içeren tasarinin yasalması gerekmektedir. TBMM, tezkerre oylamasında gösterdiği doğru tavır doğal sit alanlarını işgale ve yağmaya açan, İmar affı düzenlemesi geliren söz konusu yasa tasarisini reddederek de göstermelidir. Bu, toplum ve kamu yararından yana olan, ülkenin geleceğinin kısa vadeli rant hesaplarına kurban edilmemesine razı olmayan başta milletvekilleri olmak üzere hepimizin görevi ve sorumluluğu gereğidir.

OKUL BİNALARININ SATIŞI* (01.07.2003)

Hükümetli sağduyulu olmaya çağırıyoruz. İşbaşına geldiği günden beri ekonomik krizden çıkmak için ülkenin geleceğini, halk adına devletin yönetiminde bulunan doğal değerleri satmaya çalışan hükümet şimdi de gözünü kent merkezlerinde bulunan okul alanlarına çevirdi.

Hükümetli insafli olmaya çağırıyoruz. Bahsedilen okul alanlarının hemen hepsi tarihi niteliklere sahip, bazıları Osmanlı döneminin, bazıları Cumhuriyetin kuruluş yıllarının mimari örnekleridir. Bu okulların satışı demek bu binaların yıkılarak yerlerine kar getirecek tesislerin yapılması demektir.

Hükümetli kente karşı suç işlemekten vaz geçmeye çağırıyoruz. Bu okul alanlarının varlığı kent merkezlerindeki yapı yoğunluğunu

azaltmaktadır. Çok katlı binlerce insanın çalıştığı yüksek katlı yapıların arasında bu alanlar kentin vahaları gibidir. Bir çoğunun bahçesi insanların rahat soluk alıp vermesini sağlayan yeşillikler ile dotüdür. Bu bahçelerin yok edilmesini mi istiyorsunuz?

Kent merkezleri bugüne kadar bu tür özelleştirme kararları ile Süt Endüstrisi Kurumu'nun, Et ve Balık Kurumu'nun, Sümerbank'ın satışı sonucundaki gelişmelerin kötü sonuçlarını yaşadı. Bu alanlar üzerindeki tesisler yıkılarak yerlerine yapılan büyük alışveriş merkezleri ile kent merkezlerindeki trafik yoğunluğu iyice artmış ve otopark sorunu daha da büyümüştür. Kent merkezindeki okul alanlarının birçoğunun bahçesi eğitim sarafları dışında otopark olarak kullanılmaktadır. Bu durum okulların sürekli eğilim ve sosyal kültürel merkez olarak kullanılması gereği ile çelişse de otopark sorununa kısmi bir çözüm olmaktadır.

Hükümetli Şehir Plancılarına, Belediyelere, yasalara saygıya çağırıyoruz. Şehir Plancılığı Üniversitelerde dört yıllık eğitim sonucunda edinilen bir meslektir. Bir kentin sağlıklı ve yaşanabilir olması için kentsel alanların ne şekilde kullanılacağına karar veren, bilgi birikimini, bilimsel verileri sosyal ve kültürel ilişkilerin mekanlarını oluşturmaya veren bir meslektir. Şehir Plancılarının mesleki ürünleri belediye meclislerinde tartışılarak kabul edilir ve yürürlüğe girer. İmar Yasası ve Yönetmelikler mesleki uygulamaların hangi standartlarda yapılacağını ve değiştirileceğini hükme bağlar. Yasalara göre bir eğitim alanının kaldırılabilmesi için yine aynı bölgede (500 metre yürüme mesafesi içinde) yeni bir eğitim alanının düzenlenmesi gerekir. Şimdi hükümet bütün bunları yok sayıyor ve diyor ki ben okul alanlarını salacağım. Buralarda ticaret merkezleri, iş merkezleri yapılacak para kazanılacak.

Hükümetli Üniversitelerin Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerini kapatmaya çağırıyoruz. Hükümet şehir plancılığı işini yüklenmiş görünüyor. Kentlerimizin bugün içinde barındırdığı sorunlar şehir plancılarının yok sayılmasından, siyasi kararlara, ekonomik kaygılardan kaynaklanmaktadır. Bugün ülkemizde üniversitelerden mezun olmuş yaklaşık 4200 şehir plancısı bulunmaktadır. Bunların yine yaklaşık 2500'ü işsiz ya da meslek dışı faaliyetlerde çalışmaktadır. Ayrıca her yıl yaklaşık 400 yeni şehir plancısı mezun olmaktadır. Eğer şehir plancılarına ihtiyaç yoksa bu eğitim neden veriliyor ve ülke kaynakları boşa harcanıyor. Üstelik bu işi gönüllü yapmak isteyen hemangibir eğitime gereksinim duymayan hükümetimiz varken; derhal bu bölümler kapatılarak devletin borçlarına kaynak yaratılmalıdır.